

Т.А.БУШУЙ, И.М.ТУХТАСИНОВ, Қ.Б.ШАДМАНОВ

ЎЗБЕКИСТОН ТИЛШУНОСЛИК ҚОМУСИ

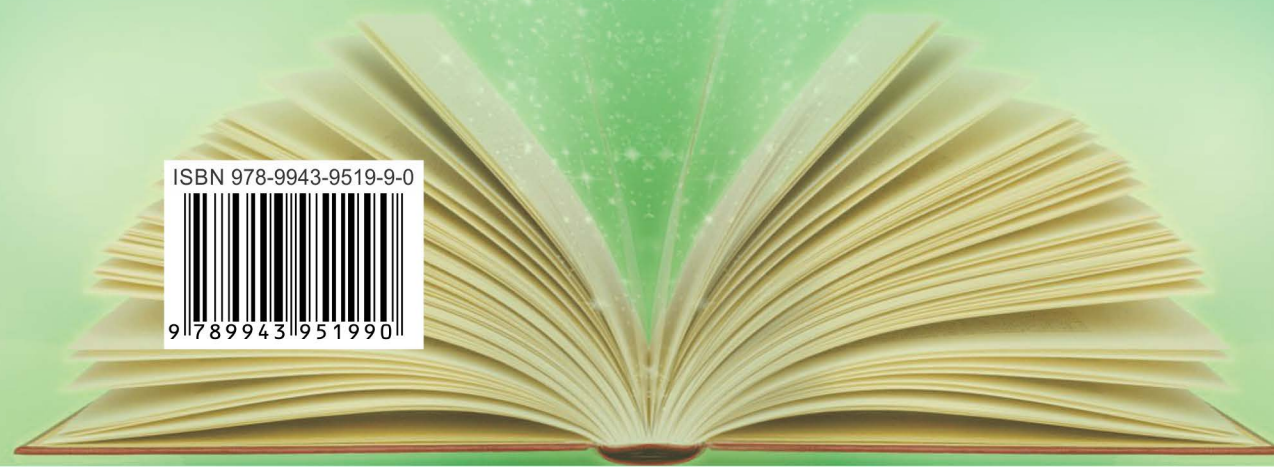
ЭНЦИКЛОПЕДИК
ЛУҒАТ

1-жилд

ISBN 978-9943-9519-9-0

9 789943 951990

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ТАЪЛИМ, ФАН ВА ИННОВАЦИЯЛАР ВАЗИРЛИГИ
САМАРҚАНД ДАВЛАТ ЧЕТ ТИЛЛАР ИНСТИТУТИ

ЎЗБЕКИСТОН **ТИЛШУНОСЛИК ҚОМУСИ**

энциклопедик луғат

1-жилд

“Самарқанд давлат чет тиллар институти” нашриёти
Самарқанд – 2023

УДК 81'374.3

КБК 81.2-4

Б 90

Ўзбекистон тилшунослик қомуси (энциклопедик луғат). – Самарқанд: СамДЧТИ, 2023. – 208 б.

Ўзбекистон тилишуносларига бағишланган энциклопедия синов лойиҳаси бўлиб, тилишунослик фанини, ўзбек олимларининг жаҳон ва республика илм-фанига қўшган шахсий ҳиссасини тарғиб этишига қаратилган.

Муаллифлар жамоаси:

филология фанлари доктори, профессор Т.А. Бушуй,
педагогика фанлари доктори, профессор И.М. Тухтасинов,
фалсафа фанлари доктори, профессор Қ.Б. Шадманов

Тақризчилар:

филология фанлари доктори, профессор Н.Қ.Турниёзов
педагогика фанлари доктори, профессор Г.Н.Курбанова

Мазкур энциклопедик луғат Самарқанд давлат чет тиллар институти Кенгашининг йиғилишида нашрга тавсия этилган (2023 йил 10 май, 9-баённома).

ISBN 978-9943-9519-9-0

© “Самарқанд давлат чет тиллар институти” нашриёти, 2023

МУҚАДДИМА

Ўзбекистон тилшуносларига бағишланган энциклопедия синов лойиҳаси бўлиб, тилшунослик фанини, ўзбек олимларининг жаҳон ва республика илм-фанига қўшган шахсий ҳиссасини тарғиб этишга қаратилган. Ушбу лойиҳа босқичма-босқич амалга оширилади. Мазкур нашр пилот лойиҳа ҳисобланади. Келгусида илмий-педагогик алоқаларни кенгайтириш, шунингдек, илмий-педагогик жамоатчиликни йўналиш ва ютуқлардан хабардор қилиш мақсадида мамлакатимиз тилшунос олимларининг ютуқлари бўйича ахборот базасини шакллантириш бўйича Ўзбекистонда замонавий тилшунослик фанининг қатор масалаларини ёритишни давом эттириш режалаштирилган. Лойиҳада туркшунослик, роман-германшунослик, русшунослик ва ҳоказо соҳаларда фаолият юритувчи тилшунос олимлар иштирок этди.

“Жамиятимизда боғча тарбиячилари, мактаб ўқитувчилари, олий ўқув юртлари профессор-ўқитувчилари, илмий-ижодий зиёлилар биз интилаётган Учинчи Уйғониш даврининг тўртта мустаҳкам таянчидир”, – дейилади Ўзбекистон Президенти Шавкат Мирзиёевнинг мамлакатимиз ўқитувчилар касб байрами муносабати билан йўллаган табригида [<https://uz.sputniknews.ru/20210929/mirziyoev-nazval-uchiteley-oporoy-tretego-renessansa-20703085.html>].

Тарихга мурожаат қиладиган бўлсак, олимлар ижодини тарғиб қилишга қаратилган бундай турдаги ишларни кўп учратишимиз мумкин. Ҳатто қадимги юнонлар ва римликлар ҳам замондошлари ва ўтмишдошлари олимларининг ҳиссасини таъкидлайдиган манбаларни яратганлар. Масалан, машҳур Рим файласуфи Марк Теренций Варро Реатин ўзининг “Hebdomades” (“Ҳафталар”) асарида (бошқа манбаларда ушбу тарихий ва адабий асарнинг “Тасвирлар” (“Портретлар”) номи берилган) 700 машҳур римликлар ва юнонларнинг ҳиссасини тасвирлайди. Бу латинзабон адабиёт ўша даврнинг энг муносиб инсонлари ҳақида қисқача маълумот берувчи биринчи асар эди.

Бугунги кунда ҳам олимлар ҳақидаги энциклопедиялар, шу жумладан, лингвистик йўналишдаги энциклопедиялар нашр этилмоқда. Масалан, 2000 йилда рус олими А.П. Юдакин Россия, Мустақил Давлатлар Ҳамдўстлиги ва узоқ хориждаги 1500 тилшунос-олим ҳақида маълумотларни ўз ичига олган “Дунёнинг етакчи тилшунослари: энциклопедия” [2000: 915] китобини нашр этди. Бу иш узига хос янги китоб ҳисобланади. Бу китобда тилшунос олимларнинг таржимаи ҳоли, касбий фаолияти, тилшуносликка қўшган ҳиссаси ва библиографик маълумотлар келтирилган. Рус тилшунослари ва узоқ хорижда ижод қилган классик олимларнинг фаолияти кенг намойиш этилган. Аммо Ҳиндистон, Япония, Хитой, Жанубий Корея, Вьетнам, Ўзбекистон, Тожикистон ва бошқа Шарқ мамлакатлари тилшунослари бу манбада етарлича ёритилмаган. Бу ишда жаҳон тилшунослиги назарияси ва унинг алоҳида соҳаларидаги ютуқлар: славяншунослик, туркшунослик, фин-угоршунослик, роман-германшунослик ва бошқалар яхши ёритилган.

“Мустақил Давлатлар Ҳамдўстлиги – 2019” (“МДХ Олимлари”) нашр этилган “Ў Халқаро олимлар энциклопедияси” тажрибаси жамоатчиликда катта қизиқиш уйғотди. Лойиҳага Қозоғистон, Россия, Ўзбекистон, Украина, Тожикистон, Қирғизистон, Беларус, Туркия, Озарбайжон ва бошқа давлатлардан таълим ва фан соҳаси мутахассислари жалб этилган. Бу энциклопедия “илм-фанни янада интеграциялашуви манфаати йўлида халқаро ҳамкорликни” қўллаб-қувватлашга қаратилган эди. Унда илмий фаолият, мутахассисларнинг бадиий асарлар яратишга қўшган ҳиссаси, шунингдек, ёшлар таълим ва тарбияси билан боғлиқ ишлар акс эттирилган. Мазкур ишнинг “Муқаддима”сида Қозоғистон Республикаси Давлат герби муаллифи Ж.Малибеков жуда тўғри таъкидлаган: “Ахлоқий меъёрларнинг йўқолиши, бепарволик руҳининг ҳукмронлиги жамият учун жиддий муаммога айланиб бораётган бугунги кунда жаҳон ҳамжамиятининг нафақат ўзига, балки жамият ҳаётига жамоат

манфаати ҳам йўналтирилган фаолият намуналарини кўриши айниқса муҳимдир...”.

Бинобарин, Ватанимизнинг илм-фан хазинасига улкан ва бебаҳо ҳисса қўшган тилшунос, адабиётшунос, методист ва бошқа қўплаб олимларининг улуши билан яқиндан танишиш учун бугун Ўзбекистонда шундай ишларни нашр этишни зарур деб биламиз.

АБДИЕВ МУРОДҚОСИМ БОЛБЕКОВИЧ

*Филология фанлари доктори, Давлат тилида
иш юритиш ва малака ошириш марказининг
Самарқанд бўлими раҳбари ҳамда Шароф
Рашидов номидаги Самарқанд давлат
университети ўзбек тили ва адабиёти
кафедраси профессори*

Абдиев Муродқосим Болбекович 1963 йил 5 сентябрда Жиззах вилояти Ғаллаорол туманида туғилган. 1985 йилда Алишер Навоий номидаги Самарқанд давлат университетини филолог-ўқитувчи ихтисослиги бўйича битирган. 1985-1987 йилларда А. С. Макаренко номидаги Самарқанд педагогика билим юртида она тили ва адабиёт фани ўқитувчиси, 1987-1990 йилларда СамДУ ўзбек ва тожик филологияси факультетида ташкил этилган “ Ўзбек шевалари ва фольклорини тадқиқ этиш” лабораториясида лаборант, 1990 йилдан 1999 йилгача СамДУ Ўзбек тили ва адабиёти кафедрасида ўқитувчи, катта ўқитувчи лавозимида ишлаган. 1999-2002 йилларда ЎзРФА Самарқанд бўлимида докторантурани ўтаган. 2002-2009 йилларда СамДУ амалий тилшунослик, ўзбек тили ва адабиётини ўқитиш методикаси кафедраси доценти, профессори, 2009-2011 йилларда СамДУ филология факультети декани лавозимида ишлади. 2011 йилдан 2020 йилгача СамДУ амалий тилшунослик, ўзбек тили ва адабиёти ўқитиш методикаси кафедраси профессори бўлиб ишлаган. 2019 йилда Туркиянинг Фират университети қардош туркий лаҳжалари ва адабиётлари кафедрасида малака оширган. 2020 йилдан ҳозирга қадар Давлат тилида иш юритиш ва малака ошириш марказининг Самарқанд бўлими раҳбари ҳамда СамДУ ўзбек тили ва адабиёти кафедраси профессори лавозимларида фаолият юритиб келмоқда.

Муродқосим Абдиев тилшуносликнинг лексикология, лексикография, терминология, диалектология, фразеология,

сўз ясалиши, фонетика, қиёсий тилшунослик, лингвокультурология, лингвопоэтика, ономастика, лингвогеография ҳамда тил ўқитиш методикаси сингари соҳаларида илмий тадқиқот ишлари олиб боради.

Устоз 1991 йил 29 октябрда ЎЗР ФА Тилшунослик илмий тадқиқот институтининг ихтисослашган кенгаши йиғилишида 10.00.01 – Ўзбек тили ихтисослиги бўйича “Ўзбек тилида шахс номларининг аффиксал усул билан ясалиши” мавзусида номзодлик, 2005 йил 4 февралда ЎЗР ФА Тил ва адабиёт илмий тадқиқот институтининг ихтисослашган кенгаши йиғилишида 10.00.01 – Ўзбек тили ихтисослиги бўйича “Соҳавий лексиканинг систем таҳлили (Самарқанд вилояти касб-хунарлари материаллари асосида) мавзуида докторлик диссертацияларини муваффақиятли ҳимоя қилган.

Муродқосим Абдиевнинг куйидаги монографиялари нашр этилган: Соҳавий лексиканинг систем таҳлили муаммолари. - Тошкент: А.Қодирий номидаги “Халқ мероси” нашриёти, 2004; Касб-корни ифодаловчи шахс номларининг ясалиш асослари. - Тошкент: “Тафаккур” нашриёти, 2015; Касб-хунар лексемаларининг ясалиш масалалари. - Туркия, Истанбул: KESIT нашриёти, 2019; Туркий тил халқлар лингво-географияси. – Самарқанд: “Зарафшон” ДУК, 2022.

Домланинг Лотин ёзуви. (Ўқув қўлланма. - Самарқанд, 1999), Мактабда Ҳожа Аҳмад Яссавий ҳаёти ва ижодини ўрганиш. (Ўқув қўлланма. – Ўш, 2009, ҳамкорликда), Таҳлилий ўқиш. (Ўқув қўлланма. - Самарқанд: СамДУ, 2009, ҳаммуаллифликда), Матннинг филологик таҳлили. (Ўқув қўлланма.- Самарқанд: СамДУ, 2010, ҳаммуаллифликда), Педагогик амалиёт. (Ўқув қўлланма. - Самарқанд: СамДУ, 2010), Ўзбек тили. (Ўқув қўлланма.-Самарқанд: СамДЧТИ, 2013), Ўзбек тилида иш юритиш. (Ўқув қўлланма.-Самарқанд: Илму нур файз, 2014, ҳаммуаллифликда). Нутқ маданияти (Ўқув қўлланма.-Тошкент: “Navruz” нашриёти ДУК, 2014, ҳаммуаллифликда), O‘qituvchining nutq madaniyati (Ўқув қўлланма. - Самарқанд: СамДЧТИ, 2012), Ўзбек тили ўқитиш методикаси. (Ўқув қўлланма. - Самарқанд: “Зарафшон” ДУК,

2019), Ўзбек тили терминологияси. (Ўқув қўлланма.- Самарқанд: СамДУ, 2022) сингари китоблари нашр этилган. Унинг илмий раҳбарлигида беш тадқиқотчи фалсафа доктори (PhD) диссертациясини ёқлашган. У СамДУ, ҚарДУ, ЖизДПИ хузуридаги филология фанлари бўйича илмий даража берувчи Илмий кенгашлар аъзоси. У 2020 йилда “Маънавият фидойиси” кўкрак нишони соҳиби бўлган.

АБДИНАЗИМОВ ШАМШЕТДИН НАЖИМОВИЧ

*Филология фанлари доктори,
профессор, Қорақалпоқ давлат
университети қорақалпоқ тилишунослиги
кафедраси профессори*

Абдиназимов Шамшетдин
Нажимович, Ўзбекистон Республикаси
фукароси, 1961 йил 21 августда
Қорақалпоғистон Республикаси Чимбой

туманида туғилган, миллати қорақалпоқ. 1987 йилдан Қорақалпоқ давлат университетининг қорақалпоқ тилшунослиги кафедрасида ишлаб келмоқда. Филология фанлари доктори (2001), профессор (2010). Ш.Абдиназимов 200 дан ортиқ илмий ва илмий-методик ишлар, жумладан, умумтаълим мактаблари учун 4 та дарслик, олий таълим муассасалари учун 5 та дарслик, 10 та ўқув қўлланма, 3 та монография муаллифидир.

1979 йил Нукус давлат университети (ҳозирда Қорақалпоқ давлат университети) филология факультетига қорақалпоқ тили ва адабиёти ихтисослиги бўйича ўқишга кириб, 1984 йил университетни «аъло» баҳоларга тамомлаган.

1984-1987 йиллар Халқ депутатлари Бўзотов тумани ижроия қўмитаси йўриқчиси, сўнг умумий бўлим мудирининг лавозимларида ишлаган. 1987 йил Қорақалпоқ давлат университети қорақалпоқ тилшунослиги кафедрасига ассистент ўқитувчи бўлиб ишга қабул қилинган. 1992 йил ««Қирқ киз» достонининг лексикаси» мавзусида номзодлик диссертациясини ҳимоя қилган. 1994-1995 йилларда факультетлараро қорақалпоқ тили кафедраси мудирининг лавозимида ишлаган. 1995-1998 йилларда докторантурада ўқиган ва 2001 йил «Бердақ асарлари тили» мавзусида докторлик диссертациясини ҳимоя қилган. 1995 йил – доцент, 2010 йил – профессор илмий унвонларини олган.

1999-2000 йиллар давлат тиллари кафедрасининг мудирининг лавозимида ишлаган. 2000-2002 йилларда журналистика бўлими мудирининг лавозимида ишлаган. 2002-2004

йиллар махсус сиртқи бўлим декани, 2004-2005 йилларда магистратура бўлими декани, 2005-2012 йилларда университет қошидаги кадрларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш маркази директори, 2013-2014 йилларда Нукус давлат педагогика институти қорақалпоқ тили ва адабиёти факультети декани лавозимларида ишлаган. 2014 йилдан бошлаб Қорақалпоқ давлат университети қорақалпоқ тилшунослиги кафедраси профессори лавозимида ишлаб келмоқда.

Ш. Абдиназимовнинг илмий ишлари натижалари олий ва умумтаълим муассасалари амалиётига кенг жорий қилинган. Жумладан, олий таълим муассасалари талабалари учун «Қорақалпоқ тили тарихи» дарслиги уч марта (2006; 2014; 2018), «Тилшунослик тарихи» дарслиги тўрт марта (2005; 2006; 2013; 2018), «Ҳозирги қорақалпоқ адабий тили фонетикаси ва лексикологияси» дарслиги (2018), «Лингвофольклористика» (2015; 2018), «Лингвопоэтика» (2019; 2020), «Лингвокультурология» (2020) ўқув қўлланмалари нашр қилинди. Умумтаълим мактабларининг ўқув бошқа тилларда олиб бориладиган 3- ва 10- синфлари учун «Қорақалпоқ тили» дарслиги чоп этилган. 10- синфлар учун «Қорақалпоқ тили» дарслиги (2017), 11-синфлар учун «Қорақалпоқ тили» дарслиги (2018) нашр қилинган.

Ш. Абдиназимов қорақалпоқ тилининг амалий масалаларини ҳал қилишда ҳам фаол иштирок этмоқда. 2016 йил М.Давлетов, А.Альниязовлар билан ҳаммуаллифликда янги таҳрирдаги «Қорақалпоқ тили имло қоидалари» ишлаб чиқилди ва амалиётга жорий этилди. 2017 йил «Қорақалпоқ тилининг имло луғати» (ҳаммуаллифлар М.Давлетов, А.Давлетова) тайёрланиб чоп этилди. Ш. Абдиназимов томонидан тайёрланган «Қорақалпоқ тилининг орфографик луғати»нинг (ҳаммуаллиф М.Давлетов) тўлиқ нaшри 2020 йил чоп этилган.

Ш. Абдиназимов халқаро илмий лойиҳаларда ҳам иштирок этиб келмоқда. Жумладан, у 1994 йил Турк Дил Қуруми (Туркия тил қўмитаси) томонидан Анкарада ташкил қилинган илмий гуруҳ аъзоси бўлди. 2008 йил Германиянинг Мангейм шаҳрида малакасини оширди. Нур-Султондаги Евро

Осиё университетининг (Қозоғистон) туркология кафедраси профессори М.Ескеева билан биргаликда тайёрланган «Қозоқ ва қорақалпоқ тилларининг қиёсий грамматикаси» номли китоби чоп этилди (Остона, 2017; Олма-ота, 2018). Пекин тиллар университети асосидаги лойиҳада иштирок этди (2019). Шу билан бирга, у 2019 йил Хитойнинг Минцзу университети уйғур ва қозоқ тили мутахассислиги талабаларига, Евро Осиё миллий университети (Қозоғистон) талабаларига маърузалар ўқиди. Нукус, Махачкала, Ашхобод, Бишкек, Казань, Нур-Султан, Анқара, Сумгаит, Баку, шаҳарларида ўтказилган халқаро конференцияларда илмий баёлотлари билан иштирок этди. У қорақалпоқ тилида дастлабки маротаба нашр қилинган «Қуръон»нинг муҳаррирларидан бири (2018).

Ш.Абдиназимов Нур-Султондаги Л.Н.Гумилев номидаги Евро Осиё миллий университетининг Халқаро экспертлар кенгаши аъзоси. Ўзбекистон Республикаси Инновацион ривожланиш вазирлигининг 2020 йил 15 декабрдаги 215-сон буйруғига кўра «Филология, психология ва педагогика фанлари» йўналиши бўйича Илмий-техник кенгаши аъзоси. Шунингдек, Қорақалпоғистон Республикаси Илмий-техник кенгаши аъзоси ҳисобланади.

Ш.Абдиназимовнинг илмий ишлари қорақалпоқ тилшунослигида янги йўналиш – лингвофольклористика соҳасининг шаклланишига асос бўлди. У асос солган қорақалпоқ тили тарихи, лингвофольклористика ва лингвопоэтика йўналишидаги илмий мактабда кўп сонли шогирдлари тадқиқотлар олиб бормоқда. Унинг илмий раҳбарлигида бугунги кунга қадар 3 нафар фан номзоди, 4 нафар фалсафа доктори (PhD), 5 нафар фан доктори (DSc) тайёрланди.

Ш.Абдиназимов Қорақалпоқ давлат университети ҳузуридаги DSc/PhD.03/30.12.2019.Fil.20.01 рақамли илмий даражалар берувчи Илмий кенгаш раиси. Ўзбекистон Фанлар академияси Қорақалпоғистон бўлими Ахборотномаси,

Қорақалпоқ давлат университети Ахборотномаси, «Илм ва жамият» журналларининг таҳрир хайъатининг аъзоси.

Ш.Абдиназимовнинг илмий ва педагогик фаолияти ҳукуматимиз томонидан юқори баҳоланиб, 2015 йил унга «Қорақалпоғистон Республикасида хизмат кўрсатган фан арбоби» фахрий унвони, 2017 йил «Қорақалпоғистон Республикаси халқ таълими аълочиси» кўкрак нишони берилган. 2019 йил 13 ноябрда Қозоғистон халқи ассамблеясининг Олтин медали билан мукофотланган. 2019 йил 22 декабрда Қорақалпоғистон Республикаси Жўқорғи Кенгеси депутаты этиб сайланган.

АБДУАЗИЗОВ АБДУЗУХУР АБДУМАЖИДОВИЧ

(1938-2014)

*Ўзбекистон Республикасида хизмат
кўрсатган фан арбоби, филология фанлари
доктори, Мирзо Улугбек номидаги
Ўзбекистон Миллий университети
профессори*

А.А. Абдуазизов – тилшунос олим, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган фан арбоби, филология фанлари доктори, профессор, туркий ва герман тиллари фонетикаси, фонология, морфонология, умумий тилшунослик, нутқ маданияти, ижтимоий лингвистика, психолингвистика ва таржимашунослик соҳалари бўйича мутахассис.

А.А. Абдуазизов 1938 йил 1 январда Тошкент шаҳрида туғилган. 1961 йил Тошкент давлат чет тиллар педагогика институтини тамомлаган.

Абдузухур Абдумажидович узоқ вақт (1968-81; 1983-91) Тошкент давлат чет тиллар педагогика институтининг инглиз тили фонетикаси ва фонологияси кафедрасини бошқарган. 1981-1983 йилларда Қобул университетида маслаҳатчи профессор лавозимида ишлаган. 1991 йилдан Абдуазизов Тошкент давлат университети киёсий ва типологик тилшунослик кафедраси мудир лавозимида ишлаб келди.

1975 йил Абдуазизовга филология фанлари доктори илмий даражаси, 1978 йилда эса профессор илмий унвони берилди. 1995 йилда у Ўзбекистонда хизмат кўрсатган фан арбоби юксак унвони билан тақдирланган. А.А. Абдуазизов иқтидорли ёш олимларни тайёрлаб, ўзининг лингвистик мактабини яратди.

Профессор А.А. Абдуазизов тилшунослик соҳасида кўплаб илмий ишлар муаллифи. Жумладан: “Ўзбек тили фонологияси ва морфонологияси”, “Инглиз ва ўзбек тиллари унли фонемаларининг киёсий таҳлили”, “Инглиз тили

фонетикаси (Ўзбекистон олий ўқув юртлари учун инглиз тилидаги назарий курс)” (ҳаммуаллиф А.А. Гарцева), “Умумий тилшунослик” (ҳаммуаллифлар Н.А. Баскаков, А.С. Содиков), “Умумий ва қиёсий типологик фонологиянинг элементлари” университетларнинг филология бўлимлари учун “Тилшуносликка кириш” дарслиги (ҳаммуаллифлар А.Я. Шайкевич, Э.А.Гуржиева), “Инглиз тилининг назарий фонетикаси”, “Ўзбек тили фонологияси ва морфонологияси”, “Инглиз тили амалий фонетикаси” (ҳаммуаллифликда), “Умумий фонетикага кириш”, “1-2 курс талабалари учун “Инглиз тили” дарслиги (ҳаммуаллифлар К.А.Сафарова, Л.Т.Морозова, Э.И.Ровнеский), “Инглиз тили фонетикаси. Назарий курс”, “Сўз ясалиши ва морфонология ўртасидаги муносабат ҳақида” ва бошқалар. Олим инглиз ва ўзбек тиллари унли фонемаларини қиёсий таҳлил қилиш бўйича илмий изланишлар олиб борди. У умумий ва қиёсий тилшунослик, фонетика ва фонология бўйича китоблар, олий ўқув юртлари учун хорижий тилларни ўқитиш методикаси бўйича дарсликлар муаллифи. Унинг илмий ишлари рус, инглиз ва дари тилларида нашр этилган.

АБДУЛЛАЕВ АХМАД БУЗРУКОВИЧ

*Бухоро давлат университети филология
факультети
ўзбек тилишунослиги кафедраси профессори,
филология фанлари доктори*

Абдуллаев Ахмад Бузрукович 1931 йил 10 июлда Бухоро шаҳридаги Мавлоно Шариф (ҳозирги Хоразм) кўчасида хизматчи оиласида туғилди. Ўрта мактабни битиргач, 1948 йили С.Орджоникидзе номидаги Бухоро педагогика институтининг тил ва адабиёт факультетига ўқишга кирди. Институтни муваффақиятли битиргач, 1952 - 1954 йилларда Бухоро шаҳридаги К.Д.Ушинский номидаги хотин-кизлар педагогика билим юртида ўзбек тили ва адабиёти ҳамда логика фанларидан дарс берди.

1954 - 1957 йилларда Алишер Навоий номидаги Ўзбекистон давлат университети (ҳозирги СамДУ) аспирантурасида тилшунос мутахассислиги бўйича таҳсил олди. А.Б.Абдуллаев 1960 йилда доцент А.Ҳ.Сулаймонов раҳбарлигида “Ҳозирги ўзбек адабий тилида феъл сўз бирикмалари” мавзусида номзодлик диссертациясини ҳимоя қилди.

А.Б.Абдуллаев 1957 йилдан бошлаб (45 йил давомида) Бухоро давлат педагогика институти (ҳозирги БухДУ) ўзбек тилшунослиги кафедрасида фаолият кўрсатди. У ўз педагогик фаолияти давомида илмсевар талабаларга ўзбек тилшунослигига оид фанлар - рус гуруҳларида ўзбек тили, ўзбек тили тарихи, ўзбек диалектологияси, тилшуносликка кириш, умумий тилшунослик ва ҳозирги ўзбек адабий тили фанларидан маърузалар ўқиди. Талабаларнинг педагогик амалиётига қатор йиллар раҳбарлик қилди. Ахмад Бузрукович ўқитган шогирдларнинг кўпчилиги фан номзоди ва фан доктори илмий даражасини олишга муваффақ бўлганлар.

Профессор А.Б.Абдуллаев доимо педагогик фаолиятини илмий фаолияти билан боғлаб борган. Сўз бирикмасига оид биринчи тадқиқотида сўз бирикмасининг кўшма, жуфт сўзлардан фарқи, бу бирикмалар синтаксиснинг мустақил ўрганиш объекти эканлигини қатор мақолаларида ёритди. У бир неча йиллар давомида ўзбек тилида ўзга гап синтаксиси устида чуқур илмий тадқиқот ишлари олиб борди ва 1979 йилда СССР Фанлар Академияси Тилшунослик институтининг махсус илмий кенгашида “Ўзга гапли конструкциялар ўзбек тили синтаксисининг мустақил проблемаси” мавзусида докторлик диссертациясини муваффақиятли ёқлади. Олимнинг бу тадқиқоти академик А.Н.Кононов, С.Н.Иванов, СССР Педагогика Фанлари Академияси мухбир аъзоси, профессор М.Асқарова, профессор В.И.Кодухов, профессор Н.З.Гаджиевалар томонидан юқори баҳоланди.

А.Б.Абдуллаев ўз докторлик диссертациясида нафақат ўзбек тилшунослиги, балки, умуман, туркологияда биринчи бўлиб ўзга гапли конструкцияларнинг грамматик хусусиятлари, унинг ўзбек тили синтаксисидаги ўрни, кўшма ва содда гапларга муносабати, ўзга гапларнинг ифода формалари, ўзга гапли конструкция компонентларининг ўзаро муносабати, ўзга гапларни нутқ жараёнига киритувчи воситалар сингари қатор муаммоларни ўрганди ва ниҳоят ўзга гапли конструкция ўзбек тили синтаксисининг алоҳида мустақил объекти бўла олади деган хулосага келди ҳамда уни илмий жиҳатдан асослаб берди.

А.Б.Абдуллаевнинг илмий фаолияти 1950 йиллардан бошланган бўлиб, унинг “Ҳозирги ўзбек адабий тилида сўз бирикмаларини ўрганиш масаласига оид” (1958) , “Эргаш сўзи кўмакчилар билан келган феъл сўз бирикмалари” (1959), “Ўзбек тилшунослиги тараққиётига доир” (доцент Я. Д.Пинхасов билан ҳамкорликда ,1964), “Ҳозирги ўзбек адабий тилида кўчирма гапли конструкциялар” (1976), “Ҳозирги ўзбек адабий тилида

ўзга гапларнинг ифода формалари” (1983) , “Конструкции с чужой речью как самостоятельная категория узбекского синтаксиса“ (1985), “Қўшма гап синтаксиси” (1989) ва бошқа 100 дан ортиқ мақола ва монографиялари ўзбек тили синтаксисига бағишланган қимматли асарлардир.

А.Б.Абдуллаев бир неча илмий китобларга тақриз ёзган ва муҳаррирлик қилган. А.Б.Абдуллаев раҳбарлигида Бухоро давлат педагогика институти аспирант ва тадқиқотчилари Х.А.Саидова, Б.М.Жўраевалар ўзбек тили актуал масалалари бўйича номзодлик диссертацияси устида илмий тадқиқот олиб бориб, муваффақиятли ёқлади.

А.Б.Абдуллаев 1963 йилдан доцент, 1981 йилдан профессор илмий унвонини олиш шарафига муяссар бўлди.

Профессор А.Б.Абдуллаев педагогик фаолият ва илмий тадқиқот ишлари олиб бориш билан бир қаторда бир неча йиллар давомида раҳбарлик лавозимларида — 1959 - 1968 йиллар Бухоро давлат педагогика институти ўзбек тили ва адабиёти факультети сиртки бўлим декани, 1981 - 1985 йиллар факультетлараро рус тили кафедраси мудири, 1985 - 1989 йиллар мактаб раҳбарлари малакасини ошириш факультети декани, 1989 - 1996 йиллар факультетлараро ўзбек тили кафедраси мудири вазифасида ишлаб, Ўзбекистон халқ таълимини ривожлантиришга ҳам ўзининг муносиб улушини қўшди.

А.Б.Абдуллаев ўзи хизмат қилган институтнинг илмий-ижтимоий ишларида ҳам фаол қатнашди. А.Б.Абдуллаев педагогик фаолияти давомида “Ўзбек филологияси” факультети касаба уюшмаси раиси, факультет талабалар илмий жамияти раҳбари, институт кўп тиражли “Илғор фан учун” газетаси (1981-1985) муҳаррири вазифаларида ишлади, гуманитар фанлар методик совети раиси ўринбосари, ўзбек филологияси факультети ва институт илмий кенгаши аъзоси сифатида фаолият кўрсатди.

Филология фанлари доктори, профессор А.Б. Абдуллаев “Халқ маорифи аълоҳиси”, “Меҳнат фахрийси” (1985),

“Шухрат”(1994), “1941-45 йиллардаги урушда фашизм устидан қозонилган ғалабанинг 50 йиллиги юбилейи” (1995) медаллари ҳамда ЎзССР Халқ таълими вазирлигининг бир неча фахрий ёрлиқлари ва дипломлари билан тақдирланган.

А.Б. Абдуллаев ўз оиласида ҳам илмий муҳитни яратган. Рафиқалари Муқаддас опа Абророва педагогика фанлари номзоди, доцент бўлганлар. Ўғиллари Анвар Абдуллаев — иқтисод фанлари номзоди, доцент. Қизлари Дилбар Абдуллаева — олий тоифали математика ўқитувчиси. Кенжа қизлари Дилором Абдуллаева ота изидан борган — филология фанлари номзоди, доцент.

Филология фанлари доктори, профессор, заковатли тилшунос олим Абдуллаев Аҳмад Бузрукович 2008 йил 22 сентябрда оламдан ўтди.

АБДУШУКУРОВ БАХТИЁР БЎРОНОВИЧ

Филология фанлари доктори, профессор

Абдушукуров Бахтиёр Бўронович, филология фанлари доктори, профессор, 1972 йил Сурхондарё вилояти Узун туманида туғилган. 1990 - 1995 йилларда Тошкент давлат университетининг Ўзбек филологияси факультетида таҳсил олган. Мутахассислиги: Филолог. Ўзбек тили ва адабиёти ўқитувчиси. 1996-1999 йилларда Ўзбекистон Республикаси Фанлар академияси Қўлёзмалар институти аспиранти, 1999-2000 йилларда Ўзбекистон Республикаси Фанлар академияси Тил ва адабиёт институти кичик илмий ходими бўлган. 2000-2012 йилларда Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат ва жамият қурилиши академияси “Жамият ва бошқарув” журнали катта муҳаррири, Бош илмий ходими лавозимларида ишлаган. 2012-2015 йилларда Ўзбекистон Миллий университетининг Тил назарияси ва амалиёти кафедраси мудири, 2015–2016 йилларда Сурхондарё вилояти Ўрта махсус, касб-хунар таълими бошқармаси бошлиғи сифатида фаолият юритган. 2016-2018 йилларда Алишер Навоий номидаги Тошкент давлат ўзбек тили ва адабиёти университети Ўзбек тилшунослиги кафедраси мудири, Ўзбек тили ва адабиётини ўқитиш факультети декани вазифаларида меҳнат қилган. 2018 йилдан буён мазкур университет Ўзбек филологияси факультети декани.

Бахтиёр Абдушукуров 1999 йилда Ўзбекистон Республикаси Фанлар академияси Ҳамид Сулаймонов номидаги Қўлёзмалар институти ҳузуридаги Илмий кенгашда “XI-XIV аср туркий ёзма манбалар тилидаги зоонимлар” мавзuida номзодлик, 2017 йилда Тошкент давлат шарқшунослик институти ҳузуридаги Илмий кенгашда “Қисаси Рабғузий” лексикаси”га бағишланган докторлик диссертацияларини муваффақиятли ҳимоя қилган. 10.00.05-

Осиё ва Африка халқлари тили ва адабиёти ихтисослиги бўйича 2018 йилда доцент, 2020 йилда профессор илмий унвонларини олган.

“Қисаси Рабғузӣй” лексикаси”, “XI-XIV асрларга оид ёзма манбалар тили”, “Эски туркий тил лексикаси”, “Қадимги туркий тил”, “Ўзбек адабий тили тарихи”, “Раҳбар ва янгича тафаккур”, “Шарқ герменевтикасининг ўзига хос хусусиятлари” сингари монография, ўқув қўлланма ва рисоалар, шунингдек, тўқсондан ортиқ илмий, илмий-оммабоп мақолалар муаллифи.

Илмий йўналиши: туркий тиллар, ўзбек тили тарихи, тарихий лексикология, лексикография, терминология. Олимнинг илмий раҳбарлигида 1 нафар фан доктори (Phd), 20га яқин магистрлар тайёрланган. Илмий ишлари Туркия, Эрон, Озарбайжон, Америка, Россия сингари чет элларда эълон қилинган. 2016 йилда “Ўзбекистон мустақиллигининг 25 йиллиги” кўкрак нишони билан тақдирланган.

АБУЗАЛОВА МЕХРИНИСО ҚОДИРОВНА

*Бухоро давлат университети филология
факультети
ўзбек тилишунослиги кафедраси
профессори,
филология фанлари доктори*

Абузалова Меҳринисо Қодиоровна

1967 йил 23 февралда Бухоро шаҳрида туғилган. Шаҳардаги ўрта мактабни 1984 йил олтин медаль билан тугатиб, шу йилнинг ўзида Бухоро давлат педагогика институти (Ҳозирда Бухоро давлат университети) нинг ўзбек филологияси факультетига ўқишга кирган ва уни 1988 йил имтиёзли диплом билан тугатган. М.Қ. Абузалова 1988-1994 йиллар давомида Бухоро давлат университетининг ўзбек тилшунослиги кафедрасида тадқиқотчилик муддатини ўтаб, 1994 йилнинг 23 декабрида Алишер Навоий номидаги Ўзбекистон Фанлар Академияси тилшунослик институти ҳузуридаги Д 015.31.21. рақамли ихтисослашган кенгашда “Ўзбек тилида содда гапнинг энг кичик қурилиш қолипи ва унинг нутқда воқеланиши” мавзусида номзодлик диссертациясини ҳимоя қилган.

2004 йилнинг ноябрида доцент унвонини олган. 2004-2007 йилларда ўзбек тилшунослиги кафедраси мудири вазифасида ҳам фаолият кўрсатди. 2018 йилда “Субстанциал морфология, валентлик ва синтактик қурилма” мавзусида докторлик илмий тадқиқот ишини якунлаб ҳимояга чиқди. 2020 йил профессорлик унвонига сазовор бўлди. Айни дамда Бухоро давлат университети ҳузуридаги филология фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD) илмий даражалар берувчи PhD.03/27.02.2020.Fil.72.09 рақамли илмий кенгаш раиси сифатида фаолият олиб бормокда.

М. Абузалова 2 та монография, 23 та методик қўлланма, 150 дан ортиқ илмий мақола (“Web of Science Core Collection”, “Scopus” маълумотлар базасида индексланган нашрларда чоп

этилган нашр ишлари сони 5 та) муаллифи. У Ўзбекистон Республикаси интеллектуал мулк агентлигининг 3 та муаллифлик гувоҳномасига эга. ОЎМТВ тавсияси билан нашр қилинган ҳаммуаллифликдаги 3та ўқув қўлланма, 5 та дарслик (ҳаммуаллифликда) ҳамда 1 та электрон дарслик муаллифи.

Бу дарслиklar 2007 йилда ҳамда 2011 йилларда “Йилнинг энг яхши дарслиги ва ўқув адабиёти муаллифи” Республика танловида фахрли 2-ўрин билан мукофотланган. Унинг “Ҳозирги ўзбек тили. Морфология” ўқув қўлланмаси 2020 йилда “Ўзбек тилини ўқитишнинг энг яхши методикаси” илмий-ижодий ишлар танловининг филологик йўналишида 2-ўринга муносиб деб топилди.

2020 йилда Ўзбекистон Республикаси Инновацион ривожланиш вазирлиги томонидан эълон қилинган “Олима аёллар гранти”га “Тиббиётга оид атамалар электрон платформасини яратиш” мавзусидаги амалий лойиҳаси билан иштирок этиб, ғолибликни қўлга киритди ва айни дамда 2021-2023 йилларга мўлжалланган мазкур лойиҳа устида ўзининг сафдошлари ва шогирдлари билан фаолият олиб бормоқда.

М. Қ. Абузалова раҳбарлигида ўзбек тилшунослигида тил, шахс ва жамият муносабатлари тадқиқи муаммолари йўналишида С.Назарова, Д.Йўлдошева, Д.Абдуллаева, У.Аҳмадова, Н.Салихова, Н.Хайруллаева, Н.Болтаева; тиббиёт лингвистикаси йўналишида А.Қобилова, Д.Собирова, К.Раҳматуллаева каби қатор тадқиқотчилар илмий фаолият билан шуғулланмоқда.

М.Қ. Абузалова раҳбарлигида 2020 йилда 2-босқич докторанти Н.И.Ғайбуллаева “Ўзбек тилида тиббий эвфемизмлар (тиббий даврий нашр материаллари асосида)” мавзусида 10.00.01 – Ўзбек тили ихтисослигида филология фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD) диссертациясини ёқлади.

АВАЛИАНИ ЮЛИЯ ЮЛЬЕВНА

*Филология фанлари доктори,
профессор*

Ю.Ю. Авалиани (17.02.1907, Санкт-Петербург - 12.1.1984, Самарқанд) - шарқшунос филолог, курдшунос. Ишчи-ходим оиласида туғилган. 1936 йилда ЛИФЛИни тугатган. У Фанлар Академияси ҳақиқий аъзоси А.А. Фрейман ва академик И.И. Мещаниновлар шогирдидир. 1939 йилдан 1941 йилгача Ленинград давлат университетида дарс берган. 1940 йилда “Местоимения в курдском языке” (Курд тилидаги олмошлар) мавзусида номзодлик диссертациясини ҳимоя қилди. 1944 - 47 йилларда – Иваново педагогика институти ўқитувчиси, 1947 йилдан Самарқанд университетида иш бошлади. У тожик тили феълларини ўрганиш билан шуғулланган. 1960 йилда Москвада бўлиб ўтган шарқшуносларнинг XX халқаро конгрессида қатнашди. 1962 йилдан чет тиллар факультети хорижий Шарқ тили ва адабиёти кафедраси мудири. Ўшандан бери унинг раҳбарлигида эрон тилшунослиги соҳасидаги тадқиқотлар жадал ривожланмоқда. Ю.Ю. Авалианининг 100 дан ортиқ асарлари мавжуд, улар курд, форс ва тожик тиллари фразеологияси муаммоларига бағишланган. Рус фразеологиясида биринчилардан бўлган “Проблема фразеологической синонимии в современном языкознании” (Замонавий тилшуношликда фразеологик синонимия муаммоси) (хаммуаллиф Л.И.Ройзензон) асарида муаллифлар фразеологик семантика ва стилистика муаммоларига оид адабиётларни кўриб чиқдилар ва бу борадаги кейинги тадқиқотларни аниқладилар. 1971 йил 5 март Ю. Авалиани Тбилиси университетида “Исследование в области сложного глагола и глагольной фразеологии курдского языка” (Курд тилининг кўшма феъли ва вербал фразеологияси соҳасида тадқиқотлар) мавзусидаги докторлик

диссертациясини ҳимоя қилган. 1973 йилда профессор унвонини олди.

Ю.Ю. Авалиани кўп вақтини илмий кадрлар тайёрлашга бағишлади. Унинг илмий раҳбарлигида Ўзбекистоннинг турли олий ўқув юртларидан 20 дан ортиқ илмий ходим-изланувчилар номзодлик диссертациясини ҳимоя қилдилар.

Ю.Ю.Авалиани факультетда сўзлашув фразеологияси ва фразеологик стилистика масалаларини ишлаб чиқишга асос солган. У умумиттифоқ ва республика конференция ва семинарларида фразеология ва умумий тилшунослик бўйича маърузалар қилди, турли олий ўқув юртлари конференцияларида: янги фанларни ўқитиш методикаси бўйича Бутуниттифоқ семинарида (Тошкент, 1973), чет тилларни ўқитишга бағишланган анжуманларда қатнашди. (Боку, 1968; Тошкент, 1972), эрон филологияси бўйича илмий конференция (Ленинград, 1962), “Уровни языка и их взаимодействие” (Тил даражалари ва уларнинг ўзаро таъсири) (Москва, 1967), “Основные проблемы эволюции языка” (Тил эволюциясининг асосий муаммолари) (Самарқанд, 1962). 1966) ва бошқалар.

У ҳинд-европа тилларининг қиёсий тадқиқоти изланишлар мактаби бошлиғи эди. Ю.Авалианининг бир қанча асарлари А.Навоий асарлари стилистикасини ўрганишга, В.П. Некрасов, Э.М. Рекарка, А. Зегерс асарларини ўрганишга бағишланган. Ю.Авалиани илмий ишлари Самарқанд университетининг мавзули асарлар тўпламларида ҳамда Москва, Боку, Вологда, Тула ва бошқа тилшуносликка оид тўпламларда нашр этилган.

У 120 та китоб, мақола ва тақризлар муаллифи, улар “Труды Узбекского университета” (Ўзбекистон университети маърузалари), “Труды Самаркандского университета” (Самарқанд университети маърузалари) журналларида чоп этилган. У Самарқанд университетининг “Вопросы грамматики и стилистики языка” (1963), “Вопросы литературы зарубежного Востока” (1981), “Вопросы фразеологии” (1984) тўпламларига муҳаррирлик қилган.

Асосий илмий ишлари: Особые парные глагольные сочетания в курдском языке. – Самарканд, 1959; Материалы по сложному глаголу курдского языка. – Самарканд, 1962; Очерки залоговой системы иранских языков. – Самарканд, 1972; Тексты лекций по компаративно-сопоставительной фразеологии иранских языков. – Самарканд, 1979; О влиянии глагольной приставочной деривации на образование страдательного залога в современном русском языке. – Ташкент, 1975 и др. «К сопоставительной стилистике фразеологических единиц»; «Фразеологические единицы — сквозные образы — символы в художественном стиле»; «Фразеологические единицы присоединительного типа в курдском языке и их стилистическая роль в художественном произведении» ва бошқалар.

АШУРОВА ДИЛОРОМ УМАРОВНА

*Филология фанлари доктори,
Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари
университети профессори*

Профессор Д.У. Ашурованинг илмий
фаолияти когнитив ва коммуникатив
тилшунослик, лингвоконцептология ва

гендер лингвистикаси, матн стилистикаси ва лингвистика,
прагматика ва лингвокультурология каби кўплаб тилшунослик
соҳаларини камраб олади. У бутун умри давомида таникли
олимлар билан мулоқотда бўлган: И.Р. Галперин, Э.С.
Кубрякова, Г.В. Колшанский, Ю.В. Рождественский, О.И.
Москальская, Л.С. Бархударов, Э.С. Азнаурова ва бошқалар.

Д.У.Ашурованинг “Структурно-семантические и
функциональные особенности художественного сравнения в
английском языке” (Инглиз тилида бадий таққослашнинг
структурвий-семантик ва функционал хусусиятлари) номли
номзодлик диссертациясининг илмий раҳбари - рус тилшуноси,
стилистика соҳасидаги етакчи мутахассис Илья Романович
Галперин эди. Дилором Умаровнанинг илмий қарашлари
Москва давлат чет тиллар педагогика институти
немисшунослик мактаби таъсирида шаклланган (ҳозирги
Москва давлат лингвистик университети).

1974 йилдан 1992 йилгача Д.У. Ашурова Тошкент давлат
чет тиллар педагогика институти малака ошириш факультети
декани лавозимида ишлаган. Кейинчалик инглиз тили
стилистикаси кафедраси мудири бўлиб ишлади. Ҳозирда
Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети магистратура
бўлими тилшунослик ва инглиз адабиёти кафедраси
профессори. 1980 йилларнинг охирида Д.У. Ашурова сўз
ясалиши тизими бўйича докторлик диссертациясини бошлайди.
1993 йил октябрь ойида “Стилистические и прагматические
аспекты словообразования английского языка” (Инглиз тилида
сўз ясалишининг стилистик ва прагматик жиҳатлари)
мавзусида докторлик диссертациясини ҳимоя қилди.

Ашурованинг нашр этилган “Производное слово в свете коммуникативной теории языка” (Тилнинг коммуникатив назариясида ҳосила сўз) (1991) номли монографиясида ҳам сўз ясалиш ҳодисаларига коммуникатив-прагматик ёндашувнинг устуворлиги алоҳида таъкидланган. Д.У. Ашуровани ҳакли равишда ўзбек когнитив стилистика мактабининг асосчиси деб ҳисоблаш мумкин. Унинг илмий раҳбарлигида Исмоилов (1989), Глазирин (1989), Федоров (1994), Панжиев (2001), Тожибоев (2006), Жусупов (2006, 2020), Исамухамедов (2007), Акбаров (200), Дусабаева (2010), Галиев (2010, 2019), Атаханов ва Салиева (2010), Нормуродов (2012, 2020), Ҳожиев (2019) лар диссертацияларини ҳимоя қилишди.

Профессор Д.У. Ашурова кўплаб илмий ишлар муаллифи: монографик тадқиқотлар, дарслиklar, мақолалар - Производное слово в свете коммуникативной теории языка (монография) (1991); Некоторые проблемы когнитивной теории текста (2009); Коммуникативно-когнитивная теория текста (2011); Когнитивная лингвистика: теоретические и методологические проблемы (2012); О структуре языковой личности и способах её вербализации в художественном тексте (2012); Междисциплинарность как основной принцип современной лингвистики (2015); Дискурсивно-когнитивная синергетика текста (2015); Стилистика в свете когнитивной теории языка (2018); Отражение национально-культурной картины мира в художественном тексте (2019); Преподавание лингвистических дисциплин в языковом вузе (2019); Художественный текст: когнитивный и культурологический аспекты (2020); Информативность художественного текста (2020), “Text Linguistics” (М.Р.Галиева билан ҳамкорликда) (2016), “Stylistics of Literary Text” (М.Р.Галиева билан ҳамкорликда) дарслиklари ва ўқув қўлланмалари муаллифи. (2016), “Cognitive Linguistics” (2018), “Cultural Linguistics” (2019). Проф. Д.У. Ашурова АҚШ, Буюк Британия, Германия, Белгия, Малайзия ва МДХ давлатларида ўтказилган илмий-назарий ва илмий-амалий анжуманларда кўплаб маърузалар билан қатнашган.

БАБАҚУЛОВ ИСМАИЛ ТУРКМАНОВИЧ

*Филология фанлари доктори,
СамДУ рус тили кафедраси мудири*

1963 йил 22 апрелда Самарқанд вилояти Нуробод туманининг Узку қишлоғида туғилган. 1989 йил СамДУ рус филологияси факультетини имтиёзли диплом билан тугатган. Ихтисослиги филолог, рус тили ва адабиёти ўқитувчиси.

1989 – 1993 йиллар Навоий давлат педагогика институтида ўқитувчи, декан ўринбосари лавозимида ишлаган.

1993 йилдан бугунги кунгача Самарқанд давлат университети рус филологияси факультети рус тили кафедрасида ўқитувчи, доцент, декан ўринбосари, кафедра мудири лавозимларида самарали ишлаб келмоқда.

И. Т. Бабақулов рус ва ўзбек тилшунослигининг лексика, сўз ясалиши, морфемика, морфология ва синтаксис соҳалари бўйича ўз шогирдлари билан илмий изланишлар олиб боради. Илмий ишларининг аксарияти рус ва ўзбек тилларининг сўз ясалиш бўлимини ҳар томонлама қиёсий ўрганишга қаратилган.

И.Т. Бабақулов бугунги кунда ўз шогирдлари билан рус ва ўзбек тилларининг морфемика ва сўз ясалиши соҳасини қиёсий ўрганишнинг турли хил жабҳалари бўйича илмий-тадқиқот ишларини олиб бормоқда.

И.Т. Бабақулов 1995 йил 17 майда ТошДУ (ҳозирги ЎзМУ) да “Отсубстантивные префиксально-суффиксальные существительные русского языка в аспекте идиоматики и продегматики” мавзусида ўз номзодлик диссертациясини муваффақиятли ҳимоя қилган. 2005 йил Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги ОАК томонидан унга доцентлик унвони берилди. 2018 йил декабрь

ойидан буён СамДУ РФФ рус тили кафедрасига мудирлик қилиб келмоқда.

И.Т. Бабакулов 2020 йил 11 декабрда СамДЧТИ қошидаги бир марталик Илмий кенгашда “Способы словообразования русского и узбекского языков как отражение типологической детерминанты” мавзусида докторлик диссертациясини (DSc) муваффақиятли ҳимоя қилди ва унга Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги ОАК томонидан филология фанлари доктори (DSc) илмий даражаси берилди.

И.Т. Бабакулов мунтазам халқаро ва республика миқёсида ўтказиладиган илмий-амалий анжуманларда фаол иштирок этиб келмоқда. У бугунги кунгача 100 га яқин илмий мақолалар ва 2 монография муаллифи ҳисобланади.

И.Т. Бабакулов томонидан яратилган ўқув-услубий адабиётлар сони 10 дан зиёд бўлиб, булар қуйидагилардан иборат:

“Учебное пособие. Русский язык для студентов гуманитарных и естественных факультетов”, “Русский язык для студентов заочного обучения для всех направлений (Учебное пособие)”, “Русский язык для учащихся I-Курсов узбекских групп академических лицеев Узбекистана (Учебное пособие)”, “Учебное пособие по русскому языку для студентов ФМОП университетов”, “Справочник по русскому языку для изучающих русский язык”, “Русско-узбекский словарь словообразовательных терминов”, “Сборник упражнений по словообразованию русского языка”, “Сборник диктантов по русскому языку для школьников”, “Русско-узбекский учебный словарь” ва бошқалар.

Бугунги кунда ф.ф.д. И.Т. Бабакулов раҳбарлигида 2 нафар мустақил тадқиқотчи фалсафа доктори бўйича (PhD) диссертацияси ва бир нафар мустақил тадқиқотчи филология фанлари бўйича докторлик диссертацияси (DSc) устида илмий-тадқиқот ишларини олиб бормоқда.

БАКИРОВ ПОЁН УРАЛОВИЧ

*Филология фанлари доктори, профессор,
Термиз давлат
университети рус филологияси
факультети декани*

18.08.1961 йил Сурхондарё вилояти,
Ангор туманида туғилган.

1983 йил “Хурмат Белгиси” орденли Саратов давлат педагогика институтининг филология факультети Рус тили ва адабиёти, педагогика таълим йўналишини имтиёзли диплом билан тугатган.

Умумий иш стажи 44 йил, шу жумладан, Термиз давлат университетидаги илмий ва педагогик иш стажи 37 йил, танлов ва шартнома асосида ўтган лавозимидаги иш стажи 37 йил.

2019 йилдан Термиз давлат университети Рус филологияси факультети декани (2019 йил 07 февраль, 39-МХ буйруқ);

Лексикология, чоғиштира ва қиёсий лексикология, паремиология, чоғиштира ва қиёсий паремиология, этимология, рус тилини ўқитиш методикаси, баркамол авлод тарбияси.

1990 йил 1 мартда академик Алибек Рустамов илмий раҳбарлигида “10.02.01. - рус тили” мутахассислиги бўйича “Рус тилида асли туркий бўлган шахсни англатувчи сўзлар” мавзuida номзодлик диссертациясини муваффақиятли ҳимоя қилган.

СССР Министрлар Совети ҳузуридаги Олий аттестация комиссиясининг 1990 йил 25 июлдаги қарори билан филология фанлари номзоди илмий даражаси берилган.

Ўзбекистон Республикаси Олий аттестация комиссиясининг 1994 йил 08 июлдаги 20/1-сонли баённомаси билан доцент илмий унвони берилган.

2007 йил 26 октябрда “10.02.20. – киёсий-тарихий, типологик ва чоғиштира тилшунослик” мутахассислиги бўйича «Хар хил системали тилларда номинацентрик мақоллар (ўзбек, қозок, рус тиллари мисолларида)» мавзусида докторлик диссертация ишини ҳимоя қилган.

Ўзбекистон Республикаси Олий аттестация комиссиясининг 2008 йил 24 апрелдаги 144/1-сонли баённомаси билан филология фанлари доктори илмий даражаси берилган.

Монографиялар сони 3та. 1. Семантика и структура номинацентрических пословиц. Издательство «Фан» Академии наук Республики Узбекистан, - Тошкент: 2006. 2. Миллий ғоя тарғиботида ўзбек халқ мақолларидан фойдаланиш. - Тошкент: Маънавият, 2007. 3. Пословицы – энциклопедия народной жизни. - Тошкент: Akademnashr, 2018.

Ўқув қўлланмалар сони 1 та. Пословицы как лингвистический материал в преподавании русского языка.

“Содиқ хизматлари учун” медали (2020) билан мукофотланган.

БАҲРИДДИНОВА БАШОРАТ МАДИЕВНА

*Филология фанлари доктори, доцент
Қарши давлат университети ўзбек
тилшунослиги кафедраси мудири*

Баҳриддинова Башорат Мадиевна 1974 йил Китоб туманида туғилган. 1992-97 йилларда Қарши давлат университети ўзбек филологияси факультети кундузги бўлимида таълим олган.

Меҳнат фаолиятини 1997 йилда Қарши давлат университети Ўзбек тилшунослиги кафедрасида катта лаборант вазифасида бошлаган. 1999-2002 йилларда ўзбек тилшунослиги кафедраси кундузги бўлим аспирантурасида таҳсил олган. 1999-2004 йилларда Қарши ДУ қошидаги 1-академик лицейда ижтимоий-гуманитар фанлар кафедраси мудири, 2002-2005 йилларда Қарши давлат университети иқтидорли талабалар бўлими бошлиғи, 2003-2010 йилларда ўзбек тилшунослиги кафедраси катта ўқитувчиси, 2010-2013 йилларда Қарши давлат университети ўзбек филологияси факультети ўқув ишлари бўйича декан ўринбосари, 2013-2016 йилларда ўзбек тилшунослиги кафедраси доценти, 2016-2017 йилларда Тошкент давлат ўзбек тили ва адабиёти университети ўзбек тилшунослиги кафедраси доценти, 2018 йилдан ҳозирга қадар Қарши ДУ ўзбек тилшунослиги кафедраси мудири лавозимларида ишлаб келмоқда.

Б. Баҳриддинова ўз илмий-педагогик фаолияти давомида ўзбек тилини миллий табиатидан келиб чиққан ҳолда замонавий усулларда тадқиқ этиш, она тилини ривожлантириш, таълим олувчиларда коммуникатив компетентликни ошириш, мактабларда она тили ўқитиш муаммолари, умуман, мамлакатимизда тил сиёсати борасида олиб борилаётган ислохотларда фаол иштирок этиб келмоқда.

У СамДУ қошидаги Ихтисослашган илмий кенгашда профессор Б. Менглиев раҳбарлигида 2002 йилда “Феъл

луғавий шакллари тизими” мавзусидаги номзодлик ишини, 2020 йилда “Ўзбекистонда ўқув луғатчилиги: лингвистик асослари, тарихи ва истиқболлари” мавзусида докторлик ишини муваффақиятли ҳимоя қилган.

Б. Баҳриддинова муаллифлигида 3та монография (“Ҳозирги замон ўзбек тили. Қўшимчалар таснифи юзасидан материаллар”, 2004; “Замонавий ўзбек пунктуацияси асослари”, 2015; “Ўзбек ўқув луғатчилигининг назарий ва амалий масалалари”, 2020), 1 та ўқув қўлланма (“Ҳозирги ўзбек тили. Грамматика”, 2020), Б.Менглиев билан ҳаммуаллифликда 3 та ўқув луғати (“Ўзбек тилининг сўз таркиби ўқув луғати”, 2007; “Ўзбек тилининг сўз ясалиши ўқув луғати”, 2008; “Она тили. Қомус”, 2010), шунингдек, 10 дан ортиқ ўқув-услубий қўлланма, хорижий ҳамда республика миқёсидаги нашрларда 150 дан ортиқ илмий, илмий-услубий мақолалар нашр этилган.

Унинг раҳбарлигида айти пайтга қадар 8 та магистрлик диссертацияси ҳимоя қилинган.

“Маънавият фидойиси” кўкрак нишони соҳиби. (2020) Миллий тикланиш партиясидан Халқ депутатлари Қашқадарё вилоят кенгаши депутати.

БОРОВКОВ АЛЕКСАНДР КОНСТАНТИНОВИЧ

(1904-1962)

*Тилишунос-турколог, Ўзбекистон Фанлар
академияси мухбир аъзоси, Ўзбекистонда
хизмат кўрсатган фан арбоби, СССР
Фанлар академияси мухбир аъзоси,
филология фанлари доктори, профессор*

Александр Константинович Боровков 1904 йил 3 (16) мартда Тошкент шаҳрида ишчи оиласида туғилган. Ўн тўрт ёшидан кўмир конларида ишчи бўлиб ишлаган. 1922 йил мактабни тугатгач, Ўрта Осиё давлат университетининг Шарқ факультетига ўқишга киради ва уни 1928 йилда тугатади. Ўша пайтда машҳур шарқшунос олимлар М.С. Андреев, Н.Г. Маллитский, А.А. Семенов, А.Е. Шмидт ва бошқалар дарс беришган. А.К.Боровковнинг биринчи мақолалари 1928 йилда нашр этилган. Улар тарихий ва этнографик масалаларга бағишланган. Талабалик йилларида (1923-1928 йиллар) Александр Константинович Ўрта Осиё давлат университетининг қишлоқ хўжалиги ва тиббиёт факультетларида ўзбек тилидан дарс берган, 1926-1928 йилларда Ўрта Осиё давлат музейида илмий ходим бўлиб ишлаган. 1929 йил СССР Фанлар академиясининг Тил ва адабиёт институти аспирантурасига ўқишга кирган ва уни 1932 йилда тугатган. 1935 йил филология фанлари номзоди, доцент унвонига эга бўлган. Шарқ институтида ўзбек ва уйғур тилларидан дарс берган. 1932 йилдан СССР ФА Шарқшунослик институтининг Ленинград филиалида катта илмий ходим бўлиб ишлаган.

1938 йилда А.К. Боровков янги ўзбек алифбоси ва имлосини яратишда иштирок этган. 1939 йилдан 1945 йилгача Тошкентда СССР Фанлар академияси Ўзбекистон бўлими Тил ва адабиёт институти, 1943 йилдан эса Ўзбекистон Фанлар академияси директори ўринбосари лавозимларида ишлаган. Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика институтининг ўзбек тили кафедрасини

бошқарган ва 1945 йилгача Ўрта Осиё Давлат университетининг филология факультетида дарс берган.

1943 йилда А.К. Боровков Ўзбекистон Фанлар академиясининг мухбир аъзоси этиб сайланди. Олим 1945 йилда Ўзбекистон тарихи ва маданиятини ўрганишдаги самарали фаолияти учун Ўзбекистонда хизмат кўрсатган фан арбоби унвони билан тақдирланган.

1945 йилда Ленинград Фанлар академиясининг Шаркшунослик институтида катта илмий ходим бўлиб ишлай бошлади. У институтида Ўрта Осиё, кейинчалик туркий сектор бошлиғи ҳам бўлган. 1957 йилдан СССР Фанлар академияси Тилшунослик институти Ленинград филиалининг Олтой тиллари секторида катта илмий ходим бўлиб ишлаган. 1959 йилдан 1962 йилгача - ушбу бўлим директори ўринбосари. 1958 йилда Боровков СССР Фанлар академиясининг мухбир аъзоси этиб сайланди.

А.К. Боровковнинг илмий қизиқишлари доираси кенг эди. У адабий тилларнинг шаклланиш муаммолари, туркий тиллардаги гап қисмларини фарқлаш тамойиллари, бу оила тилларидаги агглютинатив ва флектив хусусиятлар, лексикология, лексикография, диалектология, грамматика соҳасидаги саволлар билан ва туркий тиллар фонетикасига қизикди. Олим ўзбек, уйғур ва бошқа тилларнинг меъёрий грамматикаси, диалектологияси, лексикологияси бўйича алифбо, имло, дарслик ва ўқув қўлланмаларни тузиш билан шуғулланган. А.К. Боровковнинг катта ҳиссаси ўзбек тили, унинг шаклланиш жараёнлари ҳақида ишлаб чиққан таълимот эди. Олим ўзбек адабий тилига асос солган Алишер Навоий эканлигини исботлади. Боровковнинг 1944 йилда нашр этилган “Вопросник для собирания материалов по узбекским говорам” асари ўзбек халқ шевалари бўйича диалектологик атлас ва лингвгеографик тадқиқотларни тузишга асос бўлди.

1946 йил “Алишер Навои” мақолалар тўплами нашр этилди. Олим “Алишер Навои как основоположник узбекского литературного языка” асарида улуг шоирнинг бошқа асарлари қатори “Спор двух языков” асарини таҳлил қилади. Боровковнинг «К вопросу фонетического анализа стихов Навои» (1959) ва «Произношение в стихах Навои» (1960) асарлари ҳам катта аҳамиятга эга эди. 1961 йилда Давлат М.Е. Салтиков-Шчедрин кутубхонасида сақланадиган энг қимматли қўлёзмалар асосида А.К. Боровков Алишер Навоий асарлари учун луғат тузган. Бу асар хиротлик Толий Имоний тадқиқотлари ва унинг “Бадаиъ ал-луғат”

асари асосида яратилган. 1963 йилда (вафотидан сўнг) олимнинг “Лексика среднеазиатского тифсира XII—XIII вв.” монографияси нашр этилди. Ўзбек тили тарихига оид бу асарлар эски ўзбек тилининг йирик луғатини тузишда манба бўлиб хизмат қилди.

Олим 11-15-асрларга оид эски ёзма ўзбек ёдгорликларини ўрганган.

А.К. Боровков ўзбекча-русча ва русча-ўзбекча луғатларни тузишда иштирок этган. Хуллас, 1942 йилда у 30 минг сўздан иборат бўлган қисқача ўзбекча-русча луғатни таҳрир қилди. 1950-1956 йилларда М.Т. Ойбек билан бирга 72 000 сўздан иборат русча-ўзбекча луғатга муҳаррир бўлди. 1959 йилда - ўзбекча-русча луғат 40 минг сўздан иборат. Ушбу нашр учун Боровков «Краткий очерк грамматики узбекского языка» ёзган. В.В. Радлов ва С.Е. Малов бошлаган “Древнетюркский словарь”ни (XII—XIII асрлар даври) тузиш ишларини давом эттирди. Луғат А.К. Боровков вафотидан кейин нашр этилган (1969).

Олим ўзбек диалектологиясининг ривожланиши ва ўрганилишига улкан ҳисса қўшган. У тарихий диалектология асосида ўзбек шеваларини таснифлаш муаммосини ишлаб чиқди. Шундай қилиб 1953 йил унинг “Вопросы классификации узбекских говоров” асари нашр этилди, унда у тўрт хил шева ва диалектларни (ўрта ўзбек шеваси, икки гуруҳ шевали шайбоний-ўзбек ёки “Жек” шеваси, Жанубий Хоразм ва алоҳида диалектлар) кўриб чиқади.

А.Г. Ғуломов, Э. Маъруфов, Т. Шермухамедов билан биргаликда А.К. Боровков мактаблар учун ўзбек тили грамматикаси дарсликларини тузишда қатнашган. А.К. Боровковнинг хизматлари тилшунос ва адабиётшуносларни тайёрлашда ката аҳамиятга эга.

БУШУЙ АНАТОЛИЙ МИХАЙЛОВИЧ

*Ўзбекистон Республикасида хизмат
кўрсатган фан арбоби,*

*филология фанлари доктори,
профессор*

А. М. Бушуй (18.04.1939, Севастопол - 12.09.2017, Самарқанд) - фразеолог ва паремиолог, умумий тилшунослик, герман, роман тиллари бўйича тилшунос, турколог, рус тили, чет тилларини ўқитиш методикаси соҳаси мутахассиси. Филология фанлари доктори, профессор А. М. Бушуй - Ўзбекистон халқ маорифи аълочиси, Самарқанд давлат университетининг фахрий профессори, Ўзбекистон Олий мактабининг аълочиси, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган фан арбоби. 1958 йил СамДУга (чет тиллар факультети, немис тили бўлими) ўқишга кирди ва уни 1963 йил имтиёзли диплом билан тугатди. Ўқишни битиргандан сўнг СамДУ немис филологияси кафедрасида немис тили фани ўқитувчиси бўлиб ишлади. 1975 йил 31 декабрда Олий аттестация комиссияси Президиуми томонидан А.М.Бушуйга филология фанлари номзоди илмий даражаси берилди. Унинг номзодлик диссертацияси "Лингвистическая тавтология и её лексикографическая кодификация" мавзусига бағишланган. 1979 йил 19 сентябрда немис тили амалий ва назарий фанлари кафедрасида унга доцент илмий унвони берилди. 1984 йилда Ленинград давлат университетида "Лексикографическая и библиографическая репрезентация фразеологии" номли докторлик диссертациясини химоя қилди. 1985 йил 15 мартда Олий аттестация комиссияси Раёсати томонидан унга филология фанлари доктори илмий даражаси, 1987 йил 20 февралда эса немис тили кафедраси профессори илмий унвони берилди. 1988 йил 25 октябрдан бошлаб у СамДУ чет тиллар кафедрасида мудир вазифасида ишлаган. Самарқанд давлат чет тиллар институтидаги иш фаолиятини 1999 йил 1 апрелда бошлаган, у ерда немис

филологияси кафедраси профессори лавозимида ишлаган. 2000 йил 9 октябрда Халқаро Ижод Академияси (Москва) А.М. Бушуйни Халқаро Ижод Академиясининг ҳақиқий аъзоси-академиги сифатида тан олди. 2001 йил 24 августда А.М. Бушуй "Ўзбекистон Республикаси Фан Арбоби" олий унвонига сазовор бўлди.

А.М. Бушуй фразеология бўйича бир қатор библиографиялар муаллифи: II нашр [1970, 290 б.], III [1974, 240 б.], IV [1976, 300 п.], V [1979, 246 б.], VI [1987, 236 б.]; "Паремиология Узбекистана" китобларининг 5 та нашрининг раҳбари ва ҳаммуаллифи [1978, 208 б.; 1980, 113 б.; 1981, 250 б.; 1982, 58 б.; 1983, 73 б.], "Паремиология Украины" нинг 2 та сони [1982, 150 б. ; 1983, 143 б.], Қирғизистон [1987, 85 б.] ва Қорақалпоғистон халқлари паремиологияси [1980, 113 б.]. Унинг раҳбарлигида тайёрланган учта китоб "Сказки Узбекистана" [1981, 80 б.; 1983, 126 б.; 1986, 141 б.] туркологлар қўмитаси томонидан фольклор бўйича йирик нашр сифатида белгиланган. Проф. А.М.Бушуй дунёнинг етакчи олимларининг тилшунослик фанига қўшган ҳиссаларига бағишланган персоналлаштириш лойиҳаларида қатнашган. Улар орасида: Н.И. Толстой [1983, 111 б.], А.В. Кунин [1984, 111 б.], А.Е. Супрун [1984, 106 б.], Г.И. Сафронов [1984, 90 п.], З.Д. Попова [1986, 127 б.], М.М. Копыленко [1986, 148 б.], Б.А. Ларин [1987, 151 б.] ва бошқалар. Асосий монографик тадқиқотлари: Лексикографическое описание фразеологии [1982, 114 б.], Иностранные языки в современном мире: эволюция методики обучения. – Тошкент: Фан, 2000. – 271 б.; Язык и общество. – Тошкент: Фан, 2002. – 373 б. Сущность языка как проблема общей лингвистики. – Самарқанд: СамДЧТИ, 2004. – 90 б. (ҳаммуаллифликда); Язык и действительность. - Тошкент: Фан, 2005. – 144 б.; Лингвопаремиология (матбуотда) ва бошқалар.

Профессор А.М. Бушуй ўз мактабини яратди. Қуйидагилар унинг илмий раҳбарлигида диссертацияларини ҳимоя қилдилар: Р.Д. Журақулов (1989), А.А. Яхшиев (1989), Г.М. Атаева (1990), Ф.З. Мустафин (1991), Т.К. Кабулова

(1991), М.Н. Шукурова (1992), Г.М. Газарова (1994), А. Рахманов (1996), М. Эм (1997), Ж.Ш. Сафаров (2000), Б. Я. Примов (2001), Б.А. Каримова (2003), Д.У. Доспанова (2004), Л. Ш. Умирова (2004), Л.Т. Холияров (2004), С.А. Зияева (2006), Ғ.Х. Раҳимов (2006), М.А. Абдуллаев (2007), В.А. Сафарова (2008), Н.З. Насруллаева (2009) ва бошқалар.

Ўзбекистон Миллий энциклопедиясининг 11-жилдида Анатолий Михайлович Бушуйнинг тилшунослик фанига қўшган ҳиссасига бағишланган мақола чоп этилган [Ўзбекистон миллий энциклопедияси. 11-жилд – Тошкент: “Ўзбекистон миллий энциклопедияси” Давлат илмий нашриёти, 2005. - Б. 419].

БУШУЙ ТАТЬЯНА АНАТОЛЬЕВНА

*Филология фанлари доктори, Самарқанд
давлат чет тиллар институти ўзбек тили ва
адабиёти кафедраси профессори*

Т.А. Бушуй (17.12.1965, Самарқанд) -
умумий, славян, роман-герман тилшунослиги,
лингводидактика, социолингвистика,
фразеология ва фольклор соҳаси бўйича мутахассис.

1987 йилда Самарқанд давлат педагогика институтини (рус тили ва адабиёти факультети) имтиёзли диплом билан тамомлаган. Шу йилнинг ўзида у СамДУнинг кундузги аспирантурасига (рус ва умумий тилшунослик кафедраси негизда) ўқишга кирди. А.И. Герцен номидаги Ленинград давлат педагогика институтида 10.02.01 - рус тили мутахассислиги бўйича "Фразеология русского языка в двуязычном словаре (представление фразеологической системы)" мавзусидаги номзодлик диссертациясини ҳимоя қилиш билан аспирантурани муддатидан олдин тугатди. (1990 йил 15 март). 1990 йилдан бошлаб Самарқанд давлат педагогика институти ҳозирги замон рус тили кафедрасида ўқитувчи вазифасида ишлаган. 1991 йилдан СамДУ рус тили ва умумий тилшунослик кафедраси ўқитувчиси, 1993 йилдан СамДУ рус тили ва умумий тилшунослик кафедраси доценти лавозимларида фаолият юритган. 1999 йилдан СамДЧТИ Умумий ва амалий тилшунослик кафедраси доценти лавозимида ишлаган. 2000 йилда 10.02.19 - умумий тилшунослик, социолингвистика, психолингвистика мутахассислиги бўйича "Контрастивная лексикография в уровневой интерпретации фразеологии исходного языка" номли докторлик диссертациясини ҳимоя қилди. 2002 йилда Ўзбекистон Республикаси Олий аттестация комиссияси томонидан унга СамДЧТИ умумий ва амалий тилшунослик кафедраси профессори унвони берилди. Ҳозирда у СамДЧТИ Ўзбек тили ва адабиёти кафедраси профессори лавозимида

фаолият олиб бормокда. Проф. Т.А. Бушуй куйидаги монографик тадқиқотлар муаллифидир: Фразеография контрастивного лексического словаря. Монография - Самарқанд: Зарафшон, 1996. – 272 б., Основы теории контрастивной лексикографии (в ракурсе фразеологии). Монография. – Тошкент: Фан, 2001. – 206 б., Тил қурилиши: таҳлил методлари ва методологияси. – Тошкент: Фан, 2007. – 274 б. (ҳаммуаллиф Ш.Сафаров), Язык в истории развития человеческой мысли. Монография. – Тошкент: Фан, 2011. – 384 с., Язык в системной структуре. Монография. – Тошкент: Фан, 2014. – 232 с., Язык и культура. Монография. – Тошкент: Фан, 2017. – 184 с.; Этико-философская картина мира в системе Восток-Запад: ретроспектива и перспектива. Халқаро коллектив монография. – Уфа-Нукус; Бухоро: ООО «Садриддин Салим Бухорий» Дурдона, 2021. – 360 б., Язык и нация. Монография. – Самарқанд: СамДЧТИ, 2021. – 225 б. (ҳаммуаллиф Ф. Рўзикулов); Language and Nation. Monograph. – LAP LAMBERT Academic Publishing is a trademark of Dodo Books Indian Ocean Ltd., member of the OmniScriptum S.R.L, 2022. – 184 p. (ҳаммуаллиф Ф. Рўзикулов); Философия и наука в поиске общих оснований синтеза культур: научный диалог. Халқаро коллектив монография – Бухара-Нукус-Алматы, 2023. – 348 б. Т.А. Бушуй кўплаб дарсликларнинг муаллифи ҳамдир. Улар орасида: Русско-национальный словарь в аспекте фразеологии. Ўқув қўлланма. – Самарқанд: СамДУ, 1992. – 81 б., Материалы к этимологическому словарю русской фразеологии. Ўқув қўлланма. - Санкт-Петербург – Самарқанд, 1993. - 100 б. (ҳаммуаллиф Э.Н. Бетекхтина ва бошқ.), Фразеологическое гнездо в двуязычном словаре. Ўқув қўлланма. – Самарқанд: СамДУ, 1993. – 83 б.; Краткий курс сравнительной типологии. Ўқув қўлланма. – Тошкент: “Тафаккур Бўстони” МЧЖ, 2015. – 192 б. (ҳаммуаллиф Ф. Рўзикулов); Языкознание: прошлое, настоящее и будущее. Учебное пособие – Тошкент: Янги аср авлоди, 2020. – 184 б.; Языкознание. Дарслик. – Самарқанд: СамДЧТИ, 2023. – 280 б.

Профессор Т.А. Бушуй ўз илмий мактабини ташкил этган. Қуйидагилар унинг илмий раҳбарлигида ўз номзодлик диссертацияларини ҳимоя қилишди: А.Р. Исмоилов (2001), Н.Я. Турдиева (2006), Ф.Ш. Рўзиқулов (2007), Н.Н. Сувонова (2008), А. Ю. Нарзиллаева (2008), Г.Х. Обрўева (2011), Ш.Ж. Шомуродова (2011), Н.Ш. Амриддинова (2021).

Ҳозирги кунда ҳам профессор Т.А. Бушуй "Ўзбекистоннинг тилшунослик комуси" ни яратиш бўйича лойиҳани амалга оширишда фаол иштирок этмоқда. У 350 дан ортиқ илмий ишлар муаллифи. Улар орасида 9 та монография, 13 та ўқув қўлланма, Лондон, Бостон, Сан-Франциско, Москва, Челябинск, Санкт-Петербургнинг етакчи журналларида, шунингдек, Ўзбекистон Республикаси Олий аттестация комиссияси томонидан тавсия этилган журналларда чоп этилган замонавий тилшунослик фанининг долзарб муаммоларига бағишланган фундаментал мақолалари мавжуд.

БЎРОНОВ ЖАМОЛИДДИН

*Филология фанлари доктори, профессор,
Ўзбекистонда хизмат кўрсатган фан арбоби,
халқ таълими аълочиси*

Бўронов Жамолiddин 1933 йил 10 сентябрда Андижон вилоятида хизматчи оиласида туғилган. 1948-1952 йилларда Андижон давлат педагогика билим юртида тахсил олди, 1952-1956 йилларда Тошкент давлат педагогика чет тиллар институтида ўқиб, уни имтиёзли диплом билан тугатди ҳамда шу олийгоҳда ўқитувчи лавозимига олинди. Мазкур институтдаги ишининг дастлабки йиллариданоқ ўзининг аъло ва намунавий фаолияти билан кўзга кўринди, институт жамоаси томонидан катта ҳурматга сазовор бўлди ҳамда 1961 йилда Ленинград давлат университетининг аспирантурасига ўқишга кирди ва у ерда филология фанлари номзоди илмий унвонига эга бўлди. 1968-1970 йилларда Ломоносов номидаги Москва давлат университети докторантурасида ўқиди ва мазкур университетда докторлик диссертациясини ҳимоя қилиб, филология фанлари доктори унвонини олди. Тошкент давлат педагогика чет тиллар институтида доцент, кафедра мудири, профессор лавозимида, 1984 йилдан институт ректори лавозимида, 1992 йилдан 2002 йилгача Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети ректори лавозимида ишлади. Шунингдек, 1984 йилдан 2001 йилгача Ўзбекистон – Хитой Дўстлик Жамияти раиси, бир вақтнинг ўзида 1997-2001 йилларда Ўзбекистоннинг Хорижий давлатлар билан Дўстлик ва маданий-маърифий алоқалари Жамияти раиси, 1978-1982 йилларда Тошкент шаҳар Совети депутати, фаолияти давомида қатор орден ва медаллар совриндори бўлган.

1. «За отличные успехи в работе» кўкрак нишони, Москва. 1975.
2. Орден «Ҳурмат белгиси» №1240967 9№757635, 15 март 1976

3. Ўзбекистон ССР Халқ маорифи аълочиси №1-11, №23849, 12 январь 1981.
4. СССР Маориф таълим аълочиси № 24875, Қарор № 119-14, Москва. 1984.
5. «Меҳнат фахрийси» медали совриндори. 16 декабрь 1988 й.
6. Ўзбекистонда хизмат кўрсатган фан арбоби № 390, 23 ноябрь 1989 й.
7. «Дўстлик» ордени Ўзбекистон Республикаси Президенти фармониға биноан № 240, 26 август 1997 й.
8. Президент Назарбаев томонидан берилган «Астана» медали, № 2253 28 сентябрь 1999 й.
9. Ўзбекистон Республикаси Олий Таълим Аълочиси № 117-к 24.12.1999 йил.
10. «O‘zbekiston mustaqilligining 10 yilligi» эсдалик нишони гувоҳномаси. 18 июль 2001 й.

Халқ депутатлари Тошкент шаҳар Кенгаши депутати. II Чақириқ 1999-2004 йил. 1997 - 2001 й. Ж. Бўронов Ўзбекистоннинг хорижий давлатлар билан дўстлик ва маданий-маърифий алоқалар жамиятлари кенгаши раиси.

Илмий ишлари: 200 дан ортиқ чоп этилган (луғатлар, дарсликлар, ўқув қўлланмалар, рисоалар, мақолалар, монографиялар).

Жамолиддин Бўронов – Ўзбекистонда типологик германистика асосчиси. У ишлаб чиққан инглиз тили ва туркий тиллар қиёсий типологияси ханузгача долзарб. Муаллифнинг асосий илмий ишлари: О содержании курса типологического сопоставления разносистемных языков. (Морфологический уровень) (1967); К вопросу о методе проведения типологического сопоставления разносистемных языков (1967); Қарақалпақша-англичаша сөзлик (1970) (Курбаназаров П.К); Взаимосвязь и взаимозамена лексических и грамматических морфем // Научная конференция. Вопросы описания лексико-семантической системы языка (1971); Глубинная и поверхностная структура в сопоставительной типологии (1972); Об основных методах сравнения языковых систем (1973);

Типологические категории и сравнительное изучение языков (1979); Об одном способе категоризации в лингвистической типологии (1979); Предмет и методы сравнительной типологии (1981); Основные этапы развития лингвистической типологии (1981); Идентификация и дифференциация перевода и лингвистической типологии (1982); Сравнительная типология английского и тюркских языков (1983); Принципы типологической инвентаризации языков (1988); Некоторые проблемы лингвистической интеграции и лингвистического регионирования при изучении языков (1993); Инглиз ва ўзбек тиллари қиёсий грамматикаси (Назарий курс) (1973); Инглизча – ўзбекча луғат (1977) ва бошқалар.

Ж. Бўроновнинг хизматлари “Ўзбекистон миллий энциклопедияси” [том 11. Тошкент: “Ўзбекистон миллий энциклопедияси” Давлат илмий нашриёти, 2005. С. 419-420] да юқори баҳоланган.

ДАДАБОВЕВ ҲАМИДУЛЛА АРИПОВИЧ

*Филология фанлари доктори, Турон ҒА
академиги.*

*Алишер Навоий номидаги Тошкент давлат
ўзбек тили ва адабиёти университети тил
назарияси кафедраси профессори.*

1947 йилнинг 5 сентябрь куни Тошкент
вилоятининг Бўстонлиқ туманида таваллуд
топган.

1971 йилда Тошкент давлат университети (ҳозирги
Ўзбекистон Миллий университети) роман-герман факультетини
филолог ихтисослиги бўйича тугатган. 1971-1974 йиллар
давомида шу факультетда талабаларга немис тилидан дарс
берган. 1974-1976 йилларда Тошкент давлат чет тиллар
институтини (ҳозирги ЎзДЖТУ) ҳузуридаги олий педагогик
курслар тингловчиси бўлган.

1977-1980 йилларда ЎзРФА тил ва адабиёт институтини
тарихий лексикология ва лексикография бўлими кундузги
бўлим аспиранти, лаборанти (1980-1981), ЎзРФА Абу Райҳон
Беруний номидаги шарқшунослик институтини туркология
бўлими лаборанти (1981-1982), кичик илмий ходим, катта
илмий ходим (1984-1987) лавозимларида меҳнат қилди. 1987
йилдан 1998 йилнинг августига қадар ЎзРФА Ҳамид
Сулаймонов номидаги қўлёзмалар институтини туркология
бўлимини бошқариш билан бирга Низомий номидаги Тошкент
давлат педогогика институтини (ҳозирги ТДПУ) “Умумий
тилшунослик” ҳамда “Эски ўзбек тили ва ёзуви” кафедраларида
катта ўқитувчи, профессор вазифасини бажарувчи сифатида
самарали фаолият юритди. 1998-2000 йилларда Тошкент
автомобиль-йўллар институтини ўзбек ва рус тиллари кафедраси
мудирини сифатида фаолият олиб борди. 2000-2016 йилнинг
июлига қадар Мирзо Улуғбек номидаги Ўзбекистон Миллий
университетини умумий тилшунослик”, умумий тилшунослик ва

компьютер лингвистикаси, тил назарияси ва амалиёти кафедраси мудири вазифасида меҳнат қилди.

Ҳозирги кунда Алишер Навоий номидаги Тошкент давлат ўзбек тили ва адабиёти университети тил назарияси кафедрасининг профессори саналади.

Олим тилшуносликнинг қатор соҳалари, чунончи, тарихий лексикология, тарихий терминология, тарихий лексикография, манбашунослик ва матншунослик, тилшунослик назарияси бўйича республикадаги етакчи олим ҳисобланади. Тилшунослик қатори тарих соҳасида ҳам қалам тебратиб келмоқда.

Олим 1981 йилда профессор А.Н. Баскаковнинг илмий раҳбарлигида “Эски ўзбек тилидаги ҳарбий лексика” мавзусида номзодлик диссертациясини ЎзРФА А.С.Пушкин номидаги Тил ва адабиёт институти ҳузуридаги Ихтисослашган кенгашда ҳимоя қилди. 1992 йилда ТошДУ қошидаги ихтисослашган кенгашда “XI-XIV асрлар эски туркий тил манбаларидаги ижтимоий-сиёсий ва социал-иқтисодий терминология” мавзусида докторлик диссертациясини ёқлаган. Семантик-функционал, тарихий-этимологик ва структур-грамматик аспектларда бажарилган ушбу тадқиқотларда қадимги туркий тил (VII-X), эски туркий тил (XI-XIV) ва эски ўзбек адабий тилида битилган манбаларда қайд этилган ҳарбий, ижтимоий-сиёсий ва социал-иқтисодий терминлар ўзбек халқининг ранг-баранг тарихи билан чамбарчас боғланган ҳолда атрофлича таҳлилга тортилган. Мазкур изланишлар нафақат ўзбек тилшунослиги, шунингдек, туркийшуносликда ҳам тарихий терминологияни ўрганишда муҳим қадам сифатида эътироф этилган.

Олимнинг “Военная лексика в староузбекском языке” (1990). Дадабаев Х., Насыров И., Хусанов Н. Проблемы лексики староузбекского языка.- Тошкент: Фан, 1990. “Общественно-политическая и социально-экономическая терминология в тюркоязычных письменных памятниках XI-XIV вв” (1991), “Ўзбек адабий тили лексикаси тарихи (XIV асрнинг иккинчи ярми - XX аср боши)” (ҳаммуаллиф, 2007),

“Девону луғотит турк”нинг тил хусусиятлари (2017) сингари монографик изланишлари ўзбек ва туркий тиллар тарихий лексикологияси ва терминологияси соҳасида янги фундаментал тадқиқотлар саналади. “Туркий тилларнинг қиёсий-тарихий грамматикаси” (2015, 3. Холмонова билан ҳаммуаллифликда), “Хорижий социолінгвистика” (2014, Ш. Усмонова билан ҳаммуаллифликда), “Ўзбек терминологияси” (2020) сингари ўқув қўлланмалар муаллифи саналади.

“Амир Темурнинг ҳарбий маҳорати” (1996), “Аждодларимизнинг ҳарбий маҳорати” (2016), “Амир Темур замондошлари” (2018), “Соҳибқирон саркардалари” (2020) каби бевосита тарихнависликка доир рисола ва монографик тадқиқотлар илм аҳли ва китобхонлар ҳукмига ҳавола қилган.

Х. Дадабоев тўрт жилдлик “Алишер Навоий асарлари тилининг изоҳли луғати” (1983-1985)нинг муаллифларидан бири ҳисобланади. У киши томонидан эълон қилинган “Тарихий ҳарбий терминлар луғати” (2003-2007) тарихий ҳарбий терминологияни ўрганишда муҳим манба вазифасини ўтаб келмоқда. 2000-2006 йиллар давомида нашрдан чиққан ўн икки жилддан иборат Ўзбекистон Миллий энциклопедиясида олим томонидан тайёрланган 182 та мақола ўрин олган.

Олимнинг илмий раҳбарлиги ва илмий маслаҳатчилигида 13 нафар фан номзоди ва 7 нафар фан доктори тайёрланган.

2017 йилда “Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг 25 йиллиги” кўкрак нишони билан тақдирланган.

ДОНИЁРОВ ХУДОЙБЕРДИ ДОНИЁРОВИЧ

*Филология фанлари доктори,
профессор*

Худойберди Дониёрович Дониёров – атоқли ўзбек тилшуноси, диалектология, фонетика, лексикология, стилистика, этимология, этнография, топонимика, тил тарихи ва бошқаларнинг турли муаммоларини қамраб олган бир юз элликдан ортиқ илмий асарлар муаллифи.

Қишлоқ мактаби ва педагогика техникумини тамомлагач, ўқитувчи бўлиб ишлади. 1951 йилда ЎзМУ (ҳозирги СамДУ) филология факультетини муваффақиятли тамомлаган. М.В.Ломоносов номидаги Москва давлат университетининг аспирантурасига ўқишга кирган. 1955 йил Москвада “Ўзбек тилининг Бахмал шеваси” мавзусида номзодлик диссертациясини ҳимоя қилди.

Х. Д. Дониёров СамДУда кўплаб илмий, педагогик ва ижтимоий ишлар қилди, кейинчалик Ғ.Ғулом номидаги Сирдарё давлат педагогика институтига раҳбарлик қилди.

1977 йилда “Шарқий қипчоқ (жак) шевалари ва уларнинг ўзбек адабий тили тараққиётидаги иштироки” мавзусидаги докторлик диссертациясини муваффақиятли ҳимоя қилди.

1979 йилда СамДУ ўзбек тилшунослиги кафедраси профессори лавозимида ишлаган. 1984 йилдан СамДУ умумий тилшунослик кафедрасини бошқарган.

Айниқса, ўзбек диалектологияси ва стилистикаси соҳасидаги тадқиқотлари самаралидир. Фарғона, Самарқанд, Сирдарё, Жиззах вилоятлари ўзбек шеваларини ўрганиш билан боғлиқ кўплаб диалектологик экспедицияларнинг ташкилотчиси. Бу тадқиқотлар 1968 йилда нашр этилган “Шеджер ва ўзбек халқининг шевалари” китобида ўз ифодасини топган. Унинг “Эски ўзбек тили ва қипчоқ

шевалари” (1976), “Қипчоқ шевалари луғати” (1979) асарлари ҳам шу муаммога бағишланган) ва бошқалар.

1975 йилда олим “Жек (қипчоқ) шеваларини ўзбек адабий тилига нисбатан ўрганиш тажрибаси” номли монографиясини нашр этди, унда қипчоқ шевалари бўйича илгари ўрганилмаган кенг материалларни кўриб чиқди, бу борада баъзи назарий қоидаларни шакллантирди (туркий тиллар диалектологияси).

Х.Д. Дониёров этнограф, тарихчи ва адабиётшунос сифатида ҳам машҳур. Унинг туркий тили халқлар қабиаларининг этнонимлари ва номларини ўрганувчи “Шеджер ва ўзбек халқининг шевалари” китоби ўз вақтида қизғин муҳокама, илмий жамоатчиликда катта қизиқиш уйғотди. Олим олий ўқув юртлари учун икки нашрдан (1969, 1978) чиққан “Ўзбек совет адабиёти” дарслиги муаллифларидан биридир. Унинг “Сўз санъати”. (1962. С. Мирзаев билан ҳамкорликда) китоби ўзбек адабиёти ва халқ оғзаки ижоди тили ва услубига оид кўп йиллик изланишлар самарасидир.

Х.Д. Дониёров Алишер Навоий асарлари тилини ўрганишга катта ҳисса қўшган бўлиб, бу унинг “Алишер Навоий ва ўзбек тили” (1972), “Алишер Навоий ўзбек адабий тилининг асосчиси сифатида” (1985) асарларида ўз ифодасини топган).

Х.Д. Дониёров “Ҳозирги ўзбек адабий тили” курси бўйича олий ўқув юртлари учун дарслик (1980) ҳаммуаллифларидан бири бўлиб, унда “Кириш”, “Фонетика”, “Имло”, “Орфоэпия”, “Графика”, “Лексикология” бўлимлари ёзилган.

Олим кўплаб илмий кадрлар тайёрлади. Илмий, педагогик ва ижтимоий фаолиятидаги хизматлари учун Х.Д. Дониёров Меҳнат Қизил Байроқ ордени ва медаллар билан тақдирланган.

ДЖУМАНОВА ДИЛБАР РАҲИМОВНА

*Филология фанлари доктори, профессор
Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари
университети рус тили ва ўқитиш
методикаси кафедраси мудири*

1959 йил 16 майда Байрам-Алида ҳарбий

хизматчи оиласида туғилган, отаси —
Джуманов Раҳим тошкентлик, онаси —

Фозилова Турсуной Янгийўлдан.

Джуманова Д.Р. 1984 йилда Иваново давлат университетининг филология факультетини тугатган, мутахассислиги — филолог.

Андижон давлат тиббиёт институти рус тили кафедрасида ишлаган. 1987-1990 йилларда Иваново давлат университетининг аспирантурасида таҳсил олди, ундан кейин кафедрага қайтди ва 1995 йилдан бошлаб Андижон давлат тиббиёт институтининг рус тили кафедрасини бошқарди, кейинчалик ушбу кафедра рус ва хорижий тиллар кафедраси деб номланди.

2003 йилдан буён Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университетининг рус тилшунослиги кафедрасида ишлайди, кейинчалик ушбу кафедра рус тили ва адабиёти кафедраси, кейинчалик эса рус тили ва ўқитиш методикаси кафедраси деб ўзгартирилди. 2016 йилдан бери рус тили ва ўқитиш методикаси кафедраси мудири.

Илмий қизиқишлар доираси кенг ва ўз ичига рус тилининг миллий гуруҳларда ўқитиш услублари, қиёсий лингвистика, таржимашунослик, тилнинг лингвокультурал жиҳатлари, тилнинг когнитив муаммолари, фонологик тадқиқотлар, лексикология, лексикография ва фразеология, психолингвистик муаммолар ва лингвистик алоқалар қиради.

1992 йилда Ўзбекистон Республикаси рус тили ва адабиёти институти қошидаги Ихтисослашган кенгаш йиғилишида педагогика фанлари номзоди илмий даражасини олиш учун диссертациясини ҳимоя қилди (13.00.02 - Рус

тилини ўқитиш методикаси) «Формирование речевого контроля и умения совершенствовать написанное у студентов национальных групп неязыковых вузов (на материале изложений и сочинений)». Илмий раҳбар: педагогика фанлари доктори, профессор Мамушин Всеволод Евгениевич.

2016 йилда Тошкент давлат шарқшунослик институтида филология фанлари доктори (10.00.06 - қиёсий адабиёт, қиёсий лингвистика ва таржимашунослик) илмий даражасини олиш учун диссертациясини «Фонологическая модель слова в условиях языкового контактирования» мавзусида ҳимоя қилди. Илмий маслаҳатчи: филология фанлари доктори, профессор Бакиева Гуландом Хисамовна.

Д.Р. Джуманова илмий тадқиқот ишларини олиб боради, жами 100 дан ортиқ илмий ишларни нашр этган, шу жумладан 2 та дарслик, 2 та монография, 1 та ўқув қўлланма:

1. Джуманова Д.Р. Фонологический аспект слова: научные традиции и современные концепции (монография). – Ташкент: «Фан ва технология», 2013. – 212 с.

2. Джуманова Д.Р. Вопросы формирования речевого контроля при обучении неродному языку // Илм сарҳашмалари. – 2006. – № 2. – С. 98-100.

3. Джуманова Д.Р. Реализация фонем /а/, /о/ в реалемах // Преподавание языка и литературы. – 2012. – № 3. – С. 32-34.

4. Джуманова Д.Р. Реалемы как результат языкового контактирования // Вестник НУУЗ. – 2012. – № 3. – С. 87-90.

5. Джуманова Д.Р. Природа фонетических дефектов в русской речи иноязычных // Илм сарҳашмалари. – 2012. – № 7. – С. 87-90.

6. Джуманова Д.Р. Своеобразие реализации фонемы /л/ в реалемах // Объединенный научный журнал. – Москва, 2012. – № 12. – С. 14-15.

7. Джуманова Д.Р. Формирование навыков произношения и транскрибирования в иноязычных группах в процессе изучения фонетики // Преподавание языка и литературы. – 2012. – № 5. – С. 10-14.

8. Джуманова Д.Р. Приемы и особенности перевода фразеологизмов // Вестник Московского государственного лингвистического университета. – М., 2011. – С. 39-47.

9. Джуманова Д.Р. Аспекты исследования реалем // Modern Türklük Araştırmaları Dergisi.–MTAD 2013, 10(3): 132-155; DOI:10.1501/MTAD.10.2013.3.30

10. Джуманова Д.Р. Specific features of linguoculturemes // Филология масасалари. Илмий-методик журнал. – Ташкент, 2014. – № 3–4. – С. 49–52.

11. Джуманова Д.Р. Theory of realemes in the aspect of semantic fields // Филология масасалари. Илмий-методик журнал. – Ташкент, 2015. – № 2. – С. 53–56.

12. Джуманова Д.Р. Процессы взаимодействия в живой русской речи представителей разных культур // Язык в пространстве коммуникации и культуры // Материалы VI Международной научной конференции по актуальным проблемам теории языка и коммуникации. – Москва: Книга и бизнес, 2012. – С. 215-219.

13. Джуманова Д.Р. О некоторых особенностях произношения реалем в живой русской речи // Русский язык в контексте национальной культуры // Материалы II Международной научной конференции. – Саранск: Изд-во Мордовского университета, 2012. – С. 315-318.

14. Джуманова Д.Р. Своеобразие билингвизма // Культура. Перевод. Толерантность // Сборник материалов Международной заочной научной конференции (15 марта 2013 г.). – Ставрополь, 2013. – С. 165-171.

15. Джуманова Д.Р. Некоторые аспекты межкультурной коммуникации // Проблемы изучения живого русского слова на рубеже тысячелетий // VII Международная научно-практическая конференция. (25-26 октября 2013). – Воронеж, 2013. – С. 180-187.

16. Джуманова Д.Р. Лингвокультурологический аспект наследия В. И. Даля // XV Международные Далевские чтения // В. И. Даль в мировой культуре // Сборник научных работ. – Ч. 1. – Москва-Луганск, 2013. – С. 191-206.

17. Джуманова Д.Р. Специфика переводов фразеологизмов // Актуальные вопросы переводоведения и практики перевода // Международный сборник научных статей. Выпуск 4. – Нижний Новгород, 2014. – С. 23-30.

18. Джуманова Д.Р. Концептуальная значимость сцепления // Слово и социум: этнокультурный аспект // Международная научная конференция. – Бердянск, 2013.

19. Джуманова Д.Р. Произношение реалем в спонтанной речи // Филология масасалари. Илмий-методик журнал. – Ташкент, 2017. – № 1. – С. 22–26.

20. Джуманова Д.Р. Языковой контакт в межкультурной коммуникации // Филология масасалари. Илмий-методик журнал. – Ташкент, 2017. – № 2. – С. 33-38.

21. Джуманова Д.Р. Звуковые цепи узбекских слов в живой русской речи // Вестник Курганского государственного университета. – Курганск, № 1 (52), 2019. – С. 84-86.

22. Джуманова Д.Р. The peculiarities of comparative phraseological units // Филология масасалари. Илмий-методик журнал. – Ташкент, 2019. – № 4. // Филология масасалари. Илмий-методик журнал. – Ташкент, 2019. – № 4.

23. Джуманова Д.Р. Functional peculiarities of antonyms (on the basis of works by Mukhammad Yusuf) // Current issues in modern linguistics and humanities proceedings of the 11th All-Russian Research and Methodological Conference with International Participation Moscow, Institute of Foreign Languages, RUDN University, March 15th, 2019. P. 399-417.

24. Джуманова Д.Р. Онлайн-оценивание знаний студентов // Переход на онлайн: Педагогические практики и безопасность. – Университет имени Джавахарлала Неру, Индия, 2020.

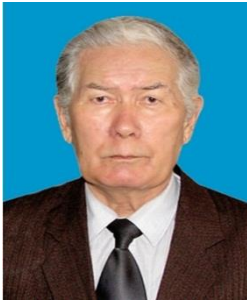
25. Джуманова Д.Р. Фонетика современного русского языка: Учебное пособие. (2010 йил 17 июндаги 234-сонли Баённома). – 128 с.

26. Джуманова Д.Р. Современный русский язык. Фонетика: Учебник для студентов филологических

факультетов. – Ташкент, 2020. (2018 йил 7 декабрдаги 1000-сонли Баённома). – 146 с.

27. Джуманова Д.Р. Лексическая система русского языка (монография). – Т., 2021. – 165 с.

Д.Р. Джуманова илмий-педагогик кадрлар тайёрлайди, жами 20 та докторант ва мустақил тадқиқотчи, хусусан 2 та докторант: Мухитдинова Мунира педагогика фанлари бўйича ва Курбонов Баҳром филология фанлари бўйича фалсафа доктори илмий даражасини олиш учун диссертацияларини ҳимоя қилдилар.

ДОСПАНОВ ОРАҚБАЙ ДОСПАНОВИЧ

*Филология фанлари доктори,
Ажиниёз номидаги Нукус ДПИ
қорақалпоқ тили кафедраси профессори*

Ўзбекистон ва Қорақалпоғистон Республикаси Халқ таълими аълочиси, филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон ёзувчилар уюшмаси аъзоси, “Қорақалпоғистонда хизмат кўрсатган фан арбоби” Орақбай Доспанов 1938 йил 8 март куни Мўйноқ туманида таваллуд топган. 1960 йил Қорақалпоқ давлат педагогика институти тарих-филология факултетининг қозоқ тили ва адабиёти йўналишини битирди. Бўлажак олим институтнинг Қорақалпоқ тили ва адабиёти кафедрасида ўқитувчилик фаолиятини бошлайди.

1961 йил Ўзбекистон Фанлар Академияси Қорақалпоғистон филиали Н.Давқараев номидаги тарих, тил ва адабиёт институтининг Қорақалпоқ тилининг тарихи ва диалектологияси бўлимида кичик илмий ходим, 1964 йил Қозоғистон Фанлар Академияси тилшунослик институтининг аспирантурасига қабул қилинади. Ўқишни битиргач, Н.Давқараев номидаги тарих, тил ва адабиёт институти қорақалпоқ тилининг тарихи ва диалектологияси бўлимининг катта илмий ходими (1966-1981), Луғатлар ва терминология бўлими бошлиғи (1981-1992), мазкур институт директорининг илмий ишлар бўйича ўринбосари, директор вазифасини бажарувчи (1985-1889), 1992 йилнинг ноябридан Ажиниёз номидаги Нукус давлат педагогика институти Қорақалпоқ тили кафедраси мудири, Қорақалпоғистон Республикаси Вазирлар Кенгаши қошидаги терминология қўмитаси раиси ўринбосари (1993-1995), Мактабгача тарбия факультети декани (1994-1998), Қорақалпоқ тилшунослиги кафедраси мудири (1998-2012), умрининг охиригача мана шу кафедра профессори сифатида фаолият олиб борди.

1965 йил муддатидан 5 ой олдин Қозоғистон Фанлар Академияси Тилшунослик институтида «Қорақалпоқ тили жанубий диалектининг лексикаси» номли мавзуда номзодлик диссертациясини, 1981 йил 16 июнда эса Тошкентда Ўзбекистон Фанлар Академияси тил ва адабиёт институтида «Қорақалпоқ тилининг диалектик лексикаси лингвогеографик аспектда» мавзусида докторлик дииссертацияларини ҳимоя қилди.

Таниқли олим қорақалпоқ тилининг тарихи, лексикологияси, морфологияси, диалектик лексикология, лингвогеография, бадий ва ҳудудий лексикография соҳаларини илмий тадқиқ қилган.

Олим қорақалпоқ диалектик лексикасининг лингвогеографик йўналишлари бўйича биринчилардан бўлиб илмий тадқиқот олиб борган.

О.Доспановнинг олий ўқув юртлари талабалари учун “Қорақалпоқ тилининг Мўйноқ лаҳжаси”, “Қорақалпоқ тилининг Тахтақўпир лаҳжаси”, “Қорақалпоқ тилининг диалектологик харитаси”, “Қорақалпоқ адабиёти классиклари асарлари тили” (ҳаммуаллифликда), “Туркий тилларнинг диалектологик харитаси”, “Қорақалпоқча-русча, русча-қорақалпоқча луғат”, шунингдек, “Қорақалпоқ диалектологияси”, “Қорақалпоқ тилининг диалектологик луғати” (Д.С. Носиров билан ҳаммуаллифликда), “Таълимдаги янги атамаларнинг қисқача изоҳли луғати”, “Қорақалпоқ тилидаги маданият терминларининг қисқача изоҳли луғати”, “Қорақалпоқ тилининг ҳудудий лексикографияси”, “Исмингизнинг сири нимада?” ва бошқа шу каби илмий ишлари чоп этилди.

Олим 7 монография, 6 дарслик, 250 дан зиёд илмий, 400 га яқин газета ва журнал мақолалари муаллифидир. 1963-2008 йиллар давомида Москва, Санкт-Петербург, Уфа, Новгород, Баку, Олма-ота, Тошкент, Душанбе, Ашхобод, Тараз, Туркистон ва бошқа шаҳарларда ўтказилган халқаро конференцияларда илмий маърузалари билан қатнашган. Таниқли олим умумтаълим мактаблари, ўрта махсус ва олий

ўқув юртлари учун дастур, дарсликларни яратишга муносиб ҳисса қўшди, нашриётда бир неча тасвирлашлар, ҳикоялар, очерклар эълон қилди, жаҳон, рус, ўзбек, қирғиз ва бошқа халқ ёзувчиларининг ҳикоялари, романларини қорақалпоқ тилига таржима қилди. 1995 йилдан бошлаб Ўзбекистон ёзувчилар уюшмаси аъзоси, диалектолог олим, бир қатор илмий ишларнинг масъул муҳаррири, тўрт томлик “Қорақалпоқ тилининг изоҳли луғати”нинг Бош муҳаррир ўринбосари сифатида ҳам танилган. Олимнинг илмий раҳбарлигида 1967-2012 йиллар оралиғида бир қанча фан номзодлари ва докторлари ўз ишларини ҳимоя қилишган.

О.Доспановнинг 9 нафар шогирди фан номзоди илмий даражасига эга бўлишди. Жумладан: Қ.Жаксимуратов «Қорақалпоқ тилидаги тиббий терминологиянинг шаклланиши ва ривожланиши» (Т., 1991), Азиза Карибаева «Қорақалпоқ тилида спорт терминларининг шаклланиши ва ривожланиши» (Олма-ота, 1991), Орақбай Сайимбетов «Қорақалпоқ тилидаги атоқли одам исмларининг таркиби ва қурилиши» (Нукус, 1998), Даригул Сейдуллаева «Қорақалпоқ тилида кириш сўзлар, кириш бирикмалар ва кириш гаплар» (Нукус, 2001), Қидирбай Бекбергенов «Ҳозирги қорақалпоқ адабий тилидаги илмий услубнинг лексик-семантик ва грамматик хусусиятлари» (Нукус, 2001), Базаргул Қурбанбаева «Қорақалпоқ тили жанубий диалектининг сўз ясашиши ва морфологик хусусиятлари» (Нукус, 2007), Амангул Сабурова «Қорақалпоқ тилидаги мусиқа терминлари» (Нукус, 2008), Саодат Шинназарова «Қорақалпоғистоннинг Қонлиқўл ҳудудидаги қорақалпоқларнинг нутқи ва хусусиятлари» (Нукус, 2009), Амангул Прекеева «Конимех қорақалпоқлари нутқи» (Нукус, 2012) мавзусида номзодлик ишларини муваффақиятли ҳимоя қилишди.

О.Доспанов “Меҳнат фаҳрийси” (1988), “Қорақалпоғистонда хизмат кўрсатган фан арбоби” (1989) фаҳрий унвонлари билан тақдирланган.

ЖАББОРОВ ХЎЖАМУРОД ЖАББОРОВИЧ

*Филология фанлари доктори,
Қарши давлат университети ўзбек
тилшунослиги кафедраси
доценти*

Хўжамурод Жабборов 1954 йилнинг 14
апрелида Чироқчи туманидаги Тарағай
қишлоғида оддий ишчи oilасида таваллуд

топган.

1971 йил Қарши Давлат педагогика институтининг тарих-филология факультетига ўқишга кириб, 1975 йилда мазкур институтни тамомлаб, ўзбек тили ва адабиёт ўқитувчиси мутахассислигини олган. 1981 йилда Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаш инженерлари институтига ўқишга кириб, 1986 йилда мазкур институтни гидромелиорация ихтисослиги бўйича инженер-гидротехник мутахассислигини олган.

Меҳнат фаолиятини 1975 йилда Қарши шаҳридаги 42-хунар техника билим юртида она тили ва адабиёт ўқитувчиси сифатида бошлаган. 1975-1976 йилларда ҳарбий хизматда бўлган. 1977-1980 йилларда Қарши шаҳар 42-хунар техника билим юртида ўқитувчи, комсомол секретари, 1980-1984 йиллар Қашқадарё вилоят комсомол кўмитасида лекторлар гуруҳи бошлиғи, 1984-1987 йиллар Косон туман комсомол кўмитасининг биринчи котиби лавозимда фаолият кўрсатган. 1987-1988 йиллар вилоят қасаба уюшмаси ташкилий ишлар бўлими мудири вазифасида ишлаган.

1988-1993 йиллар Қарши давлат университети ўзбек тилшунослиги кафедрасининг ўқитувчиси. 1993-2002 йиллар Қарши Давлат университети ўзбек тилшунослиги кафедрасининг катта ўқитувчиси. 1996-1998 йиллар ўзбек филологияси факультети ўқув ишлари бўйича декан ўринбосари, 2002-2004 йилларда ўзбек тилшунослиги кафедраси мудири вазифасини бажарувчи, 2004-2007 йиллар ўзбек тилшунослигн кафедраси доценти вазифасини

бажарувчи. 2007-2009 йиллар ўзбек тилшунослиги кафедраси доценти вазифасини бажарувчи, 2009 йил 19 ноябрдан бошлаб ўзбек тилшунослиги кафедрасининг мудир, 2015 йилнинг мартидан бошлаб ўзбек тилшунослиги кафедрасида доцент лавозимида ишлаб келмоқда.

Х. Жабборов 1996 йил Ўзбекистон Республикаси фанлар академияси Тилшунослик институтида "Ўзбек тилининг суғориш лексикаси" мавзусида номзодлик диссертациясини ҳимоя қилган.

У 2017 йилда Алишер Навоий номидаги Тошкент давлат ўзбек тили ва адабиёти университетида "Ўзбек тилининг деҳқончилик лексикаси" мавзусида докторлик диссертациясини муваффақиятли ёқлади.

Илмий тадқиқот ишларининг натижасида 120 дан ортиқ илмий мавзуларда мақолалар нашр эттирган. Уларнинг 3 таси монография, 2 таси ўқув-услубий қўлланма, 90 таси илмий мақола, 7 та илмий мақоласи хорижий мамлакатларда чоп этилган. Шундан 2 таси Халқаро илмий-назарий конференцияларнинг тўпламларида чоп этилган.

Х.Жабборов Америка, Санкт-Петербург, Москва, Боку, Тошкент, Андижон, Самарқанд, Навоий, Фарғона ва бошқа шаҳарларда ўтказилган илмий-назарий конференцияларда ўзининг илмий мақолалари ва маърузалари билан қатнашган. Жумладан, олимнинг "Она тилим-жону дилим", "Тилимизнинг софлигини сақлайлик", "Ҳайров нима?", "Кат нима дегани?", "Сўзларни тўғри қўллайлик", "Тарағайми, Тўрағайми? каби мақолалари долзарб мавзуларга бағишланганлиги билан алоҳида ажралиб туради.

Олимнинг "Ўзбек тилидан тест савол-жавоблари", "Ҳаким ота", "Туркий филологияга кириш", "Буюк тилшунослар", "Ўзбек тилининг суғориш лексикаси", "Сув лексемасининг лексик-семантик хусусиятлари", "Ўзбек тилининг деҳқончилик лексикаси" номли монографиялари ва рисоалари чоп этилган. Унинг "Ўзбек тили деҳқончилик сўзларининг қисқача изоҳли луғати" мутахассисларнинг таъкидлашича ўзбек лексикографиясига қўшилган муносиб ҳисса бўлди.

Х.Жабборов шу билан бирга талабаларга “Тилшуносликка кириш, “Туркий филологияга кириш”, “Қадимги туркий тил” каби фанлардан сабоқ бериб келмоқда. У талабаларга ўзбек тили, тил илмининг мураккаб томонларини ўргатишда доимо қўмакдош. Университетдаги барча жамоат ишларида фаол қатнашиб келади. У жамоа орасида катта ҳурматга эга, тўғри сўз, масъулиятли, талабчан, касбдошларига нисбатан меҳрибон ва ғамхўр домла сифатида обрў-эътиборга эга.

Илмий ишининг асосий йўналиши. Лексикология, соҳавий терминология, жумладан, қишлоқ хўжалигининг деҳқончилик ва суғориш соҳасига доир терминлар тўплаш, тартибга келтириш, уларни яхлит монографик режада тадқиқ этиш. Келажакда қишлоқ хўжалигининг далачилик, фермерчилик, ирригация, мелиорация, гидрология, ўсимликшунослик каби соҳалар лексикасини атрофлича ўрганиш. Шундай йўл билан тилшунослигимизда фундаментал назарий ишлар яратиш, яъни «Ўзбек тилининг қишлоқ хўжалиги энциклопедик луғати»ни тузиш ва нашр этириш.

Бундай соҳа лексикасининг илмий-лисоний тадқиқи бўйича қуйидаги илмий-назарий ва амалий муаммоларни монографик аспектда таҳлил этишни тавсия этиш ва шогирдлар тайёрлаш. «Қишлоқ хўжалик (деҳқончилик) лексикасини тартибга солиш муаммолари», «Ўзбек тилининг мелиорация терминологияси», «Ўзбек тили қишлоқ хўжалик лексикасининг лингвогеографик тадқиқи» бўйича тадқиқотлар олиб бориш. «Ўзбек тили қишлоқ хўжалигига оид сўзларнинг изоҳли луғати», « Қишлоқ хўжалиги бўйича ўзбекча-русча-инглизча луғат» тузиш ва бошқалар.

Ўзбек тилшунослигида адабий тил, соҳавий терминологик тизимлар, халқ сўзлашув нутқи ва шевалар лексикасини тўплаш, лалмикор ва суғорма деҳқончиликка оид терминларнинг луғавий таркиби, қатламлари, мотивацияси, ясалиши, шаклланиш ва тараққиёт йўллариининг лисоний хусусиятларини ўрганиш бўйича тадқиқот ишларини олиб бориш.

ЖЎРАЕВА БИБИШ МУҲСИНОВНА

*Бухоро давлат университети ўзбек
тилшунослиги кафедраси доценти,
филология фанлари доктори*

Жўраева Бибиш Мухсиновна 1967 йилнинг 9 феврида Бухоро вилояти Ромитан туманида таваллуд топган. 1985 йил Бухоро давлат педагогика институти Ўзбек филологияси ва чет тиллар факультетида ўқишга кириб, 1990 йилда уни имтиёзли диплом билан тамомлаган. Маълумоти бўйича мутахассислиги – ўзбек тили ва адабиёти ўқитувчиси. Меҳнат фаолияти:

1985–1990 – Бухоро давлат педагогика институти талабаси;

1990–1991 – Бухоро давлат педагогика институти Ўзбек тилшунослиги кафедраси ўқитувчиси;

1991–1994 – Бухоро давлат университети Ўзбек тилшунослиги кафедраси аспиранти;

1994–2003 – Бухоро давлат университети Ўзбек тилшунослиги кафедраси ўқитувчиси;

2002 – филология фанлари номзоди;

2002–2004 – Бухоро давлат университети Илмий кенгашида илмий котиб;

Шунингдек, Ўзбек филологияси факультетида хотин-қизлар кўмитаси раиси, факультет касаба уюшмаси раиси каби вазифаларда ҳам фаолият юритган.

2004–2007 – Бухоро давлат университети Ўзбек тилшунослиги кафедраси доценти;

2007–2010 – Бухоро давлат университети докторанти;

2010–2015 – Бухоро давлат университети Ўзбек филологияси кафедраси доценти;

2015–2017 – Бухоро давлат университети Ўзбек тили ва адабиёти кафедраси доценти;

2017–2020 – Ўзбек тилшунослиги кафедраси доценти;

2020 – филология фанлари доктори;

2020 – Алишер Навоий номидаги Тошкент давлат ўзбек тили ва адабиёти университети ҳузуридаги Давлат тилида иш юритиш асосларини ўқитиш ва малака ошириш маркази Бухоро вилояти ҳудудий бўлинмаси раҳбари.

Жўраева Бибиш Муҳсиновна тилшуносликнинг турли соҳаларида, жумладан, лексикология, фразеология; антропоцентрик тилшуносликнинг прагмалингвистика, социоллингвистика, когнитив тилшунослик каби тармоқларида илмий изланишлар олиб бормоқда. 2002 йил 27 февралда Самарқанд давлат университетидаги ихтисослашган Илмий кенгашда “Ўзбек халқ мақолларининг лисоний мавқеи ва маъновий-услубий қўлланилиши” мавзусида номзодлик диссертациясини муваффақиятли ҳимоя қилди.

2002 йил 27 июнда Ўзбекистон Республикаси Олий аттестация комиссияси томонидан Самарқанд давлат университетидаги ихтисослашган кенгашнинг тавсиясига кўра олимага филология фанлари номзоди илмий даражаси берилди. 2020 йил 9 январда Самарқанд давлат университети ҳузуридаги илмий даражалар берувчи DSc.27.06.2017. Фил.02.03 рақамли Илмий кенгашда “Ўзбек халқ мақоллари шаклланишининг лингвистик асослари ва прагматик хусусиятлари” мавзусида филология фанлари доктори (DSc) диссертациясини муваффақиятли ҳимоя қилди. 2020 йил 27 февралда Ўзбекистон Республикаси Олий аттестация комиссияси томонидан Самарқанд давлат университетидаги ихтисослашган кенгашнинг тавсиясига кўра олимага филология фанлари доктори илмий даражаси берилди. Олима – “Ўзбек халқ мақолларининг қисқача синонимик луғати” (“Фан”, 2007); “Мақолларнинг ёндош ҳодисаларга муносабати ва маъновий хусусиятлари” (“Фан”, 2007), “Ўзбек халқ мақоллари шаклланишининг лингвистик асослари” (“Академнашр”, 2019) монографиялари муаллифи.

ЖЎРАЕВА МАЛОХАТ МУҲАММАДОВНА

Филология фанлари доктори, профессор

Жўраева Малоҳат Муҳаммадовна 1974 йил ўқитувчи оиласида туғилган. 1991 йил ўрта мактабни медаль билан тамомлаган, 1996 йил ЎзДЖТУга ўқишга кирган. Маълумоти – олий. Мутахассислиги бўйича – таржимон-референт. Рус, тожик, француз, инглиз ва немис тилларини билади.

Ўзбекистон Халқ демократик партияси томонидан Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Қонунчилик палатаси депутатлигига номзод этиб кўрсатилган. Ўзбекистон ХДП аъзоси.

Қиёсий адабиётшунослик, чоғиштирма тилшунослик ва таржимашунослик ихтисослиги бўйича филология фанлари доктори илмий даражасига эга (дисс. мавзуси: “Француз ва ўзбек эртақларида модаллик категориясининг лингвокогнитив, миллий-маданий хусусиятлари”).

Унинг 250 дан ортиқ илмий ишлари мавжуд бўлиб, улардан 43 таси нуфузли хорижий илмий журналларда, шундан 15 таси юқори импакт факторга эга журналларда нашр этилган (National-cultural similarities of uzbek and french folk tales, JCC Impact journals (ISSN(P): 2374-4564) International Journal of Research in Humanities, Arts and Literature. V. 3, Issue-2. IJRHAL. 2015.- P.51- 56. Impact factor- 1.7843; Conte, genre précieux de la littérature. Point de vues des linguistes sur des contes. GIF.LangLit.An International Peer-reviewed Open Sccess Journal. V. 3, №2. 2016. India, 2016.- P.102- 109. IF - 4.23. - 0.654; The national, cultural and linguocognitive peculiarities of modality of the french and uzbek fairytales. GIF.LangLit.An International Peer-reviewed Open Sccess Journal. V.3, №2. 2016. India, 2016. P.81-86. IF - 4.23.- 0.654; Theoretical Views of Concept, Frame, Tale-Concept, Tale-Frame in Cognitive Linguistics. International Journal of Engineering and Advanced Technology (IJEAT) Volume-8, Issue-5S3, 2019.-P.392-395. Category of modality: research and

interpretation. SOI: 1.1/TAS DOI: 10.15863/TAS International Scientific Journal. Theoretical & Applied Science, p-ISSN: 2308-4944 (print) e-ISSN: 2409-0085 (online) Volume: 86/6. 2020. – P. 149-154. Pragma-linguistical study of french-uzbek medicinal plant terminology. Electronic journal of actual problems of modern science, education and training: Modern problems of philology and linguistics, 6(1), 2020. – P. 1-7. ва ҳ.к.

Жўраева Малоҳат Муҳаммадовна монография (Француз ва ўзбек эртақларида модаллик категориясининг лингвокогнитив, миллий-маданий хусусиятлари, Фанлар Академиясининг "Фан" нашриёти, – Тошкент: 2016. – Б.200) ва 4 та дарслик (Français Plaisir d'apprentissage CECR B1 (Француз тили дарслиги), ЎзР Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги. "Шарқ" нашриёти, – Тошкент: 2016. №355-077; Français B1 Fiche pédagogique (Француз тили методикаси) ЎзР Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги. "Шарқ" нашриёти, – Тошкент: 2016. №355-078; Libre opinion CECR – B 1, B1+(Француз тили дарслиги), Ғафур Ғулом номидаги нашриёт матбаа ижодий уйи. –Тошкент: 2018. 28 б.т. ва ҳ.к.) 5 та ўқув қўлланмаси, 6 та луғат, 2 та бадиий роман таржимаси ҳамда шунингдек, 25 дан ортиқ ўқув-услубий қўлланмалар муаллифи.

М. Жўраева университетнинг илмий, услубий, ўқув-тарбиявий ҳамда жамоатчилик ишларида ҳам фаол қатнашади. Талабаларни республика миқёсида турли кўрик-танловларга тайёрлаб келмоқда.

Унинг 6 та талабаси Республика Талабалар Фан Олимпиадасида совринли 1 ва 2-ўринларни олишга муваффақ бўлган, қолаверса, 100 дан ортиқ талабаси Франкофония, Энг яхши иншо, Энг яхши таржимон, Нотиклик санъати, Стартап каби турли танловларда иштироки учун ўрин олишга эришган.

М.Жўраева илмий раҳбарлигида тадқиқотчилар билан илмий изланишлар, янгиликлар устида ишламоқда, шогирдлари илмий даражаларни қўлга киритмоқда.

М.Жўраева мамлакатимиз мустақиллигини мустаҳкамлаш соҳасида ёш авлодни тарбиялашда қўшган самарали меҳнати учун Олий таълим Вазирининг фахрий ёрлиғи, бир неча марта

университет ректори ҳамда вилоят ҳокимлигининг фахрий ёрликлари билан тақдирланган.

М.Жўраева Germanistischen Institut der Westfälischen Wilhelms-Universität Münster (Германиянинг Германистика институти, Мюнстер Вестфаль университети «Эрасмус» грант лойиҳасининг координатори. Франциянинг L'Institut Nationale Supérieur de Formation et de Recherche pour éducation des Jeunes Handicapés et les Enseignements Adaptés – INSHEA университети билан «Эрасмус» грант лойиҳаси асосида шартномани қўлга киритди (03.02.2021). Германиянинг Ўзбекистондаги элчихонаси ва Knauf компаниясининг ҳомийлигида чоп этилган “Ўзбекча-немисча луғат” (80 000 сўздан иборат) нинг тақризчи-муҳарриридир.

Навоий давлат педагогика институтининг Ф1-ХТ-0-19919 рақамли «Ўзбек мифологияси ва унинг бадий тафаккур тараққиётида тугган ўрни» мавзусидаги ҳамда Бухоро давлат университети илмий тадқиқот ишлари режасининг Ф–1–06 рақамли «Истиқлол даври ўзбек адабиётида Шарку Фарб адабий анъаналари синтези» номли фундаментал тадқиқотларнинг фаол аъзоси. Франциянинг Ўзбекистондаги элчихонаси томонидан ташкил этилган «Халқаро тажрибалар ва дарсликлар асосида чет тилларни ўргатиш», «Замонавий дарсликлар ёрдамида хорижий тилларни мукамал ўргатиш сирлари», «Нофилологик олий таълим муассасаларида француз тилини ўргатиш ва баҳолаш тизимини ислоҳ қилиш» мавзусидаги маърузалари ҳамда лойиҳалари билан иштирок этиб мазкур лойиҳалар доирасида фаолият олиб бормоқда.

М.Жўраева меҳнат фаолиятини Бухоро вилояти Ғиждувон тумани 62-ихтисослаштирилган мактабда бошлаб, ўқувчиларга француз тили оғзаки ва ёзма нутқ машғулотларидан сабоқ берди. Ўқувчиларни олимпиада ва турли хил конкурсларга тайёрлади, тўгараклар ташкил қилиб, фаоллик билан ўз педагогик маҳоратини кўрсатди. Шунингдек, Франциянинг Ўзбекистондаги элчихонаси, элчихона ҳузуридаги тил ва маданият маркази «Alliance française» билан узвий алоқалар

олиб боради, марказнинг 30 га яқин семинарларида фаол иштирок этиб унинг сертификатларига эга бўлган.

М.Жўраева 2003 йилдан бошлаб Бухоро давлат университети ўқитувчиси, катта ўқитувчиси, кейинроқ Немис ва француз тиллари кафедраси мудири, Хорижий тиллар факультети декани лавозимларида фаолият кўрсатди.

2016 йилда Франциянинг Ўзбекистондаги элчихонаси томонидан ўқитувчилар ўртасида ўтказилган конкурсда қатнашиб, «Oui, je parle français» номли иншо танловида биринчи ўринни эгаллаб, грант совриндори бўлди ва 2016 йилнинг июль ойида Франция давлатининг Тур шаҳридаги Турин халқаро институтида ўз малакасини оширди. Франция давлатининг Франсуа Рабле университетида ўтказилган тилшунослик, адабиётшунослик ва таржимашунослик доирасидаги конференцияда ўз маърузаси билан қатнашган.

2018 йилда М.Жўраева “Йил аёли – 2018” Миллий танловининг Республика босқичида “Йилнинг энг фаол олима аёли” номинацияси ғолиби бўлиб, унинг дипломи билан тақдирланди. Ҳозирги кунда Франциянинг Сорбонна-4, Турин, Франсуа Рабле университетлари, Болгариянинг София университети, Бельгиянинг Лувен университети, АҚШнинг Орегон давлат университети, Буюк Британиянинг Норвич шаҳридаги NILE университети, Англиянинг Лондон Метрополитен университети, АҚШнинг Техас давлат университети, Германиянинг Мюнхен университети, Туркиянинг Тижорат ва Истамбул университетлари, Ҳиндистоннинг Деҳли университетлари билан ҳамкорликни яхши йўлга қўйган, меморандумларни имзолаган ҳамда мамлакатимизда ёшлар, шунингдек, аҳолига чет тилларни ўргатиш, юртимизда кечаётган Янги Ўзбекистон ва янгича дунёқараш замонида 3 Ренессанс пойдовирини қуриш, ривожлантириш ва мустаҳкамлашда ўз хиссасини қўшмоқда.

Филология фанлари доктори Жўраева Малоҳат Муҳаммадовна ибратли оила бекаси, уч фарзанднинг онаси.

ЗИЁЕВ АВАЗЖОН ИХТИЁРОВИЧ

*Филология фанлари доктори (DSc),
доцент*

*Қўқон давлат педагогика институти
хорижий тиллар факультети декани*

Зиёев Авазжон Ихтиёрович 1966 йил 11 августда туғилган, миллати - ўзбек. 1990 йил Самарқанд давлат университети чет тиллар факультетини инглиз тили ўқитувчиси ихтисослиги бўйича тамомлаган.

2009 йил 30 декабрда Самарқанд давлат чет тиллар институти қошидаги ихтисослашган кенгашда “Инглиз тилида сўз маъноларини кучайтиришнинг лингвокогнитив аспекти” (10.02.04 – герман тиллари) мавзусида номзодлик диссертациясини ҳимоя қилган. 2010 йилдан буён филология фанлари номзоди. Ўзбекистон Республикаси Олий аттестация комиссиясининг 2010 йил 27 май, 165/1 - сонли баённомаси қарорига асосан филология фанлари номзоди илмий даражаси тасдиқланган.

2020 йил 25 сентябрда Фарғона давлат университети хузуридаги илмий даражалар берувчи DSc.03/30.12.2019.Fil.05.02 рақамли кенгашда “Тилда интенсификация/деинтенсификация семантикасининг лисоний бирлик ва шакл парадигмаларини ҳосил қилиши” мавзусида филология фанлари доктори (DSc) диссертациясини ҳимоя қилган.

Ўзбекистон Республикаси Олий аттестация комиссиясининг 2020 йил 30 октябрь 287/1 - сонли баённомасига асосан филология фанлари доктори илмий даражаси тасдиқланган.

Умумий педагогик стажи – 30 йил.

1990 йил 16 августдан Фурқат номли 24 мактабда инглиз тили ўқитувчиси; 1992 йил 11 августдан бошлаб У. Носир номли 25 - мактабда инглиз тили ўқитувчиси; 1993 йил 9 сентябрдан инглиз тили ўқитувчиси этиб битим асосида ишга

ўтди; 1997 йилнинг 2 сентябридан Қўқон педагогика билим юрти инглиз тили ўқитувчиси вазифасига ишга қабул қилинди;

2001йил 16 августдан Қўқон давлат педагогика институти қошидаги лицейга ўқитувчи лавозимига қабул қилинди; 2002 йил 27 сентябрдан Чет тиллар кафедрасига ўқитувчи лавозимига ўтказилди; 2007 йил 28 августдан ЎзДЖТУ инглиз тили амалий фанлар кафедрасида ўқитувчи;

2010 йил 5 январдан Қўқон давлат педагогика институти инглиз филологияси кафедраси ўқитувчиси, кафедра мудири;

2015 йил 31 июлдан Фарғона давлат университети чет тиллар факультети декани; 2017 йил 1 январдан Фарғона давлат университети “Ўзбек тилшунослиги” кафедраси докторанти. 2020 йил 2 январдан Қўқон давлат педагогика институти “Инглиз тили ва адабиёти” кафедрасининг катта ўқитувчиси.

Меҳнат фаолиятининг умумий стажи 30 йилни ташкил этади.

Ўзининг педагогик фаолияти жараёнида қуйидаги амалий ва назарий дарсларни олиб бормокда: Инглиз тили стилистикаси, инглиз тили амалий курси, инглиз ва ўзбек тилларининг қиёсий типологияси.

Асосий услубий ишлари

1. Зиёев А. Инглиз тилида сўз маъноларини учайтиришнинг когнитив талқини. Услубий қўлланма. – Фарғона: 2011 йил.
2. Зиёев А. This is Britain. Услубий қўлланма. – Фарғона: 2012.
3. Зиёев А. Зубарева Н. Teaching English Through Games. Услубий қўлланма. – Қўқон: 2013.
4. Жўраев К., Расулова М., Расулов И. Теория и практика перевода. Учебно-методическое пособие . Фан ва технология. – Ташкент: 2014.
5. Маҳкамова Г., Алимов Ш., Innovative pedagogical technologies in the English language teaching. Олий ўқув юртларининг чет тиллар йўналишидаги талабалар учун дарслик. –Тошкент: 2017.

6. Зиёев А. Тилда интенсификация/деинтенсификация семантикаси парадигмаларини шакллантирувчи воситалар ва уларнинг лингвокультурологик хусусиятлари. Монография. – Наманган: 2020. - 192 б.

ИРИСҚУЛОВ МУҲАМАДАВАС ТУРСУНОВИЧ

Филология фанлари номзоди, профессор

Ирискулов Муҳамадавас Турсунович 1938 йил 11 февралда Тошкент шаҳрида хизматчи оиласида туғилган. 1957 йилда Тошкент давлат педагогика институтининг инглиз тили факультети талабаси бўлиб, уни 1962 йилда имтиёзли диплом билан тугатди.

Институтни тугатгач, Ҳиндистоннинг Нейвели шаҳрида инглиз ва рус тиллари таржимони булиб ишлаган (1962-1964). Бу юртдаги икки йиллик меҳнат М. Ирискуловга яхши тажриба берди. Шундан сўнг ватанига қайтиб, чет тиллар институтида ўқитувчи бўлиб ишлади.

1967 йил М.Т. Ирискулов Москвага аспирантурага ўқишга борди ва 1971 йилда “Местоимения в русском и английском языках” (Рус ва инглиз тилларида олмошлар) мавзусида номзодлик диссертациясини ҳимоя қилди, илмий раҳбар профессор Леонид Бархударов эди. Ўша йилларда М.Ирискулов рус тилшунослари - И.Р. Галперин, Г.В. Колшанский, Г.С. Кличков, В.А. Васильев, А.Д. Швейцер, А.В. Кунин, Т.А. Расторгуева, Н.В. Слюсаревалар билан танишди.

Кейин Тошкентга қайтиб, институтда ўқитувчи, катта ўқитувчи, доцент, кафедра мудири, декан ўринбосари, декан ва проректор лавозимларида меҳнат фаолиятини бошлади.

1991 йилда Республика тилларни ўрганиш маркази директори, 2000 йилда UzTEA Ўзбекистон инглиз тили ўқитувчилари уюшмаси президенти этиб сайланган.

М.Ирискулов ўз касбий маҳоратини ошириш устида доимий иш олиб боради: республика ва халқаро конференцияларда фаол иштирок этади, бир қатор монографиялар, луғатлар, китоблар, мақолалар муаллифи. Олимнинг 2016 йилда Э.Файзуллаева, С.Аҳмедов, З.Саидкуловлар билан ҳамкорликда “Инглизча-ўзбекча-русча иборалар китоби”, Н.Қамбаров билан биргаликда “Бахтга йўл” китоби нашр этилган. “Бахтга йўл” китобида вилоятимиз

таникли инсонларининг матал, афоризм ва маталлари ўрин олган.

М. Ирискулов 2017 йилнинг февраль ойида Греция пойтахти Афина шаҳрида бўлиб ўтган “TESOL Summit” халқаро конференциясида дунёнинг 64 давлатидан инглиз тили бўйича етакчи мутахассислари билан бирга иштирок этди.

Дарсликлар:

Kids’ English, Учебное издание, 2 класс для школ общего среднего образования. Ирискулов М., Хан С., Камалова Л., Жураев Л., Иногамова К., Хакимходжаев Н., Картавцова О., Юсупова Д., Каюмова М., - Ташкент: Узбекистан, 2019. - 104 б.

Kids’ English, Учебное издание, 2 класс для школ общего среднего образования. Хан С., Джураев Л., Иногамова К., 2019.

Kids’ English, Учебное издание, 3 класс, Для школ общего среднего образования. Ирискулов М.Т, Хан С.С., Джураев Л.Х., Иногамова К.А., 2019.

Kids’ English, Учебное издание, 4- класс для школ общего среднего образования. Хан С., Джураев Л., Огай М., 2019.

English, New Fly High 5, Хан С.С., Джураев Л.Х., Камалова Л., 2017.

5-синф учун инглиз тилидан дарслик. Верещчагина И.Н., Афанасева О.В. «Английский язык: учеб. для V кл. шк. с углубл. изучением англ. яз., лицеев, гимназий, колледжей», Надточей Н.О., 2008.

Teens’ English, 6, Хан С.С., Жураев Л.Х., Камалова Л., 2018.

Teens’ English, 7, ўрта мактаблар учун. Хан С.С., Жураев Л.Х., Камалова Л., 2019.

English, Pupils Book, Таълим рус тилида олиб бориладиган умумий ўрта таълим мактаблари ва ўрта махсус, касб-хунар таълими муассасаларининг 10-синф ўқувчилари учун дарслик, Рашидова А., 2017 й.

English, Pupils Book, Таълим рус тилида олиб бориладиган умумий ўрта таълим мактаблари ва ўрта махсус, касб-хунар таълими муассасаларининг 11-синф ўқувчилари учун дарслик, Рашидова Ф., 2018 йил.

Ирискулов М.Т. Ҳозирги инглиз тилидаги шахс, эгалик ва рефлексив оломшлар тизимини таҳлил қилиш (ўзбек тилидаги оломшларга нисбатан). - Автореф...фил. фанлари. - М.: 1970. - 43 б.

Ўзбекча-инглизча-русча сўзлашув китоби [Матн] / Ирискулов М., Файзуллаева Э., Ахмедов С., Саидкулов З. – Ташкент: 2016. - 303 б.

Бакиева Г.Х., Ирискулов М.Т., Ким Н.Н. English for Professional Development. – Ташкент: 2011.

Ирискулов М.Т. Назарий грамматика асослари. – Т.: 2011 (инглиз тилида).

Ирискулов М. Т. Тилшуносликка кириш: дорилфунун ва педагогика институтлари талабаларига [Махсус муҳаррир Л. Т. Бобохонова].- Т.: Ўқитувчи, 1992.- 256 б. Ирискулов М. Т. Введение в языкознание: Учебное пособие для студентов филологических и романо-германских факультетов университетов и пединститутов.

Буранов Дж. Б., Юсупов У. К., Ирискулов М. Т., Садыков А. С. Грамматические структуры английского, узбекского и русского языков. – Ташкент: 1986.

Содиқов А. С., Абдуазизов А. А., Ирискулов М. Т., Тилшуносликка кириш. – Тошкент: 1981.

1.10. 2019 й. Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети хузуридаги чет тилларни ўқитишнинг инновацион методларини ривожлантириш республика илмий-амалий маркази бўлим бошлиғи Ирискулов Муҳамадаваз Турсунович «Фидокорона хизматлари учун» ордени билан тақдирланган.

ЙЎЛДОШЕВ БЕКМУРОД

*Филология фанлари доктори, СамДУ ўзбек
тилишунослиги кафедраси
профессори
(1947-2016)*

Бекмурод Йўлдошев Ўзбекистонда фразеология, бадий матн методикаси ва умумий тилшунослик соҳасида таниқли олим. У 1947 йил июль ойида Самарқанд вилоятининг Пахтакор (ҳозирги Пахтачи) туманида туғилган. 1953 йилдан 1964 йилгача 14-(ҳозирги 22-) ўрта мактабда ўқиган ва уни олтин медаль билан тамомлаган. 1964-1969 йилларда Самарқанд давлат университетининг ўзбек ва тожик филологияси факультетида таҳсил олган. 1969 йилда университетни имтиёзли диплом билан тамомлаб, “Ленин йўли” (ҳозирги “Зарафшон”) газетаси таҳририятида корректор, адабий ҳамкор, кейинроқ таржимон бўлиб ишлаган. 1970 йилда СамДУда янги умумий тилшунослик кафедраси ташкил этилиши билан Б. Йўлдошев кафедрада ўқитувчи бўлиб ишлади.

Кейин ёш олимнинг “Муаллиф нутқи ҳақида” (1975), “Саид Аҳмад асарларида персонажлар нутқини индивидуаллаштириш ҳақида” (1977), “Саид Аҳмад асарларида диалектизмларнинг услубий функциялари” (1979), “Бадий асар тили ва услубини ўрганиш ” каби асарлари чоп этилди” (1980).

Б.Йўлдошев 1979 йилда таниқли тилшунос олим, академик Ш.Шоабдурахмонов раҳбарлигида “Саид Аҳмад асарларининг тили ва услуби” мавзусида номзодлик диссертациясини муваффақиятли ҳимоя қилди. Ушбу ишда ўзбек филологияси соҳасида илк бор муаллифнинг атоқли адиб Саид Аҳмаднинг идиолекти, унинг тил шаклларини қўллашдаги маҳорати, халқ мақоллари, фразеологик бирликларни қўллашдаги ўзига хослиги атрофлича таҳлил

этилган, Саид Аҳмад асарларининг стилистик хусусиятлари ўрганилади.

Б.Йўлдошев бу борадаги илмий изланишларини давом эттирди. У монографиялар, дарсликлар ва кўплаб илмий мақолалар муаллифи, жумладан: “Бадий нутқ стилистикаси” (1982), “Саид Аҳмад асарларининг тили ва услуби” (1987), “Ўзбек бадий прозасининг услубий таҳлили” (1989), “Ўзиники бўлмаган нутқнинг грамматик ва стилистик хусусиятлари ва бадий матндаги ўрни” (1992), “Бадий асар тили ва услубий масалалари” (2001, 2006) ва бошқалар.

Проф. Б.Йўлдошев тилшуносликнинг умумий назарий муаммолари бўйича дарсликлар, дастурлар, услубий тавсиялар яратиш соҳасида ҳам ишлаган. «Умумий тилшунослик» (1974, 1979, 1982), «Тилшуносликка кириш» (1980), «Умумий тилшунослик асослари» (2005) ва бошқа асарларни нашр этган.

1970 йиллардан бошлаб Бекмурод Йўлдошев фразеология, фразеография ва фразеологик методология муаммоларини ўрганиш билан самарали шуғулланади. Ана шу илмий изланишлар натижасида “Ҳозирги ўзбек адабиёти тилида фразеологик бирликларнинг функционал хизмат хусусиятлари” мавзусида докторлик диссертацияси ёзиб, 1994 йилда Ўзбекистон Фанлар академиясининг Тил ва адабиёт институти қошидаги ихтисослаштирилган кенгашда муваффақиятли ҳимоя қилган. Олим ўзбек фразеологиясининг изоҳли луғатини яратишда проф. Ҳ.Бердиёров, доцент Р. Расуловлар билан бирга қатнашган. Ушбу тадқиқотнинг тўрт қисми “Ўзбек фразеологияси материаллари” (1976, 1979, 1983, 1997) номи билан нашр этилган. 1998 йилда Б.Йўлдошевнинг “Ўзбек тили фразеологизмларининг луғати” асари нашр этилди. Олим 2000 йилдан 2003 йилгача Навоий давлат педагогика институти ўзбек тили ва адабиёти факультети декани лавозимида ишлаган. Унинг илмий раҳбарлигида Ф. Бобожонов, З. Пардаев, О. Турсунова, М. Вафоевалар номзодлик диссертацияларини ҳимоя қилдилар.

КАРИМОВ СУЮН АМИРОВИЧ

*Самарқанд давлат
университети
тузилмасидаги Қатагон
қурбонлари ҳудудий музейи*

директори, СамДУ ўзбек тилишунослиги кафедраси профессори

С.Каримов 1995 йилда республика фани ва маданиятини ривожлантириш, ёш авлодни ватанпарварлик ҳамда миллий истиқлол ғояларига садоқат руҳида тарбиялаш ишида эришган ютуқлари учун «Шухрат» медали билан мукофотланган. 2011 йилда «Ўзбекистон Республикаси мустақиллигига 20 йил», 2016 йилда «Ўзбекистон мустақиллигига 25 йил» нишонлари билан тақдирланган. С.Каримов 1995 йилдан эътиборан Самарқанд давлат университети филология факультети ўзбек тилшунослиги кафедраси мудири лавозимида ишлаш жараёнида уни университетнинг етакчи кафедраларидан бири даражасига олиб чиқди.

С.Каримов ҳозиргача кафедра профессори сифатида магистратура ва бакалавриатура йўналишида таҳсил олаётган талабаларга «Тилшунослик назарияси», «Назарий тилшунослик масалалари», «Ўзбек тили грамматик стилистикаси масалалари» фанларидан замонавий педагогик технологиялар ва техник воситалардан фойдаланган ҳолда дарс бериб келмоқда. Ўтиладиган дарсларининг барчаси очик дарс деб эълон қилинган.

С.Каримов, айти пайтда, илмий тадқиқот ишларини ҳам давом эттириб келмоқда. Ҳозирга қадар 300 га яқин турли характердаги илмий, илмий-методик ва илмий-оммабоп мақолалар ҳамда 30 яқин монография, дарслик, ўқув, ўқув-услубий қўлланмалар, луғатлар ва библиографик кўрсаткичлар нашр эттирган. Жумладан, «Нутқ маданияти ва давлат тилида иш юритиш» (Тошкент, 2003) китобидан коллеж ва лицейларда дарслик сифатида, «Ўзбек тилининг бадиий услуби»

(Самарқанд, 1992), «Бадий услуб ва тилининг ифода тасвир воситалари» (Самарқанд, 1994), «Тил таълими ва меъёр» (Тошкент, 2002), «Ғафур Ғуломнинг поэтик маҳорати» (Самарқанд, 2003), «Тилшунослик назарияси» (Самарқанд, 2004), «Юристининг нутқ маданияти» (Тошкент, 2004), «Зулфия асарлари лингвостилистикаси» (Самарқанд, 2006), «Ўзбек топонимикаси тараққиёт босқичида» (Тошкент, 2006), «Ўзбек тилининг функционал стилистикаси» (Самарқанд, 2010), «Ўзбек тилининг терс луғати» (Самарқанд, 2014), «Назарий тилшунослик масалалари» (2014), «Ўзбек тилининг фонетик стилистикаси» (2016) каби асарларидан олий филологик таълим тизимида дарслик ва қўлланмалар сифатида бевосита фойдаланилмоқда. «Қуръони Карим ва сўзлашиш одоби» мақоласи 2006 йилда Техронда «Сино. Илмий-адабий, фалсафий-ирфоний, маънавий-маърифий уч ойлик журнал»нинг 21-сонида нашр этилган. Илмий-педагогик фаолияти ҳақидаги маълумотлар «Туркия адабиётшунослик энциклопедияси»га (Анқара, 2010) киритилган.

Ушбу нашр этилган ишлар ўзбек тилшунослигининг назарий масалаларига, жумладан, глобллашув даври тил сиёсатига ҳамда ўзбек тили стилистикаси ва нутқ маданиятининг долзарб масалаларига бағишланган. Олимнинг асосий илмий йўналиши ўзбек тили стилистикаси бўлиб, олиб бораётган кузатишлари ушбу соҳанинг ва ўзбек нутқи маданиятининг муҳим муаммоларини тадқиқ этишга қаратилган.

С.Каримов кейинги йилларда илмий-педагогик жараёнга компьютер технологияларини олиб кириш борасида кенг қўламли ишлар олиб бормоқда. У компьютер дастурчилари билан ҳамкорликда матнларнинг электрон вариантларини яратиш ва шу асосда луғатлар тузишни амалиётга олиб кирди. Бунинг натижаси ўлароқ, Ўзбекистон халқ ёзувчиси Абдулла Қаҳҳор асарларининг тўлиқ электрон вариантлари яратилиб, шу асосда алфавитли, частотали ва терс луғатлар тузилди. Уч китобдан иборат 1277 саҳифалик «Абдулла Қаҳҳор асарлари тилининг луғати» 2007 йилда Ўзбекистон Миллий

энциклопедияси Давлат илмий нашриётида, «Ўзбек тилининг чаппа луғати» 2014 йилда СамДУ нашриётида чоп этилди.

С.Каримовнинг илмий раҳбарлигида 3 та докторлик (Жуманазарова Г.У., Пардаев А.Б., Ўринбоева Д.Б.), 7 та номзодлик (Сувонова Р., Боймирзаева С., Пардаев А., Маҳмадиев Ш., Юсупова О., Бўриев С., Рашидова У.), 19 та магистрлик диссертацияси ҳимоя қилинган. У 3 та докторлик ва 20 та номзодлик диссертациясига оппонент бўлган. 1 та Президент ва 2 та Алишер Навоий стипендианти, ўнга яқин олимпиада иштирокчиларини тайёрлаган. Айни пайтда, унинг илмий раҳбарлигида илмий иш олиб борган 2 та докторлик (DSc) ва 2 та тадқиқотчи филология фанлари бўйича фалсафа докторлиги (PhD) ишларини муҳокамадан ўтказиб, ҳимояга тавсия этишган. 4 та филология фанлари бўйича фалсафа докторлиги (PhD) ва 2 та магистрлик тадқиқотига илмий раҳбарлик фаолиятини олиб бормоқда.

С.Каримов Тошкент давлат ўзбек тили ва адабиёти университети ҳузуридаги илмий даражалар берувчи DSc.27.06.2017.Fil.19.01 рақамли ҳамда Самарқанд Давлат университети ҳузуридаги DSc.27.06.2017.Fil.02.03 рақамли Илмий кенгашлар аъзоси, Ўзбекистон Республикаси «Шаҳидлар хотираси» жамоат фонди Васийлар кенгаши аъзоси ва Самарқанд вилоят бўлими раиси, Республика «Нуроний» жамғармаси Самарқанд бўлими Кенгаши аъзоси, СамДУ “Нуроний” жамоатчилик маркази раиси ўринбосари сифатида жамоатчилик ишларини олиб бормоқда.

КЎЧИМОВ ШУХРАТ НОРҚИЗИЛОВИЧ

*Филология фанлари доктори,
Тошкент давлат юридик университети
профессори*

Кўчимов Шухрат Норқизилович 1965 йил 20 апрелда Қашқадарё вилояти Қамаш туманида хизматчи оиласида туғилган. 1983 йил Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика институти “Ўзбек ва қозоқ филологияси” факультетининг “Ўзбек филологияси” бўлимига ўқишга кирган. 1984–1986 йиллар Қуролли кучлар сафида Литва Республикасида ҳарбий хизматда бўлган. Ш.Кўчимов 1990 йил Низомий номи ТДПИ ни битирганидан сўнг институтнинг “Рус гуруҳларида ўзбек тили” кафедрасида ўқитувчи сифатида иш фаолиятини бошлайди. 1993 йилда Ш.Кўчимов Ўзбекистон Республикаси Ички ишлар вазирлиги Академиясига ишга таклиф қилинади ва катта илмий ходим сифатида 1993–1996 йилларда Ўзбекистон Республикасининг илк қонунлари (Жиноят кодекси, Жиноят-процессуал кодекси, Маъмурий жавобгарлик кодекси қабилар)ни ишлаб чиқиш жараёнида бевосита қатнашади.

Ш.Кўчимов 1995 йилда филология фанлари доктори, профессор Н.М.Маҳмудов, юридик фанлари доктори, профессор Ғ.Абдумажидовлар раҳбарлигида Ўзбекистон Республикаси ФА Тилшунослик институти ҳузуридаги ихтисослашган кенгашда “Ўзбекистон Республикаси қонунларининг тили (Ўзбекистон Республикаси Конституцияси, Жиноят кодекси, Жиноят-процессуал кодекси асосида)” мавзусидаги номзодлик диссертациясини муваффақиятли ҳимоя қилиб, филология фанлари номзоди илмий даражасига эга бўлади.

Ш.Кўчимов ўз илмий изланишларини давом эттириб, 1996 йилда “Ўзбекистон Республикаси қонунчилик техникасининг

долзарб муаммолари (тил, услуб, ҳуқуқий атамашунослик)” номли илк монографиясини эълон қилади. Юридик фанлари доктори, профессор А.Саидов: “Қонунчилик техникаси, қонун тили бу – илмий изланишларнинг янги бир мустақил йўналишидир. Шухрат Кўчимов ўз китобида икки йўналишда ёзилган асарларга таяниб, янги фанлараро йўналишга асос солган”, деб таъкидлайди (“Ҳаёт ва қонун” журнали. 1997 йил 8-сон, 26-бет).

Ш.Кўчимов 1996 йилда Жаҳон иктисодиёти ва дипломатия университетига “Ўзбек ва рус тиллари” кафедрасига мудир лавозимига ишга таклиф қилинади ва 2004 йилда филология фанлари доктори, профессор Н.М.Маҳмудов, юридик фанлари доктори, профессор А.Саидовлар раҳбарлигида “Ҳуқуқий нормаларни ўзбек тилида ифодалашнинг илмий-назарий муаммолари (лингвоюридик таҳлил) мавзусида докторлик диссертациясини муваффақиятли ҳимоя қилиб, филология фанлари доктори илмий даражасига эга бўлди. Мазкур диссертация иши республикамызда биринчи марта ҳам ҳуқуқшунослик, ҳам тилшунослик фанлари доирасида бажарилган иш ҳисобланади.

Бундан ташқари Ш.Кўчимов қонун ижодкорлиги, қонунчилик техникаси ва қонунчилик тили масалалари бўйича бир қанча рисоалар, жумладан, “Ўзбекистон Республикасида қонунчилик техникаси” (–Т.: ЎЗР ИИВ Академияси, 1996. – 100 б.), “Қонун ва тил” (А.Саидов, Л.Саидова, М.Қосимовалар билан ҳаммуаллифликда. –Т.: Иқтисод ва ҳуқуқ дунёси, 1997. – 224 б.), “Қонунчилик техникаси асослари” (А.Саидов билан ҳаммуаллифликда. –Т.: Адолат, 2001. – 228 б.), “Дипломатик тил асослари” (– Т.: ЖПДУ, 2013. – 120 б.), “Юридик тил назарияси ва амалиёти” (–Т.: ЖИДУ, 2013, – 220 б.) рисоаларини чоп этган. Қонун тили масалалари бўйича республика илмий нашрларида 150 га яқин илмий мақолалар эълон қилган.

Ш.Кўчимов томонидан ёзилган рисола ва илмий мақолалар нафақат олимлар ва талабалар, балки етук амалиётчи мутахассислар учун ҳам муҳим дастуруламал вазифасини

бажармоқда. Жумладан, “Қонунчилик техникаси асослари” (А.Саидов билан ҳаммуаллифликда. -Т: Адолат, 2001. – 228 б.). Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Қонунчилик палатаси депутатлари учун қонун ижодкорлиги жараёнида муҳим манба вазифасини бажармоқда.

Ш.Кўчимов Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университетида 1996-2008 йилларда “Ўзбек тили” кафедраси мудири, 2008-2012 йилларда Тил таълими факультети декани, 2012-2014 йилларда илмий ишлар бўйича проректор лавозимида ишлаган. Ҳозирда эса Тошкент давлат юридик университетида профессор, ўриндошлик асосида Ўзбекистон Республикаси ФА Ўзбек тили, адабиёти ва фольклори институтида етакчи илмий ходим, Юристлар малакасини ошириш марказида профессор сифатида юридик тил билан боғлиқ турли фанлардан дарслар олиб бормоқда.

Шунингдек, у Ўзбекистон Республикаси Ташқи ишлар вазирлигининг Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университетида нашр этилаётган “Халқаро муносабатлар: иқтисод, сиёсат, ҳуқуқ” илмий журнали масъул котиби, бош муҳаррири ўринбосари сифатида фаол иштирок этган.

ЛУТФУЛЛАЕВА ДУРДОНА ЭСОНОВНА

*Филология фанлари доктори,
профессор.*

*Ўзбекистон Республикаси Фанлар
академияси ўзбек тили, адабиёти ва
фольклори институти етакчи илмий
ходими*

Филология фанлари доктори, профессор Лутфуллаева Дурдона Эсоновна 1965 йил 17 декабрда Тошкент шаҳрида туғилган. 1983-1988 йиллар Тошкент давлат университети (ҳозирги ЎЗМУ)нинг ўзбек филологияси факультетида таҳсил олган.

Тилшунослик соҳасидаги касбий фаолиятини 1988 йилда Тошкент вилоят давлат педагогика институтида ўқитувчи лавозимида фаолият юритишдан бошлаган бўлса, кейинчалик шу институт тил ва уни ўқитиш методикаси кафедрасида катта ўқитувчи, кафедра мудири, кафедра доценти, кафедра профессори лавозимларида меҳнат қилди. 2014-2016 йиллар давомида Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети ўзбек тилшунослиги кафедрасида профессор, 2017-2019 йиллар мобайнида Алишер Навоий номидаги Тошкент давлат ўзбек тили ва адабиёти университети ўзбек тилшунослиги кафедраси профессори, 2019-2021 йилларда Ўзбекистон халқаро ислом академиясида кафедра профессори, 2021 йилдан ҳозирга қадар Ўзбекистон Республикаси Фанлар академияси Ўзбек тили, адабиёти ва фольклори институти етакчи илмий ходими лавозимида самарали фаолият олиб бормоқда.

Ўзининг профессионал илмий фаолиятини 1991 йилда профессор К.Назаров раҳбарлигида “Тасдиқ гапларда инкор ва шаклий-мазмуний номувофиклик” мавзуида номзодлик диссертацияси устида тадқиқот олиб боришдан бошлаган олима, 2006 йилда профессор А.Нурмонов раҳбарлигида

“Гапнинг семантик-синтактик қурилиш қолипи ва пропозитив структураси ўртасидаги муносабат” номли докторлик диссертациясини ҳам муваффақиятли ҳимоя қилди.

Д.Лутфуллаева жаҳон тилшунослигида янги йўналиш сифатида майдонга келган антропоцентрик тилшунослик, хусусан прагмалингвистика, ассоциатив тилшуносликка оид муаммоларни ўзбек тилшунослиги мисолида тадқиқ этиб, бу йўналиш ривожига, янги тадқиқотлар учун дастуруламал бўладиган мавзуларда илмий ижод қилди. Олиманинг бир қатор монография, ўқув ва услубий қўлланмалари, 200 дан ортиқ илмий мақолалари республика ва халқаро журналларда эълон қилинган. Шунингдек, олима замонавий тилшунослик ривожига ўз ҳиссасини қўшиб, 20 га яқин аудиокитоблар (ҳаммуаллифликда) яратган.

Хусусан, олиманинг “Тасдиқ гапларда шаклий-мазмуний номуво-фиклик”, “Гапни семантик-синтактик қолиплаштириш асослари”, “Тасдиқ гапларда имплицит негативлик”, “Ассоциатив тилшунослик назарияси” каби бир қатор илмий китоблари мазкур соҳада фаолият олиб бораётган, таҳсил олаётган тилшунослар учун муҳим илмий манба сифатида хизмат қилмоқда.

Д.Лутфуллаева бир қатор халқаро илмий анжуманларда, хусусан, Россия Федерацияси, Бошқирдистон, Озарбайжон, Тожикистон, Польша, Германия, Туркия, Македония, Жанубий Корея, Ҳиндистон, Қозоғистон давлатларида илмий маърузалари билан иштирок этиб, мақола ва тезислари чоп этилган. Д.Лутфуллаева мамлакатимизда кадрлар салоҳиятини юксалтириш, “устоз-шогирд” анъанасини ривожлантириш борасида ҳам намуна кўрсатиб келмоқда. Тилшунос профессор бир қатор тадқиқотчиларнинг илмий ишига раҳбарлик қилмоқда. Хусусан, кўп жылдди “Ўзбек тилининг изоҳли луғати” нинг ўзбек-лотин ёзувидаги нашри, “Ўзбек тили синонимларининг катта изоҳли луғати” ва “Ўзбек тили фразеологизмларининг катта изоҳли луғати”ни тайёрлашда муаллиф сифатида иштирок этмоқда.

МАДВАЛИЕВ АБДУВАҲОБ ПАТТАХОВИЧ

*ЎзР ФА ўзбек тили, адабиёти ва фольклори
институтининг терминология ва лексикография
бўлими мудири, филология фанлари
номзоди, катта илмий ходим*

Таниқли терминшунос ва лексикограф, ўзбек лотин графикаси ҳамда расмий услуб тилининг янгидан шаклланишига муносиб ҳисса қўшган олим Абдуваҳоб Мадвалиев 1947 йилнинг 15 апрелида Марғилон шаҳрида туғилган. У 1966 йилда Мирзо Улуғбек номидаги Фарғона давлат педагогика институтининг (ҳозирги Фарғона давлат университети)нинг ўзбек тили ва адабиёти факультетига ўқишга кирди. Ўқиш ва жамоат ишларидаги фаоллиги туфайли Навоий стипендиясига сазовор бўлди. Институтни имтиёзли диплом билан тугатган А.Мадвалиев 1970–1972 йилларда Фарғона вилояти Охунбобоев туманидаги 10-ўрта мактабда она (ўзбек) тили ва адабиёти ўқитувчиси бўлиб ишлади. Кейинчалик 1972 йил ноябрь ойидан Ўзбекистон Фанлар академияси Тил ва адабиёт институтининг Терминология бўлимида лаборант сифатида иш бошлади. Институтдаги 50 йиллик фаолияти даврида лаборант, катта лаборант, кичик илмий ходим, катта ва етакчи илмий ходим (1972–1990), ЎзР ФА Тилшунослик институтининг илмий котиби (1991–1998) бўлиб ишлади, 1998 йил июль ойидан то 2016 йилнинг июлигача Ўзбекистон Республикаси Фанлар академияси Алишер Навоий номидаги Тил ва адабиёт институти директорининг илмий ишлар бўйича ўринбосари сифатида фаолият кўрсатди, 2016 йил август ойидан ҳозиргача ЎзР ФА Ўзбек тили, адабиёти ва фольклори институтининг Терминология ва лексикография бўлими мудири, етакчи илмий ходими бўлиб ишламоқда.

А.Мадвалиев 1986 йил «Ўзбек кимё терминологияси ва уни тартибга солиш масалалари» мавзuidaги номзодлик диссертациясини муваффақиятли ҳимоя қилди. Шу давргача

эълон килинган 500 дан ортиқ илмий ва илмий-оммабоп ишлари мавжуд. А.Мадвалиев «Ижтимоий-сиёсий терминлар луғати» (1976) нинг ҳаммуаллифи. Кейинчалик нашр этилган «Ўзбек тилида лексик вариантлар» (1986), «Ўзбек тили илмий-техникавий терминологияси ва уни тартибга солиш принциплари» (1991) каби жамоавий монографияларда асосий муаллифлардан бири. У ҳаммуаллифликда «Ижтимоий-сиёсий терминлар луғати» (1976), «Қисқача русча-ўзбекча ҳарбий терминлар луғати» (1989), «Иш юритиш атамаларининг русча-ўзбекча қисқача луғати» (1994), «Қисқача русча-ўзбекча-инглизча иш юритиш луғати» (1995), «Иш юритиш. Русча-ўзбекча-инглизча луғат» (2005), «Текстология бўйича русча-ўзбекча, ўзбекча-русча изоҳли терминологик луғат-минимум» (2005), «Иш юритиш бўйича электрон луғат» (2006), «Целлюлоза ва қоғоз технологияси: қисқача русча-ўзбекча изоҳли терминологик луғат» (2010) кабиларни яратган.

Тил ва адабиёт институтида ўзбек тилининг кўп жилдли изоҳли луғатини тузиш ишларида қатнашди. У янгидан яратилган кўп жилдли изоҳли луғатнинг Б, Д, Г, Ё, Ж, З, П, Р, С, Ц, Э ҳарфларини ҳаммуаллифликда тузиш билан бирга, луғатнинг барча ҳарфлардаги байналмилал: арабча, форсча ва бошқа чет тиллардан ўзлашган сўзлар ҳақида тўлиқроқ этимологик маълумот берди. Республикада расмий иш услуби тилини шакллантиришда ҳам А.Мадвалиевнинг ўз ўрни бор. А.Мадвалиев Н.Маҳмудов ва М.Аминовлар ҳаммуаллифлигида республикамизда биринчи марта «Ўзбек тилида иш юритиш» деб номланган оммабоп қўлланма яратилди (1990).

А.Мадвалиев 1991–2007 йилларда Тошкент давлат шарқшунослик институтининг ўзбек тили кафедрасида катта ўқитувчи лавозимида ишлади. Айни шу даврда Ў.Лафасов ва А.Исмоиловлар билан ҳамкорликда русийзабон гуруҳлар учун «Ўзбек тили» дарслиги ва ўқув дастурини нашр эттирди. 2003–2008 йилларда Абдувахоб Мадвалиев 12 жилдли «Ўзбекистон миллий энциклопедияси»нинг 5–12-жилдларида тил, адабиёт, фольклор ва журналистикага доир барча мақолаларни таҳрирдан ўтказди, кўп жилдли «Ўзбек тилининг изоҳли

луғати»га масъул муҳаррир этиб тайинланди. 5 жилдли «Ўзбек тилининг изоҳли луғати» 2006–2008 йилларда А.Мадвалиев таҳрири остида нашр этилди; мазкур луғатнинг тузатилган 2-нашри эса 2020 йилда чоп этилди. А.Мадвалиев 2013 йилда муҳаррир ва ҳаммуаллиф сифатида 2 жилдли «Русча-ўзбекча луғат» ҳамда катта ҳажмли имло луғатларини чоп эттирди. 1983–1984 йилларда нашр этилган икки жилдли «Русча-ўзбекча луғат»ни таҳрир қилиш билан бирга уни 3500 та янги сўз ва 7000 тага яқин далилловчи мисоллар билан бойитди. Проф. Э.А.Бегматов билан ҳамкорликда ўзбек-кирилл ва ўзбек-лотин ёзувларида алоҳида-алоҳида тайёрланган «Ўзбек тилининг имло луғати», «O‘zbek tilining imlo lug‘ati» китобларининг ҳар иккиси ҳам 85 000 дан ортиқ сўзни қамраб олади.

А.Мадвалиев 2015 йилда чоп этилган «Ўзбек тили пунктуациясининг асосий қоидалари» – «O‘zbek tili punktuatsiyasining asosiy qoidalari» қўлланмасининг ҳам ҳаммуаллифи, «Халқаро терминэлементларнинг изоҳли-иллюстратив луғати» (2020) ҳамда «Ijtimoiy-siyosiy terminlarning qisqacha izohli lug‘ati» (2021) каби янги луғатлар А.Мадвалиевнинг раҳбарлиги ва ҳаммуаллифлигида тайёрланган. Унинг 2017 йилда чоп этилган «Ўзбек терминологияси ва лексикографияси масалалари» китоби турли йилларда эълон қилинган сара мақолаларни ўз ичига олади.

А.Мадвалиев илмий раҳбарлигида 5 нафар тадқиқотчи фан номзоди ва филология фанлари бўйича фалсафа доктори илмий даражаларини олиш учун диссертация ҳимоя қилган. Шунингдек, у илм-фан, ноширлик ва ташкилотчилик соҳаларидаги хизматлари учун ЎЗР Фанлар академияси, Ўзбекистон Матбуот ва ахборот агентлиги, Алишер Навоий номидаги Тошкент давлат ўзбек тили ва адабиёти университетининг фахрий ёрлиқлари билан тақдирланган. У 2002 йилда «Меҳнат шухрати» ордени билан мукофотланди.

А.Мадвалиев муаллифлар жамоаси томонидан электрон ҳисоблаш машиналари учун яратилган «Иш юритиш бўйича электрон луғат» (2006 йил, DGU 01122 рақамли гувоҳнома), «Ўзбек тилининг имлосини текшириш тизими» дастурий

таъминоти» (2007 йил, DGU 01348 рақамли гувоҳнома)
дастурлари учун ЎзР Давлат патент идорасининг патентларини
олган.

МАЛИНОВСКИЙ ЕВГЕНИЙ АНДРЕЕВИЧ

*Филология фанлари доктори,
Ш.Рашидов номидаги Самарқанд давлат
университети рус тилшунослиги кафедраси
профессори*

1938 йил 11 майда Бухоро вилояти
Когон шаҳрида туғилган.

1960 йил СамДУнинг филология факультетини
тамомлаган. 1960—1961 йилларда қишлоқ мактабида ўқитувчи
бўлиб ишлаган. 1961 йил сентябрдан шу кунгача СамДУ
филология факультети рус тилшунослиги кафедрасида ишлаб
келмоқда.

Илмий қизиқишлари: рус тили лексикологияси,
фразеологияси, лексикографияси, фразеографияси,
стилистикаси, рус адабий тили тарихи, умумий тилшунослик.

1971 йил ноябрь ойида СамДУ қошидаги диссертациялар
ҳимояси бўйича ихтисослаштирилган кенгашда “Устойчивые
словесные комплексы в произведениях С.Есенина (в связи с
идейно-художественной эволюцией поэта)” мавзусида
номзодлик диссертациясини ҳимоя қилди. 1995 йил июнь ойида
Ал Форобий номидаги Қозоғистон Давлат университети
қошидаги диссертациялар ҳимояси бўйича
ихтисослаштирилган кенгашда "Формирование русской
фразеологической теории и фразеографии" мавзусида
докторлик диссертациясини ҳимоя қилди.

200 дан ортиқ илмий ишлар чоп этирган. Иккита
монография: «История изучения проблем фразеологии в
русском языкознании. (У истоков русской фразеологии)». -
Ташкент: Фан, 1991; «Формирование русской
фразеологической теории в XX веке». Самарканд: СамГУ, 2007.
Китоб чоп этирди: «Избранные научные работы». –Ташкент:
2013 (35 п.л.); еттита дарслик нашр этилди; асосийлари:
«Очерки истории становления фразеологии как

лингвистической дисциплины». - Самарканд: СамГУ, 1975 (Л.И.Ройзензон билан ҳаммуаллифликда); «Функционирование в творчестве С. Есенина», - Самарканд: СамГУ, 2002; «Фразеология в разные периоды творчества С.Есенина», - Самарканд: СамГУ, 2003; «Формирование русской фразеологии», в двух частях (гл . I – XIII – XVII вв.; гл. II – XVIII – XX вв.); «Русский язык на современном этапе», - Самарканд: СамГУ, 2021.

Қуйидаги лавозимларда ишлаган: Рус филологияси факультети декан муовини; рус тили (миллий гуруҳда) ва рус тилшунослиги (бир неча муддат) кафедраларига раҳбарлик қилган; Рус филологияси факультети декани. Номзодлик ва магистрлик диссертацияларига раҳбарлик қилган.

Малиновский Е.А. қуйидаги ҳукумат мукофотларига эга: медаль «Меҳнат фахрийси» (1985 й.), «Ижтимоий мусобақа ғолиби» (1975 й.); нишонлар: «Ўзбекистон мустақиллигининг 20 йиллиги» (2011 й.); «Ўзбекистон конституцияси» (2017); «Ўзбекистон Республикаси мустақиллигининг 30 йиллиги» (2021 й.), шунингдек, Ўзбекистон Республикаси олий та'лим вазирлигининг фахрий ёрлиқлари ва Россия Федерацияси ҳукуматининг фахрий ёрлиқлари билан тақдирланган.

Малиновский Е.А. — Ўзбекистон Республикаси халқ таълими аълочиси.

МАМАТОВ АБДИ ЭШОНҚУЛОВИЧ

*Филология фанлари доктори, профессор. Ўзбекистон
Миллий университети, хорижий филология факультети,
француз филологияси кафедраси профессори*

Абди Эшонқулович Маматов 1947 йилда Самарқанд вилоятининг Булунғур туманида туғилди. 1965 йилда мактаб-интернатни тугатди. 1965-1970 йиллар Алишер Навоий номидаги Самарқанд давлат университетининг чет тиллар факультетида таълим олди.

У 1979 йил Санкт-Петербург (Ленинград) давлат университетида “Стилистические функции фразеологических единиц в современном французском языке (на материале произведений Марселя Эме)” мавзусида номзодлик (Ленинград университети), 1991 йил “Ҳозирги ўзбек адабий тилида лексик ва фразеологик норма муаммолари” мавзусида докторлик диссертациясини Ўзбекистон Республикаси Фанлар академияси Тил ва адабиёт институтида (Тошкент) ҳимоя қилди. А. Маматов филология фанлари доктори (1991), профессор (1994).

А. Маматовнинг илмий тадқиқотлари адабий тил нормаси, нутқ маданияти масалалари, фразеология, стилистика, этнолингвистика ва социоллингвистика каби соҳаларга бағишланган.

Унинг асосий асарлари: 1. “Очерки по французской фразеологической стилистике” (1989), 2. “Тил нормаси ва нутқ маданиятига оид ишларнинг библиографик кўрсаткичи” (1989, 2 қисмдан иборат), 3. “Ҳозирги ўзбек адабий тилида лексик ва фразеологик” норма муаммолари” (1990), 4. “Тил нормаси ва нутқ маданиятига доир атамалар изохи” (1990), 5. “Адабий норма назарияси” 1-қисм (2000), 6. “Адабий норма назарияси” (адабий норманинг типлари) 2- қисм, (2001), 7. ”Адабий норма назарияси” (адабий норма яшашининг қонуниятлари), 3-қисм, (2002), (Э.А.Бегматов билан ҳаммуаллифликда). 8. “История и теория языковой нормы” (2006), 9. “Тилнинг 100 та функцияси – 100 функций языка” (2012), 10. “Нутқ маданиятига оид

атамалар ва тушунчалар” (2013), 11. “Замонавий лингвистика” (2019), 12. “Лотин ва француз тилларидаги қанотли сўзларнинг изоҳли-этимологик луғати” (2022, Г.Исакова билан ҳаммуаллифликда), 13. “Французча-ўзбекча лингвистик терминлар луғати” (2022, Н. Худойберганова билан ҳаммуаллифликда) ва бошқалар.

А. Маматовнинг илмий ишларида тилшунослик фани учун жуда муҳим қуйидаги масалалар батафсил ёритилган: 1. “Норма”, “кодификация”, “система”, “узус” тушунчаларининг ўзаро боғлиқлиги муаммолари; 2. Тил нормаси тушунчасининг бошқа лингвистик ва гуманитар фанлар билан алоқадорлиги масалалари; 3. Адабий тил ва диалектларнинг ўзаро муносабати масалалари; 4. Миллий тил ва унинг ижтимоий, этник муаммолари; 5. Адабий тил нормаси ва лексик-фразеологик нормадан четга чиқишларнинг типлари, сабаблари ва омиллари кабилардир.

Олим асосий диққатни тилнинг ижтимоий аҳамиятига қаратади. А.Маматов тилшуносликда, асосан, фразеология муаммоларига алоҳида эътибор берди. У илмий изланишларида фразеологик норма, фразеологик норма ва фразеологик вариант муносабати каби масалаларни чуқур ўрганди ҳамда пухта тадқиқ қилди. Унинг бевосита раҳбарлигида 41 та номзодлик, PhD ва 10 та докторлик диссертациялари ҳимоя қилинди. 400 дан ортиқ илмий ишлар, дарслик ва ўқув қўлланмалари ҳамда методик ишланмалар ва тавсиялар нашр қилдирди.

Ўзбекистон Республикаси халқ таълими аълочиси (2012), 1-чақириқ Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлис депутати (1994-1999).

МАМАТОВ АБДУҒАФУР ЭШОНҚУЛОВИЧ

*Филология фанлари доктори,
профессор*

*Жиззах давлат педагогика институти,
хорижий филология факультети декани*

Маматов Абдуғафур Эшонқулович 1955 йил Самарқанд вилоятининг Булунғур туманида туғилган. 1979 йил Алишер Навоий номидаги Самарқанд давлат университетининг хорижий филология факультетини тамомлаган. 1979 йилдан Жиззах давлат педагогика институтида ўқитувчи, катта ўқитувчи, доцент, кафедра профессори лавозимларида меҳнат қилмоқда. 1988 йил “Ўзбек тилида эмоционал-баҳо муносабат билдирувчи фразеологик бирликларнинг семантик-стилистик хусусиятлари” мавзусида номзодлик, 2000 йил “Ўзбек тили фразеологизмларининг шаклланиши масалалари” мавзусида докторлик диссертацияларини ҳимоя қилган.

Филология фанлари доктори, профессор, 4 та ўқув қўлланма, 6 та монография ҳамда 150 дан ортиқ илмий, илмий-методик мақолалар муаллифи. Шулардан 30 таси хорижда эълон қилинган.

2001-2004 йилларда Жиззах давлат педагогика институтининг маънавий-маърифий ишлар бўйича проректори вазифаларида фаолият юритган А.Маматов иккинчи чақириқ Олий Мажлис депутати этиб сайланган. 2005 йилдан Қонунчилик палатаси Фан, таълим, маданият ва спорт масалалари қўмитаси раиси ўринбосари, 2012-2015 йилларда мазкур қўмита раиси вазифаларида фаолият юритган, бир қатор қонун лойиҳаларини ишлаб чиқишда фаол иштирок этган, шунингдек, таълим ва фан соҳасига бағишланган республика, шу жумладан, хорижий конференциялар, семинарлар ва давра суҳбатларида, таълим соҳасида амалга оширилаётган ислохотлар ва ижтимоий-сиёсий ҳаётимизнинг долзарб

масалалари юзасидан оммавий- ахборот воситаларида 200 дан ортиқ чиқишлар қилган.

А.Маматов ўзбек тили лексикологияси ва фразеологияси назарий тизимини илмий асосда ўрганишда улкан ютуқлари билан тил илмига танилган тилшуносдир. Ўзининг илмий асарлари ҳамда илмий мақолаларида ўзбек тилининг лексикологияси ва фразеологиясининг назарий ва амалий масалаларига оид чуқур илмий тўхтамларга келинган, назарий мулоҳазаларни илгари сурган. Айниқса, тил системалари шаклланиши билан боғлиқ ҳодисаларнинг моҳияти, тил бирликлари ва уларнинг ўзаро фарқли турларига оид мамлакатимизнинг махсус нашрларида ҳамда хорижий мамлакатларнинг нуфузли журналларида туркум мақолалари эълон қилинган.

У илмий-педагогик кадрлар тайёрлашга алоҳида эътибор қаратади. Унинг илмий раҳбарлигида кўплаб фан номзодлари ва фан докторлари етишиб чиқди. Кўплаб докторлик ва номзодлик диссертациялари олимнинг оппонентлигида ҳимоя қилинди.

А. Маматов мамлакатимизнинг қатор олий таълим муассасалари ҳузуридаги докторлик диссертацияларини ҳимоя қилиш бўйича ихтисослаштирилган кенгашнинг аъзоси. А. Маматов “Тилларни систем ўрганиш ва унинг ўқувга татбиқи масалалари”, шунингдек, “Турли тиллар ибораларининг когнитив - қиёсий тадқиқи ва уларни ўқитиш методикаси” мавзусида илмий тадқиқотлар олиб бормоқда.

А. Маматовнинг илмий раҳбарлигида 5 нафар олим фан номзоди, бир нафар фан доктори илмий даражасини олиш учун диссертация ҳимоя қилган.

А. Маматов 2006 йилда “Меҳнат шухрати” ордени билан ҳамда 2006 йилда “Ўзбекистон Мустақиллигининг 15 йиллиги” ва 2011 йилда “Ўзбекистон Республикасининг 20 йиллиги” кўкрак нишони билан мукофотланган.

МАҲКАМОВ НЕЪМАТ

(1951–2021)

Неъмат Маҳкамов 1951 йил 9 октябрда Самарқанд вилоятининг Нурота туманида туғилди. 1968 йили тумандаги 1-сонли ўрта мактабни аъло баҳолар билан тамомлаб, 1969–1974 йилларда Тошкент давлат университети (ҳозирги Ўзбекистон Миллий университети)нинг ўзбек филологияси факультетида таҳсил олди. 1974 йилдан Ўзбекистон Республикаси Фанлар академияси тил ва адабиёт институтида катта лаборант сифатида ўз фаолиятини бошлаган Неъмат Маҳкамов кичик илмий ходим (1976–1983), катта илмий ходим (1983–1986; 1988–1991), етакчи илмий ходим (1991–1999) лавозимларида самарали меҳнат қилди. У 1999–2010 йилларда Терминология бўлими мудири, 2010 йилдан умрининг охиригача шу бўлимнинг етакчи илмий ходими бўлиб ишлаб келган.

1983 йил академик Азим Ҳожиёв раҳбарлигида “Ўзбек тилида аффиксал ва лексик-аффиксал плеоназм” мавзуида номзодлик диссертациясини ҳимоя қилди.

Н.Маҳкамов 1986–1988 йилларда Республика Олий таълим вазирлиги йўлланмаси билан Афғонистондаги Қобул университетида профессор-маслаҳатчи лавозимида фаолият юритди. Ушбу университетнинг филология факультетида умумий тилшунослик, қиёсий тилшунослик фанларидан маърузалар ўқиш билан бирга ўнга яқин курслар бўйича дастурлар тайёрлади, илмий тўплам ва журналларда ўндан ортиқ илмий мақола эълон қилди. Шунингдек, Афғонистонда таълим ўзбек тилида олиб бориладиган мактабларнинг 5-, 6-, 7-синфлари учун дарсликлар яратишга раҳбарлик қилди.

Олимнинг “Адабий норма ва плеоназм” монографиясида сўз ва қўшимчаларнинг адабий меъёр нуктаи назаридан қўлланиши таҳлил қилинган бўлиб, тилимизда ноўрин, яъни меъёрга зид қўлланаётган лисоний бирликлар атрофлича ўрганилиб, уларни бартараф этиш йўллари кўрсатилган. Бўлим ходимлари билан ҳамкорликда яратилган “Ўзбек тилида лексик

вариантлар” (1986) ва “Ўзбек тили илмий-техникавий терминологиясини тартибга солиш принциплари” (1991) монографияларида эса терминларни тартибга солиш тамойиллари ва унинг илмий асослари белгилаб берилган.

Олим фаолиятида лексикографияга оид амалий ва назарий асарлар алоҳида ўрин тутади. Унинг ҳамкорликда “Иш юритиш атамаларининг русча-ўзбекча қисқача луғати” (1994), “Қисқача русча-ўзбекча-инглизча иш юритиш терминлари луғати” (1995, 2005), “Тестология бўйича русча-ўзбекча, ўзбекча-русча изоҳли терминологик луғат-минимум” (2005) китоблари, лексикографиянинг назарий масалаларига бағишланган бир қатор мақолалари мавжуд. Айниқса, олимнинг иштирокида мустақиллик йилларида яратилган беш жилдли “Ўзбек тилининг изоҳли луғати” ўзбек халқи маданий ҳаётида катта воқеа бўлди. Мазкур луғат лексикографиянинг энг сўнгги ютуқлари асосида яратилганлиги ва ўз ичига 80 мингга яқин сўз ва сўз бирикмалар изоҳини қамраб олганлиги билан ажралиб туради.

У Республикамизда илмий-педагог кадрлар тайёрлаш ишига салмоқли улуш қўшиб келган олимлардан бири саналади. У 1998–2009 йилларда Тил ва адабиёт институти қошидаги тилшунослик бўйича докторлик илмий даражасини олиш учун диссертациялар ҳимояси бўйича ихтисослашган кенгашда илмий котиблик қилиб келган. Кейинчалик қатор йиллар давомида олим ЎзР Президенти ҳузуридаги Давлат ва жамият қурилиши академияси тингловчиларига ва Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети талабаларига маърузалар ўқиган.

Олимнинг Н.Маҳмудов, А.Мадвалиев, М.Аминовлар билан ҳамкорликда яратган “Ўзбек тилида иш юритиш” китоби Давлат мақомини олган тилимизнинг ижтимоий ҳаётнинг барча жабҳаларида ўз мавқеини эгаллашига асос бўлди. Мазкур китоб иш юритиш фаолиятида муҳим ва зарурий қўлланма вазифасини бажараётганлиги туфайли 2000–2020 йилларда кенгайтирилган, такомиллаштирилган ҳолда “Ўзбекистон миллий энциклопедияси” нашриётида “Иш юритиш. Амалий

қўлланма”, “Давлат тилида иш юритиш” номлари билан ўн марта нашр қилинди.

Неъмат Маҳкамов мустақил юртимизда биринчилардан бўлиб тестологиянинг амалий ва назарий масалаларига бағишланган қатор мақолалар эълон қилди. Унинг “Тест натижаларининг дидактик таҳлили”, “Тест матнларида лингвистик тежамкорлик”, “Тестологияда валидлик” каби мақолалари Республикамиз тестологиясини янги босқичга кўтарди. Давлат тест марказида она тили ва адабиёт фанлари бўйича яратилган ўн мингга яқин тестлар жамғармасини яратишда Неъмат Маҳкамовнинг муносиб ҳиссаси бор.

Олим тилшуносликнинг турли соҳаларига бағишлаб ўнга яқин монография ва луғатлар, 150 дан ортиқ илмий ва илмий-оммабоп мақолалар, шунингдек, 50 дан ортиқ китоб ва терминологик луғатларга муҳаррирлик қилган. Ўзбек тилшунослиги равнақи йўлидаги кўп йиллик машаққатли меҳнатлари муносиб баҳоланиб, 2007 йилда Неъмат Маҳкамов “Меҳнат шухрати” ордени билан тақдирланган.

МАҲМАРАИМОВА ШОҲИСТА ТЎХТАШЕВНА

*Филология фанлари доктори,
Термиз давлат университети ўзбек
тилшунослиги кафедраси
доценти*

Маҳмараимова Шоҳиستا Тўхташевна 1976 йил Сурхондарё вилояти Жарқўрғон туманида зиёлилар оиласида туғилган.

1998 йил Тошкентдаги П.П.Бенков номидаги Республика рассомчилик билим юрти ранг-тасвир йўналишини рассом-педагог ихтисослиги бўйича, 2004 йил Термиз давлат университети филология факультети ўзбек тили ва адабиёти йўналиши бакалаврият босқичини ўзбек филологияси ихтисослиги бўйича, 2006 йил Термиз давлат университети магистратура бўлими Лингвистика (ўзбек тили) йўналишини лингвистика ихтисослиги бўйича муваффақиятли тамомлаган.

1998-2000 йилларда “Жарқўрғон” газетасида мухбир бўлиб ишлаган.

2006-2016 йилларда Термиз давлат университети Бошланғич таълим методикаси кафедрасида катта ўқитувчи, 2016-2019 йилларда Термиз давлат университети ўзбек тилшунослиги кафедраси қошидаги таянч докторантура докторанти, 2019-2020 йилларда Термиз давлат университети ўзбек тилшунослиги кафедраси катта ўқитувчиси, 2021 йилдан Термиз давлат университети ўзбек тилшунослиги кафедрасининг доценти.

Ш.Т.Маҳмараимова тилшуносликнинг лексикология ва семасиология соҳалари, шунингдек, замонавий тилшуносликнинг: когнитив тилшунослик, психолингвистика, лингвокультурология, прагмалингвистика, компьютер тилшунослиги йўналишларига оид тадқиқотларни олиб бормоқда.

Маҳмараимова Шохиста Тўхташевна профессор, филология фанлари доктори Б.Р.Менглиев раҳбарлигида 2018 йилда Қарши давлат университети ҳузуридаги илмий даражалар берувчи ПхД.30.05.2018.Фил.70.01 рақамли Илмий Кенгашда 10.00.01 – Ўзбек тили ихтисослиги бўйича “Оламнинг миллий лисоний тасвирида теоморфик метафоранинг когнитив аспекти” мавзусидаги фалсафа доктори диссертациясини, 2020 йилда Самарқанд давлат университети ҳузуридаги илмий даражалар берувчи ДСс.03/30.12.2019.Фил.02.03 рақамли Илмий Кенгашда 10.00.01 – Ўзбек тили ихтисослиги бўйича “Ўзбек тили метафораларининг антропоцентрик тадқиқи (номинатив аспект)” мавзусидаги фан доктори диссертациясини муваффақиятли ҳимоя қилган. Мазкур тадқиқотлар метафоранинг олам илмий манзарасидаги ўрни ва ўзбек тилида терминлар ҳосил бўлишининг метафорик омилини фрейм-тахлил усулида текшириш, термин-метафораларнинг терминологик тизимдаги концептуал асосини очиб бериш; метафорани тил корпуси учун семантик разметкалашнинг лексик бирликларини кидириш ва умумий саралаш усулини контекстуал алоқадорлик тамойили асосида ёритиш; ўзбек сиёсий-ижтимоий, публицистик, бадиий, илмий дискурслари мисолида метафорадаги номинатив хоссанинг инсон когнитив структураси билан узвий боғлиқлигини нейролингвистик усулда асослаш; метафоранинг антропоцентрик табиатини табиий ва сунъий интеллектнинг ахборотни қайта ишлаш қобилиятини зидлаш усули асосида исботлаш; ўзбек тилшунослигида янги лексик-семантик сатҳ – метафорологияни ўз тадқиқ объектига эга мустақил соҳа сифатида эътироф этишга доир масалаларни қамрайди.

2 та ўқув қўлланма, 2 та монография, 1 та электрон дарслик (ҳаммуаллифликда), 1 та концептуал луғат, 1 та илмий рисола, 1 та биографик китоб, услубий қўлланмалар, 100 га яқин илмий мақола, 50 дан ортиқ ижтимоий-маиший, сиёсий мавзудаги мақолалар, қатор фельетонлар, ҳикоялар, таржималар муаллифи.

Ўзбекистон Республикаси Зулфия номидаги Давлат
мукофоти совриндори (2000).

МАҲМУДОВ НИЗОМИДДИН МАМАДАЛИЕВИЧ

*Филология фанлари доктори, профессор
Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси аъзоси,
ЎЗР ФА ўзбек тили, адабиёти ва фольклори
институтининг директори*

Филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси аъзоси Маҳмудов Низомиддин Мамадалиевич 2010 йилдан ЎЗР ФА ўзбек тили, адабиёти ва фольклори институтига раҳбарлик қилиб келмоқда.

Низомиддин Маҳмудов 1951 йилнинг 9 январида Наманган вилояти Поп туманидаги Ғурумсарой қишлоғида хунараманд оиласида таваллуд топган.

1974 йилда Тошкент давлат университети (ҳозирги Ўзбекистон Миллий университети)нинг ўзбек филологияси факультетини тамомлаган ва Тошкент давлат маданият институтининг ўзбек тили ва адабиёти кафедрасида меҳнат фаолиятини бошлаган. 1979 йилдан Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика институти (ҳозирги Тошкент давлат педагогика университети)да катта ўқитувчи, ўзбек тили кафедраси мудири, ўзбек ва қозоқ филологияси факультети декани лавозимларида, 1996 – 2000 йилларда Ўзбекистон Республикаси Президенти девонида, 2000 – 2005 йилларда Ўзбекистон Миллий телерадиокомпанияси раисининг биринчи ўринбосари, 2005 – 2010 йилларда Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика институти ўзбек тилшунослиги кафедраси мудири, 2010 йилдан ҳозирга қадар Ўзбекистон Фанлар академияси тил ва адабиёт институти (ҳозирги ўзбек тили, адабиёти ва фольклори институти) директори.

Н.Маҳмудов 1978 йилда “Ўзбек тилида эллипсис” мавзусидаги номзодлик, 1984 йилда эса “Ўзбек тилидаги содда гапларда семантик-синтактик асимметрия” мавзусидаги докторлик диссертацияларини ҳимоя қилди. 1988 йилда олимга профессор илмий унвони берилди.

Н.М.Маҳмудов – ўзбек тили синтаксиси, морфологияси, стилистикаси, нутқ маданияти, лингвопоэтикаси, терминологияси, лексикологияси ва лексикографияси соҳалари бўйича таниқли мутахассис. У ўзбек тилида семантик-синтактик асимметрия назариясини ишлаб чиққан ва асослаган, бу илмий назария ўзбек тилшунослигида гап ва матн семантикасини тадқиқ қилишда, синтактик бирликларда шакл ва мазмун бирлигини ёритишда илмий асос сифатида хизмат қилмоқда; унинг тадқиқотлари натижалари бугун ўзбек тилидаги сўз туркумларининг илмий талқинларида, ўзбек нутқининг коммуникатив сифатларини ўрганишда, бадиий матннинг лингвопоэтик хусусиятларини очишда, терминология ва лексикологиянинг долзарб муаммоларини ҳал қилишда кенг фойдаланилмоқда; унинг тил тараққиётида зиддият категориясининг ўрни билан боғлиқ илмий талқинлари эътироф этилган.

Н.М.Маҳмудовнинг раҳбарлиги ва бевосита иштирокида инновацион илмий лойиҳа доирасида (2012 – 2013) ўхшатиш ифодаланишининг лингвокультурологик қонуниятлари ўрганилган ва туркийшуносликда биринчи марта “Ўзбек тили ўхшатишларининг изоҳли луғати” тайёрланган. Бошқа яна бир инновацион лойиҳа доирасида (2014) унинг раҳбарлиги ва иштирокида тилнинг умумий тараққиётида асосий ҳаракатлантирувчи куч саналмиш зиддиятнинг сўз маъно тараққиётидаги роли муаммоси айнан антропоцентрик тилшунослик нуқтаи назаридан тадқиқ этилган. Айни шу тадқиқотнинг натижаси сифатида “Ўзбек тили энантиосемик сўзларининг изоҳли луғати” нашр қилинган, бундай луғат дунёдаги бошқа тилшуносликларда деярли тузилмаган (Фақат Х аср араб филологи ва ҳадисшуноси Абу Бакр ибн ал-Анбарийнинг “Китоб ал-аздад” – “Зид маъноли сўзлар китоби” асари маълум).

Н.М.Маҳмудов “Давлат тили ҳақида”ги қонуннинг, лотин ёзувига асосланган ўзбек алифбосининг ишлаб чиқишида ишчи гуруҳ аъзоси сифатида иштирок этган.

Н.Маҳмудовнинг 90 га яқин монография, умумтаълим мактаблари, лицей ва коллежлар, олий таълим муассасалари учун дарслик, ўқув-услубий қўлланма, луғат, илмий-оммабоп китоб сингари алоҳида нашрлари эълон қилинган. Бундан ташқари, олимнинг 2 та китоби Туркияда, рус, турк, инглиз, туркман, крим-татар тилларидаги 40 та мақолалари (шу кунгача ўзбек тилида нашр этилган мақолалар 400 дан ортиқ) вақтли матбуот ва тўпламларда нашр қилинган.

Н.М.Маҳмудов тилшунослик фани ютуқларини амалиётга, хусусан, таълим тизимида жорий этиш борасида баракали фаолият кўрсатиб келмоқда. Республикамизда умумтаълим мактабларининг 5 – 10 синфларида унинг раҳбарлиги ва бевосита ҳаммуаллифлигида тайёрланган “Она тили” дарсликларида фойдаланиб келинмоқда. Олий таълим муассасалари бакалавриати учун “Ўқитувчи нутқи маданияти” дарслиги республика танловларида энг яхши дарслик сифатида эътироф этилган. Унинг “Ўзбек тилининг назарий грамматикаси. Синтаксис” (ҳаммуаллиф А.Нурмонов) ўқув қўлланмаси 1995 йилдан буён олий филологик таълимда ишлатилиб келинади. У ҳаммуаллифликда ўзбек тилининг асосий пунктуация қоидаларини тузган ва нашр қилдирган.

У туркиялик тилшунослар билан ҳамкорликда бир қанча ишлар яратган, хусусан, турк тадқиқотчиси билан ҳаммуаллифликда нашр қилдирган “Туркча-ўзбекча, ўзбекча-туркча луғат” китоби учун Халқаро Маҳмуд Кошғарий мукофоти (1994 йил) берилган. Шунингдек, олим 2018 йилда “Дўстлик” ордени билан мукофотланган. Н.М.Маҳмудов Туркиянинг Мармара ва Истамбул университетларида, Хитой Халқ Республикасининг Шимолий-ғарбий Минзу университети уйғур тили ва маданияти институтида ўзбек тили, ўзбек тилшунослиги ва туркийшуносликнинг долзарб масалалари бўйича маърузалар ўқиган.

Унинг илмий раҳбарлигида 22 фан номзоди ва филология фанлари бўйича фалсафа доктори ва илмий маслаҳатчилигида 7 фан доктори тайёрланган.

Н.М.Маҳмудов “Ўзбек тили ва адабиёти” академик журналнинг бош муҳарриридир. Н.М.Маҳмудов 1999 – 2012 йиллар оралиғида ЎзР ФА тил ва адабиёт институти ҳузуридаги ихтисослаштирилган кенгашда раис, кенгаш аъзоси, раис ўринбосари лавозимларида фаолият кўрсатган. Ҳозирги кунда ЎзР ФА ўзбек тили адабиёти ва фольклори институти ҳузуридаги илмий даражалар берувчи илмий кенгаш раиси ва Алишер Навоий номидаги Тошкент давлат ўзбек тили ва адабиёти университети ҳузуридаги диссертация ҳимояси бўйича кенгаш раисининг ўринбосаридир.

МЕНГЛИЕВ БАХТИЁР РАЖАБОВИЧ

*Филология фанлари доктори, профессор.
Алишер Навоий номидаги Тошкент давлат
ўзбек тили ва адабиёти университети
амалий филология кафедраси мудири*

Менглиев Бахтиёр Ражабович 1965
йил Қашқадарё вилояти Деҳқонобод
туманида туғилган.

Илмий-педагогик фаолияти. Менглиев Бахтиёр Ражабович 1990 йилда Термиз давлат университети ўзбек филологияси факультетини битириб, шу йилдан Термиз давлат университетиди ўзбек тилшунослиги кафедраси ўқитувчиси сифатида фаолиятини бошлаган.

1991-1994 йилларда БухДУ аспирантурасида таҳсил олган. 1994-1996 йилларда Қарши ДУ ўзбек тилшунослиги кафедраси катта ўқитувчиси; 1996-1998 йилларда шу университет ўзбек тилшунослиги кафедраси доценти. 1998-2001 йилларда БухДУ докторанти. 2001-2005 йилларда Қарш ДУ тарих ва ўзбек филологияси факультети декани; 2005-2008 йилларда университет Ўзбек тилшунослиги кафедраси мудири; 2008-2014 йилларда М.Улуғбек номидаги ЎзМУ ўзбек тилшунослиги кафедраси профессори; 2014-2015 йилларда университет ўзбек тилшунослиги кафедраси мудири; 2015-2016 йилларда университет ўзбек тилшунослиги кафедраси профессори; 2016-2017 йилларда Алишер Навоий номидаги Тошкент давлат ўзбек тили ва адабиёти университети ўзбек филологияси факультети декани. 2017-2020 йилларда - ўзбек тилшунослиги кафедраси профессори; 2020 йилдан ҳозирга қадар амалий тилшунослик ва лингводидактика кафедраси мудири сифатида фаолият олиб бормоқда. Шунингдек, профессор Б.Менглиев Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Давлат тилини ривожлантириш департаменти ишчи гуруҳи аъзоси.

Илмий қизиқишлари (фан соҳаларида): корпус лингвистикаси, ўқув лексикографияси, компьютер

лингвистикаси, лингвомаънавиятшунослик, туркология, тиллар типологияси, лингвистик экспертиология. Ўзбек тилшунослигида “Ўзбек субстанциал-прагматик тилшунослиги”, “Лингвомаънавиятшунослик”, “Ўзбек миллий ўқув лексикографияси”, “Ўзбек корпус лингвистикаси” йўналишларига асос солган.

Илмий ишлари. 2002 йилда Ўзбекистон Фанлар академияси тил ва адабиёт институтидаги ихтисослашган кенгашда “Лисоний тизим яхлитлиги ва унда сатҳлараро муносабатлар” мавзусидаги докторлик диссертациясини ҳимоя қилган. 2003 йилда профессор унвонини олган.

Б.Менглиев 2017 йилдан Алишер Навоий номидаги Тошкент давлат ўзбек тили ва адабиёти университети қошидаги докторлик диссертациясини ҳимоя қилиш кенгаши аъзоси, 2018 йилдан ҚаршиДУ ҳузуридаги илмий даражалар берувчи PhD.30.05.2018.Fil.70.01 рақамли Илмий кенгаш, Гулистон ДУ ҳузуридаги Илмий даражалар берувчи PhD.03/27.02.2020.F.91.02 рақамли Илмий кенгаш; ТермизДУ ҳузуридаги Илмий даражалар берувчи PhD.03/31.03.2021.Fil.78.04 рақамли Илмий кенгаш аъзоси.

Scopus, Web of Science каби халқаро базаларда 7 та, юқори импакт факторли журналларда 20 га яқин илмий мақоласи эълон қилинган. Scopus халқаро базасида хирш индекси 1, Google Scholar базасида хирш индекси 7, I индекси 4 га тенг. 2018-2021 йилларда ишлаб чиқилган электрон маҳсулот ва дастурий воситалар учун “Абдулла Қаҳҳорнинг “Бемор” ҳикояси корпуси”, “Ўзбек тилининг миллий ва муаллифлик корпуси учун ЭҲМ дастури”, “Ўзбек тили миллий корпусининг синоним сўзлар базаси” дастурининг on-line версияси”, “Ўзбек тилининг орфоэпик аудиовизуал луғати (ҳ ва х ҳарфлари)”, “Абдулла Қаҳҳорнинг “Анор” ҳикояси семантик разметкаси” мавзуларида муаллифлик гувоҳномаси ва патентлар муаллифи.

Олим 2015 йилдан буён Ўзбек тили миллий корпусини яратиш бўйича қатор назарий ва амалий ишларга раҳбарлик қилмоқда. Б.Менглиев раҳбарлигида ўзбек корпус лингвистикасининг назарий ва амалий масалаларига

бағишланган 10 га яқин диссертация ҳимоя қилинди; миллий, таълимий, параллель корпусларни ишлаб чиқишнинг лингвистик, назарий асослари ҳақида Scopus, Web of Science каби халқаро базалар, юқори импакт факторли журналларда илмий мақолалари эълон қилинди. Б.Менглиев бошчилигида 2020 йил 7 май куни “Ўзбек миллий ва таълимий корпусларини тузишнинг назарий ва амалий масалалари” мавзусида халқаро конференция ташкил этилди, унда келажакда бу соҳада қилиниши лозим бўлган вазифалар белгилаб олинди. Проф. Б.Менглиев республикамизнинг етакчи ОТМларида фаолият олиб бораётган мутахассисларни бирлаштирган ҳолда бажарилиши 2020-2023 йилларга мўлжалланган АМ-ФЗ-201908172 рақамли “Ўзбек тилининг таълимий корпусини яратиш” мавзусидаги амалий лойиҳаси доирасида Ўзбек тили миллий корпусини яратиш ишларига бошчилик қилиб келмоқда.

Ўқув-услубий ишлари. Б.Менглиев дарслик, монография, ўқув қўлланма, луғат, муаллифлик гувоҳномаси, илмий мақола ва тезис каби 200 дан ортиқ илмий нашрлар муаллифи. Шунингдек, 30 ортиқ ОАВ ва интернет мақолалари нашр этилган. 2005-2008; 2020 йилларда давлат гранти иштирокчиси. Жумладан, олий таълим учун 2 та, ўрта таълим учун 3 та дарслик, 9 та ўқув қўлланма (“Ўзбек тилининг структурал синтаксиси”, “Ўзбек тилининг структур синтаксиси”, “Ҳозирги ўзбек адабий тили. Фонетика. Лексикология. Лексикография”, “Ҳозирги ўзбек адабий тили. Синтаксис. III қисм”, “Ҳозирги ўзбек адабий тили. 1- қисм”, Ўзбек тилидан универсал қўлланма”, “Янги педагогик технология асослари”, “Замонавий ўзбек тили. Морфология”, “Замонавий она тили”, “Modern uzbek language”), 7 та монография (“Тил яхлит система сифатида”, “Тилшуносликнинг методологик масалалари”, “Тилшуносликнинг фалсафий масалалари”, “Тилшуносликнинг амалий масалалари” ва ҳ.) муаллифи.

Олим Ўзбекистонда ўқув луғатчилиги мактаби асосчиси: “Ўзбек тилининг сўз таркиби ўқув луғати”, “Ўзбек тили

ибораларининг ўқув изоҳли луғати”, “Ўзбек тилининг сўз ясалиши ўқув луғати” каби ўқув луғатлари, мактаб ўқувчиларига мўлжалланган “Она тили. Қомус” энциклопедиясини нашр эттирган.

Проф. Б.Менглиев “ТерДУ хабарномаси”, “ҚарДУ хабарномаси”, ТошДЎТАУда нашр этиладиган “Тил ва маданият” журнали ҳамда “Таълим ва инновацион тадқиқотлар” илмий журналлари таҳририят кенгаши аъзоси.

Илмий раҳбарлик. Б.Менглиев илмий раҳбарлигида 5 та фан доктори (DSc) диссертацияси, 25 та фан номзоди ва фалсафа доктори (PhD) диссертацияси ёқланди. Проф. Б.Менглиев Алишер Навоий номидаги Тошкент давлат университети ўзбек тили ва адабиёти университети бакалавриати, магистратураси (олий адабиёт курси), университет қошидаги малака ошириш институти, хорижликларга ўзбек тилини ўқитиш марказида маъруза ва амалий машғулотларни олиб боради, ТерДУ, ҚарДУ, НавДПИ, ГулДУда маърузалар қилади.

Проф. Б.Менглиев ЎЗМУ ўзбек тилшунослиги кафедрасида бажарилган “Ўзбек тили субстанциал морфологияси” фундаментал тадқиқоти бўйича давлат гранти бажарувчиси (2005-2008); 2020-2023 йилларга мўлжалланган АМ-ФЗ-201908172 рақамли “Ўзбек тилининг таълимий корпусини яратиш” мавзусидаги амалий лойиҳа иштирокчиси.

Проф. Б.Менглиев “Йилнинг энг яхши дарслиги ва ўқув адабиёти муаллифи – 2007” республика танловида (ўқув адабиётлари ва уларнинг муаллифлари: Умумқасбий фанлар: 2-ўрин. Р.Сайфуллаева, Б.Менглиев, Г.Боқиева ва бошқ. Ҳозирги ўзбек адабий тили. 3-қисмли. –Тошкент: 2006, ЎЗМУ). “Йилнинг энг яхши дарслиги ва ўқув адабиёти муаллифи” – 2009» республика танловида (ўқув адабиётлари ва уларнинг муаллифлари: 2-ўрин. Б.Менглиев, Ў.Холиёров. Ўзбек тилидан универсал қўлланма. – Тошкент: Янги аср авлоди, 2008); “Йилнинг энг яхши дарслиги ва ўқув адабиёти муаллифи” – 2010» республика танловида (ўқув адабиётлари ва уларнинг муаллифлари: 2-ўрин. Р.Сайфуллаева, Б.Менглиев. Замонавий

ўзбек тили. Морфология. – Тошкент: Мумтоз сўз, 2009);
“Йилнинг энг яхши дарслиги ва ўқув адабиёти муаллифи” –
2011» республика танловида (ўқув адабиётлари ва уларнинг
муаллифлари: 2- ўрин. Р.Сайфуллаева, Б.Менглиев ва бошқ.
Ҳозирги ўзбек адабий тили. – Тошкент: Фан ва технологиялар,
2010) ғолиб деб топилган.

2020 йилда “Маънавият фидойиси” кўкрак нишони билан
тақдирланган.

МИРЗАЕВ ИБОДУЛЛА КАМОЛОВИЧ

*Филология фанлари доктори,
профессор*

Мирзаев Ибодулла Камолович 1946 йилнинг 2 январиди Сурхондарё вилояти Жарқўрғон тумани Шароф Мирзаев жамоа хўжалигида туғилган. 1962 йилда шу тумандаги “Сурхон” давлат хўжалигидаги В.Куйбишев номли 3-ўрта мактабни, 1967 йилда СамДУ чет тиллар факультетининг француз тили бўлимини, 1974 йилда Ленинград (ҳозирги С. Петербург) давлат университети роман филологияси кафедраси кундузги бўлим аспирантурасини, 1989 йилда шу университетнинг туркий филология кафедраси кундузги бўлим докторантурасини тамомлаган. 1975 йилда Ленинград давлат университетида номзодлик (мавзу: “Проблемы передачи слов, обозначающих реалии французской жизни на узбекский язык”, 1992 йилда ЎзФА тилшунослик институтида докторлик (мавзу: “Проблемы лингвопоэтической интерпретации стихотворного текста. На материале современной узбекской поэзии”) диссертацияларини ҳимоя қилган.

Мирзаев И.К меҳнат фаолиятини 1967 йилда Термиз шаҳридаги 1-ўрта мактабда инглиз тили ўқитувчиси лавозимидан бошлаган, 1967 йил ноябрь – 1968 йил декабрь ойларида ҳарбий хизматда бўлган, 1968 йилги Чехословакия воқеаларида жангчи сифатида қатнашган. 1969 йилнинг январь ойида СамДУ француз филологияси кафедрасида ўқитувчи бўлиб ишга кирган, 1978 йилнинг сентябрь ойида шу кафедра мудири ва доценти лавозимига сайланган. Самарқандда чет тиллар институти очилгач, ўриндошлик асосида француз филологияси факультети декани вазифасини ҳам бажарган (2004-2006), 2006 йилнинг декабрь ойида СамДУ ўзбек тили кафедраси мудири ва профессори лавозимида ишлаб келмоқда.

И.К. Мирзаевнинг илмий фаолияти 1973 йилдан бошланган, у 700 га яқин илмий иш эълон қилган. Шулардан 4

таси дарслик (электрон вариантлари билан). 1. Ўзбек тили. 1-қисм. – Т.: 2003 (ҳамкорликда). 2. Ўзбек тили. 2-қисм. – Т., 2004. 3. Гак В.Г. Француз тили назарий грамматикаси, 1-қисм. Рус тилидан таржима. – Самарқанд: СамДЧТИ, 2006. 4. Ўзбек тили. – Т.: 2019. 20 та монография 1. Слова-реалии и вопросы художественного перевода. – СамГУ, 1980. 2. Теория лингвистического анализа текста. – СамГУ, 1982. Шарл Балли. Француз стилистикаси (Парчалар). – Т.: 2000. 3. Ф.дў Соссюр. Умумий тилшунослик курси. – Т.: 2019. 4. Бертельс Э.Е. Навоий. – Т.: Тафаккур қаноти, 2015. 5. Бертельс Э.Е. Жомий. – Т.: Ўзбекистон миллий энциклопедияси, 2010; 6. Бертельс Э.Е. Навоий ва Аттор. – Тошкент: Ўзбекистон миллий энциклопедияси, 2005. 7. Бертельс Э.Е. Суфизм ва тасаввуф адабиёти. – Тошкент: Ўзбекистон миллий энциклопедияси. 2006. 8. Бертельс Э.Е. Искандар ҳақида Навоийгача ёзилган дostonлар. – Т.: Ўзбекистон миллий энциклопедияси, 2006. 9. Алишер Навоий ҳаёти ва ижодининг Россияда ўрганилиши (ҳамкорликда). – Т.: 2021. ва б. Шунингдек, у ҳамкорликда С.Г.Сармакешвининг “Инглиз тилидан таржиманинг грамматик асослари” (СамДЧТИ, 2017), “Инглиз тилидан қандай таржима қилинади” (СамДУ, 2018) каби ўқув қўлланмаларини ҳам таржима қилган. Ибодулла Камолович турли йилларда С.Н.Иванов, А.В. Федоров, В.Г.Гак каби даврнинг машхур олимларининг библиографиясини яратган.

Проф. Ибодулла Мирзаев таниқли методист олим ҳамдир. Унинг тилшунослик, адабиётшунослик ва шеършунослик фанларида эришилган энг сўнгги ютуқлар асосида матнни филологик таҳлили ҳақидаги назарияси ўзбек тили ва адабиётини ўқитиш миллий методикасининг асосини ташкил қилади, бу борадаги изланишлари 20 йилдан буён СамДУда ўқитилиб келинаётган “Матн таҳлили” курсида синовдан ўтказилган ва шу мавзуда ёзилган ўқув-услубий мажмуа ва ўқув қўлланмаларда ўз ифодасини топган. Шунингдек, проф. Ибодулла Мирзаевнинг “Тарбия – мақсад, таълим – шу мақсадни рўёбга чиқарувчи воситаларнинг бири ва асосчиси”, - деган фикрга таяниб иш кўраётгани, уни кенг қўламларда

тарғиб қилаётгани, матн жамият учун бериши мумкин бўлган қудратли манба – тарбиянинг четда қолиб кетаётгани, тегишли ташкилотларнинг бирламчи ва энг долзарб вазифаси нимани, қачон, қаерда ва қандай ўқитиш кераклигига урғу бераётгани таҳсинга сазовордир.

Проф. Ибодулла Мирзаев кўп йиллардан буён ўзбек тилшунослигини чет эл ва рус тилшунослари (С.Д. Картсевский, Крушевский, Ф. дў Соссюр, Ш.Балли, Шчерба, Ф.И. Буслаев, Ж.Лаёнез, В.А. Маслов, А.К. Боровков, Малов, Н.В. Уфримсова, В.А.Маслова, В.Н.Яртсева, О.С. Ахманова, В.Лопатин, А.В. Бондарко, Э.Бенвенист, Э.Е. Бертельс, Л.Блумфильд, Вас. А. Богородитский, И.А. Бодуен, Л.В. Бондарко, Р.А. Будагов, Ж.Вандриес, В.Г.Гак, В.П.Григорев, К. В. Хумбольт, Й.О. Эсперсен, А.Н. Кононов, С.Н. Иванов ва б.) асарларини таржима ва тарғиб қилиб келмоқда. Бу таржималар орасида ҳамон ўз аҳамиятини йўқотмаган монография, рисола ва мақолалар, “Прага тўғараги тезислари” каби фундаментал асарлар бор. Шунингдек, у жаҳон олимларининг ҳазрат Алишер Навоий ҳаёти ва ижодига бағишланган монография, рисола ҳамда мақолаларни ҳам маҳорат билан ўзбек тилига таржима қилиб келмоқда. Унинг фақат проф. Э.Е.Бертельсдан қилган таржималари 70 босма тобоқдан кўпни ташкил қилади. Проф. Ибодулла Мирзаев шоиртабиат, бадиий тафаккури юқори сўзшунос ҳамдир. У оригинал шеър, эссе ва ҳикоялардан ташқари (улар И.Мирзаевнинг “Талпиниб яшадим сенга, қуёшим” номли сайланмасида жамланган), Г. дў Мопассан, П.Мериме, А.Камю каби француз, А.С.Пушкин, М.Ю.Лермонтов, А.Блок, И.А.Бунин, М.Цветаева, А.Ахматова, В.Высоцкий каби рус шоирларининг асарларини кунт билан таржима қилиб келади.

Проф. Ибодулла Мирзаев 2 та фан доктори (DSc), 2 та фан номзоди, 4 та фалсафа доктори (PhD) ва 50 дан зиёд магистр тайёрлаган.

МИРЗАЕВ МУСТАҚИМ

*Филология фанлари доктори,
Бухоро давлат университети ўзбек
тилишунослиги кафедраси профессори.*

1912 йил Бухоро шаҳрида туғилган.

1928-1934 йиллар Бухоро, Вобкент,
Пешку туманларида ўқитувчи бўлиб
ишлаган.

1935-1937 йиллар Бухоро ўқитувчилар институти ўзбек
тили ва адабиёти бўлими талабаси бўлган.

1938-1940 йиллар БДПИ ўзбек тили кафедраси
ассистенти, 1944-1977 йилларда ўзбек тили кафедраси мудир
бўлиб фаолият кўрсатган.

1947 йил Тошкент давлат педагогика институти
аспирантурасида ўқиган.

1952 йил “Ўзбек вақтли матбуотида совет-
интернационал сўзлар (1945-1950)” мавзусида номзодлик
диссертациясини ёқлаган. 1953 йил доцент илмий унвонини
олган.

1956-1958 йилларда ўзбек ва рус тиллари ва адабиёти
факультети декани бўлган.

1965 йил “Ўзбек тилининг Бухоро группа шевалари”
мавзусида докторлик диссертациясини ҳимоя қилган. 1966 йил
профессор илмий унвонини олган. 1978 йилдан умрининг
охиригача ўзбек тили кафедраси профессор-маслаҳатчиси
бўлиб ишлаган. Олий ўқув юрти талабалари учун “Ғафла сўзлар
тартиби” (1955), «Машқ ва диктантлар тўплами» (1956),
“Ҳозирги ўзбек адабий тили” (1958), “Ўзбек тили” (С. Усмонов
ва И. Расулов билан ҳамкорликда, 1962), “Ўзбек ва рус
тилининг қиёсий грамматикаси” (А.С. Сафоев билан
ҳамкорликда, 1963) ўқув қўлланмалари ва “Ўзбек тилининг
Бухоро группа шевалари” (1969) монографияси ҳамда 200 дан
ортиқ илмий мақолалар нашр эттирган. М. Мирзаев
“Ўзбекистонда хизмат кўрсатган фан арбоби” (1974) фахрий

унвони, «Халқ маорифи аълочиси» (1958) кўкрак нишони, “Меҳнат қизил байроқ” ордени (1961), «Шавкатли меҳнати учун» (1970), «Меҳнат фахрийси» (1977) медаллари билан тақдирланган. М.Мирзаев 1990 йил 25 сентябрда вафот этган.

МИРСАНОВ ҒАЙБУЛЛО ҚУЛМУРОДОВИЧ

*Филология фанлари доктори, доцент
СамДЧТИ инглиз тили тарихи ва
грамматикаси
кафедраси*

Самарқанд давлат чет тиллар институти профессори Мирсанов Ғайбулло Қулмуродович 1970 йил 7 январь куни Самарқанд вилояти Хатирчи туманида таваллуд топган. 1998 йил *СамДЧТИ* инглиз филологияси факультетини битирди. Бўлажак олим институтнинг инглиз тили тарихи ва грамматикаси кафедрасида ўқитувчилик фаолиятини бошлайди.

1999-2002 йиллар *СамДЧТИ* аспиранти. 2008 йил профессор Б.Х. Ризаев раҳбарлигида “Инглиз ва ўзбек тилларида юриш-ҳаракат феълларининг акционал ва аспектual характеристикаси” мавзусида номзодлик диссертациясини ҳимоя қилди. 2003-2005 йиллар назарий фанлар кафедраси ўқитувчиси, 2005-2011 йиллар инглиз тили тарихи ва грамматикаси кафедраси ўқитувчиси. 2011-2013 йиллар инглиз тили тарихи ва грамматикаси мудири. 2015-2018 йиллар *СамДЧТИ* катта илмий ходими (докторанти). 2019 йил профессор Ш.Сафаров маслаҳатчилигида “Аспектualлик ва темпораллик мазмуни ифодасининг когнитив-прагматик асослари (инглиз ва ўзбек тиллари мисолида)” мавзусида докторлик диссертациясини ҳимоя қилди.

Мирсанов Ғайбулло Қулмуродович “Дискурс таркибида аспектual ва темпораллик мазмун ифодаси ” монографияси ҳамда “Феъл семантикасини қиёсий ўрганиш” қўлланмалари муаллифи. Мирсанов Ғайбулло Қулмуродович 100 га яқин илмий мақолалар муаллифи. Унинг мақолалари АҚШ, Россия, Украина, Қозогистон, Ҳиндистон каби мамлакатларнинг нуфузли илмий журналларида чоп этилган. Мирсанов Ғайбулло

Қулмуродович фаолияти давомида 50дан ортиқ магистрантларнинг магистрлик диссертацияларига раҳбарлик қилган. Айни дамда Ҳамроева Маҳзуна (ҚарДУ) “Инглиз ва ўзбек тилларида эвиденциалликнинг когнитив-прагматик асослари”, Жўраев Ботир (СамДЧТИ), “Итератив тузилмаларнинг лингвокогнитив хусусиятлари ва функционал-семантик майдонда ифодаланиши”, Боймуродова Лайло (ҚарДУ) “Нутқий стратегиянинг прагматик ва лингвомаданий асослари (инглиз ва ўзбек тиллари мисолида)”, Жабборов Шерзод (ЖДПИ) “Вакт” концептосферасининг когнитив-метафорик, лингвофалсафий ва лингвомаданий таҳлили ”, Қудратов Лазиз (СамДЧТИ) “Матннинг аспектual таркиби ва унинг прагматик вазифалари” мавзуларида диссертациялари устида тадқиқот олиб боришмоқда.

НАСРУЛЛАЕВА НАФИСА ЗАФАРОВНА

*Самарқанд давлат чет тиллар институти
инглиз тили назарияси ва амалиёти
кафедраси профессори, филология фанлари
доктори (DSc)*

Насруллаева Нафиса Зафаровна 1982 йил 20 июнь куні Самарқанд шаҳрида зиёлилар оиласида таваллуд топган. 1999-2003 йилларда Самарқанд давлат чет тиллар институтида (кейин СамДЧТИ) таҳсил олган. 2003-2005 йилларда СамДЧТИ магистратура факультетида ўқиган. 2005-2008 йилларда СамДЧТИ аспирантура бўлимида ўқиб, илмий иш олиб борган. 2009 йилда “Семантический статус фразеологической единицы в аспекте её стилистического восприятия” мавзусидаги номзодлик диссертациясини ҳимоя қилиб, фан номзоди дипломини қўлга киритган. 2018 йилда “Инглиз ва ўзбек тилларида оламнинг фразеологик манзарасидаги гендер концептларнинг шаклланиши” мавзусидаги докторлик (DSc) диссертациясини муваффақиятли ҳимоя қилиб, фан доктори дипломини қўлга киритган. Ҳозирги кунда СамДЧТИ инглиз тили назарияси ва амалиёти кафедрасида профессор лавозимида фаолият юритмоқда.

“Чет тили ўқитиш методикаси” фани бўйича 3-курс талабалари учун маърузалар матни (2010 йил), Стилистика фани бўйича “Stylistic approach in text analysis” (3-4-курслар учун) номли ўқув-услубий қўлланма (2011 йил), “Methodics of teaching foreign languages” (1-курс магистрантлари учун) номли ўқув-услубий қўлланма (2012 йил), “English for different purposes” (1-2-курс магистрантлари учун) номли (2013 йил) ўқув-услубий қўлланмалар чоп эттирган ҳамда “English for specific purposes” номли (2019 йил) электрон даслик яратган. Бундан ташқари 3 монография: “Гендер в английской фразеологии” (2016 йил), “Основы гендерной фразеологии» (2017), “Гендерные концепты в английской и узбекской

фразеологии” (2018) ва 1 луғат “Инглиз-ўзбек-рус гендер белгили фразеологик бирликлар луғати” (2018 йил) чоп эттирган. Н.З. Насруллаева бугунги кунда 120 та илмий мақола ва тезислар нашр эттирган. Н.З. Насруллаеванинг 50 дан ортиқ илмий мақолалари Ўзбекистон Республикаси Вазирлар маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссиясининг рўйхатидаги илмий журнал ва тўпламларда ҳамда хорижий давлатларнинг нуфузли илмий журналларида нашр этилган. Улар Буюк Британия, Германия, АҚШ, Австрия, Покистон, Озарбайжон, Босния ва Герцеговина, Польша, Хитой, Ҳиндистон, Россия, Украина, Қозоғистон, Тожикистон давлатларининг нуфузли илмий журналларида чоп этилган. Насруллаева Нафиса бир қатор мақоласини Scopus, Web of Science, Google Scholar, Index Copernicus, Global Impact Factor, Research Bib каби умумэътироф этилган индексацияланган маълумотлар базалари журналларида эълон қилган.

Н.З. Насруллаева Самарқанд давлат чет тиллар институтининг ОАК рўйхатидаги “Хорижий филология” илмий-методологик журналининг таҳрир ҳайъати аъзоси ҳамда Россиянинг “Язык и культура” илмий журналининг таҳрир ҳайъати аъзоси.

НЕЪМАТОВ ҲАМИД ҒУЛОМОВИЧ

*Бухоро давлат университети филология
факультети
ўзбек тилшунослиги кафедраси
профессори,
филология фанлари доктори*

Неъматов Ҳамид Ғуломович 1941 йил 22 ноябрда Бухоро шаҳридаги Модарихон гузарида ўз даврининг маърифатли кишиси Ғуломқодир Неъматуллобой оиласида туғилди. Ўрта мактабни Бухорода тугатиб, университет, аспирантура ва докторантура таълимини 1961-1976 йилларда Ленинград давлат университети ва шарқшунослик институтида машҳур ўзбекшунослар академик Андрей Николаевич Кононов ва профессор Сергей Николаевич Ивановлардан олди. 1970 йил “Қошғарий “Девон”и материаллари асосида феъл морфологияси” мавзусида номзодлик диссертациясини, 1978 йил “XI-XII аср шарқий туркча морфология” мавзусида докторлик диссертациясини ҳимоя қилди.

Ҳ.Ғ. Неъматов республикамиз тилшунослиги ва она (ўзбек) тили таълими янгиланишининг яловбардорларидан бўлди. Неъматов Ҳамид Ғуломович 1982 йилдан 2004 йилгача Бухоро давлат университети ўзбек тилшунослиги кафедрасининг муdiri лавозимида ишлади. 2004-2009 йилларда шу кафедра профессори сифатида фаолият кўрсатди. 2009 йилдан 2015 йилгача Бухоро вилояти педагог кадрларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти профессори бўлиб ишлади. Ўтган давр мобайнида дақиқ олим Ҳ.Ғ.Неъматов ва унинг издошлари ўзбек тилшунослигини бундан қарийб 30 йил олдин “Талаб, эҳтиёж ва имконият” саҳифасида қўйилган чўккиларга кўтарди, умумий ўрта, ўрта махсус, олий таълим тизими муассасаларини субстанциал грамматик талқин асосларида яратилган, янги мақсадларни

кўзлайдиган дастур-у дарслик, қўлланмалар билан таъминлай олди.

Тилшунос 40 дан ортиқ дарслик, дастур, ўқув қўлланма, методик тавсиялар каби алоҳида нашрларнинг, 250дан ортиқ илмий мақолаларнинг муаллифи ва 100дан ортиқ илмий-методик ишларнинг муҳаррири ҳамда тақризчисидир. Олим илмий фаолияти давомида 40дан ортиқ фан номзоди ва 5 та фан доктори тайёрлади. Улар Бухоро, Тошкент, Қарши, Андижон, Фарғона, Самарқанд шаҳри ва вилоятларидаги олий таълим ўчоқларида ишламоқдалар.

Субстанциал тадқиқ йўналишида унинг раҳнамолигида М.Абузалова, Д.Абдуллаева, Ш.Акрамов, Т.Асадов, Б.Бадриддинова, Е.Бегматов, Ш.Бобожонов, Р.Бобокалонов, О.Бозоров, И.Мадраҳимов, Б.Менглиев, М.Нарзиева, С.Назарова, Г.Неъматова, Л.Неъматова, А.Нурмонов, Д.Нурмонова, Ш.Орифжонова, Р.Расулов, Р.Сайфуллаева, Р.Сафарова, Ҳ.Саидова, Л.Раупова, Б.Қиличев, С.Ғиёсов, Ш.Шаҳобиддинова, Н.Ширинова, О.Шукуров, М.Қурбонова, З.Юнусова, Н.Йўлдошева, Н.Воҳидова, Г.Тоирова каби тадқиқотчиларнинг номзодлик ва докторлик ишлари якунланди; Д. Йўлдошевнинг номзодлик ишида эса она тилидан таълим мақсадининг тадрижий тараққиёти ва она тили таълими олдида қўйилган мақсад алоҳида тадқиқ манбаи бўлди.

Ҳ.Неъматовнинг самарали меҳнатлари ҳукуматимиз томонидан ҳам муносиб тақдирланган. Жумладан, 1996 йилда “Ўзбекистонда хизмат кўрсатган халқ таълими ходими” фахрий унвони, 2010 йилда “Эл-юрт ҳурмати” ордени, Олий ва ўрта махсус таълим вазирлигининг фахрий ёрлиқ ва дипломлари билан тақдирланган.

Неъматов Ҳамид Ғуломович 2016 йилнинг 28 апрелида 75 ёшда оламдан ўтди.

ОДИЛОВ ЁРҚИНЖОН

*Филология фанлари доктори,
профессор*

*ЎзР ФА ўзбек тили, адабиёти ва
фольклори институти социолингвистика
бўлими мудири*

1979 йил 9 декабрда Фарғона вилояти
Учкўприк туманида деҳқон оиласида таваллуд
топган.

1996 йил ўрта мактабни, 2001 йил Қўқон давлат педагогика институти ўзбек тили ва адабиёти факультетини тамомлаган.

2001-2007 йилларда Учкўприк тумани 14-ўрта мактаб ўқитувчиси, 2008-2010 йилларда Қўқон академик лицейи ўқитувчиси, кейинчалик Қўқон давлат педагогика институти магистранти, 2011-2013 йилларда ЎзР ФА Алишер Навоий номидаги тил ва адабиёт институти аспиранти ва докторанти бўлган. 2014-2016 йилларда ўзбек тили ва адабиёти илмий-тадқиқот институти кичик илмий ходими, 2017 йилда ўзбек тили, адабиёти ва фольклори институти етакчи илмий ходими, 2018-2019 йилларда ўзбек тили тарихи ва диалектология бўлими мудири сифатида фаолият кўрсатган. 2020 йилдан ҳозирги вақтга қадар социолингвистика бўлими мудири лавозимида ишлаб келмоқда.

Профессор Н.Маҳмудов илмий маслаҳатчилигида “Ўзбек тилида энантиосемия” мавзусида докторлик (2016) диссертациясини ҳимоя қилган. Катта илмий ходим (2018), профессор (2020) илмий унвонлари берилган.

Ўзбек тилшунослигида лисоний зиддиятнинг янги тури – бир тил бирлиги маънолари ўртасидаги зидланишнинг илмий ўрганилиши ва бу тарз қаршиланишнинг лисоний мақоми белгиланишида, глобаллашув даври публицистикаси тилининг тадқиқ этилишида, тил ва этномаданият, тил ва жамият, тил ва этнос таъсирлашуви борасида муҳим тадқиқотларни олиб

борган. 3 та монография, 2 та дарслик, 2 та амалий қўлланма, 130 га яқин илмий-публицистик мақолалар муаллифи.

“Сўз маъно тараққиётида зиддият. Ўзбек тили энантиосемик сўзларининг изоҳли луғати” (2014, ҳаммуаллиф), “Ўзбек тилида лексик ва фразеологик энантиосемия” (2015), “Она тили” – умумтаълим мактабларининг 10-синф ўқувчилари учун дарслик (2017, ҳаммуаллиф), “Она тили” умумтаълим мактабларининг 11-синф ўқувчилари учун дарслик (2018, ҳаммуаллиф), “Давлат тилида иш юритиш” (2020, ҳаммуаллиф), “Глобаллашув даври публицистикаси тилининг тараққиёти” (2020), “Davlat tilida ish yuritish” (2020, ҳаммуаллиф) монография, луғат ва амалий қўлланмалари chop etilgan.

Ё.Одилов 2013 йилдан “Ўзбек тилининг мустақиллик даври тараққиётини тадқиқ қилиш”, 2014 йилдан “Сўз маъно тараққиётида зиддият”, 2017 йилдан “Ҳозирги глобаллашув даврида ўзбек тили, унинг тарихий тараққиёти ва истиқболлари (ўзбек тили вазифавий услублари таҳлили асосида)” фундаментал ва инновация лойиҳаларининг асосий иштирокчиси сифатида фаолият кўрсатган, ўзбек тилининг публицистик услуби тараққиётига доир илмий-назарий тадқиқотларни тайёрлаган. Ўзбек тилининг кўп жилдли изоҳли луғатини (кирилл ва лотин ёзувларида) нашрга тайёрлаш ишларида қатнашган.

Тожикистон, Озарбайжон, Туркия, Россия, Польшада ўтказилган халқаро илмий-амалий анжуманларда маърузалар билан қатнашган, илмий мақолалари АҚШ, Россия Федерацияси, Туркия, Ҳиндистон, Македония, Саудия Арабистони ва Қозоғистоннинг нуфузли илмий журналларида нашр etilgan.

Илмий раҳбарлигида 2 та филология фанлари бўйича фалсафа доктори (М.Раҳимова, Б.Холмуҳаммедов) диссертациялари ҳимоя қилинган. Ҳозирда 1 та фан доктори (DSc) (Ф.Мусаева), 3 та фалсафа доктори (PhD) (М.Муҳаммадалиева, М.Эҳсонова, С.Самандарова) диссертацияларига раҳбарлик қилмоқда. 6 та филология

фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD) диссертацияларига расмий оппонентлик қилган.

2017-2018 йилларда Тошкент давлат ўзбек тили ва адабиёти университети ҳузуридаги илмий даражалар берувчи илмий кенгаш котиби, 2018 йилдан ҳозирги вақтга қадар ўзбек тили, адабиёти ва фольклори институти ҳамда Фарғона давлат университети ҳузуридаги илмий даражалар берувчи илмий кенгашлар ва илмий семинарнинг аъзоси.

2018 йилда Қозоғистон Фанлар академиясининг тилшунослик институтида, 2019 йилда Россия Фанлар академиясининг тилшунослик институтида илмий стажировкаларда бўлиб қайтган.

“Ўз касбининг моҳир эгаси” (2019) кўрик-танловининг Тошкент шаҳар босқичи ғолиби. Ўзбекистон Республикаси инновацион ривожланиш вазирлиги ҳамда “Эл-юрт умиди” фонди стипендиялари совриндори.

РАВШАНОВ МАҲМУД

Филология фанлари доктори (2019), филология фанлари номзоди (1991), доцент (1999) Навоий давлат кончилиқ институти, ўзбек ва чет тиллар кафедраси профессори лавозимида 2019 йил 11 декабрдан фаолият кўрсатмоқда.

Маҳмуд Равшанов 1948 йил 4 июнда Самарқанд вилояти Иштихон туманида хизматчи оиласида туғилган. Самарқанд давлат университетининг роман-герман тиллар факультетини 1965-1970 йилларда тугатиб, филолог (француз тили ўқитувчиси) ихтисоси бўйича мутахассисликка эга бўлган. Маҳмуд Равшанов меҳнат фаолиятини 1970-1991 йилларда Иштихон туманидаги 10-мактабда француз тили ўқитувчиси, шу мактабда илмий мудири лавозимларида олиб борган. 1991-1995 йилларда Навоий давлат педагогика институтида ўқитувчи, катта ўқитувчи лавозимларида ишлаган. 1995-1999 йилларда Навоий давлат кончилиқ институти доценти лавозимида фаолият кўрсатган. 1999-2006 йилларда Навоий давлат педагогика институтида ўзбек тилшунослиги кафедраси мудири лавозимида ишлаган. 2006-2011 йилларда Навоий давлат кончилиқ институти ўзбек ва чет тиллар кафедраси мудири лавозимида, 2011 - 2019 йилларда ўзбек ва чет тиллар кафедраси доценти, 2019 йил 11 декабрдан ҳозиргача ўзбек ва чет тиллар кафедраси профессори лавозимида ўтказилган.

Маҳмуд Равшановнинг илмий-иждоий фаолиятининг асосий илмий қирралари 1991 йил “Ўзбек тилининг изоҳли луғати”да омонимлар” мавзусидаги номзодлик ҳамда 2019 йилда “Номинатив бирликларнинг семиологик ва лексикографик тавсифи” мавзусида докторлик (DSc) диссертацияларининг ҳимояси билан боғлиқ. Етакчи олим лингвистика фани тараққиётига ўзининг муносиб ҳиссасини қўшиб келмоқда. Ҳозиргача М. Равшанов 9 номда монография, 12 номда ўқув ва услубий қўлланмалар, бир қанча луғатлар

нашр эттирган. Шулардан 7 номдаги ишига Ўзбекистон Республикаси Интеллектуал мулк агентлигининг махсус муаллифлик гувоҳномаларини олган.

Маҳмуд Равшанов тил назарияси, амалий ва компьютер лингвистикаси ихтисослиги бўйича илмий фаолияти доирасида 134 номда илмий мақолалар эълон қилган. Илмий ишларининг аксарият кўпчилиги чет элларда чоп этилган, жумладан, Россия Федерацияси, Украина Республикаси, Германия Республикаси, Болгария Республикаси, Хитой Халқ Республикаси, Қозоғистон ва Озарбайжон Республикаларида. Етакчи лингвист “Электронный инновационный вестник”, “Когницио” (“Cognitio”), “Вестник науки” илмий журналлари таҳрир хайъатида фаолият кўрсатмоқда. Маҳмуд Равшанов лингвистика фанининг етакчи соҳалари тараққиётига қуйидаги илмий йўналишларда ўз ҳиссасини қўшмоқда, жумладан, лингвокультурология, лисоний семиотика, логик семантика, семасиология, ономасиология ҳамда тил бирликларининг онтологик хусусиятлари бўйича чуқур илмий асосга эга ишларни эълон қилган. Олимниг раҳбарлигида НДПИ доценти Фазлиддин Нажмиддинов филология фанлари номзоди илмий даражасига эга бўлган, Навоий давлат кончилиқ институти катта ўқитувчилари Илҳом Эргашев, Гўзал Нурматовалар филология фанлари бўйича (PhD) фалсафа доктори илмий даражасини олиш учун тайёрлаган диссертацияларини Илмий Кенгашга тақдим этганлар. Маҳмуд Равшанов 2005 йилдан Ўзбекистон Республикаси Халқ таълими аълочисидир.

РАҲИМОВ ҒАНИШЕР ХУДОЙҚУЛОВИЧ

*Филология фанлари доктори, профессор
Денов тадбиркорлик ва педагогика
институтини ректори*

Филология фанлари доктори, профессор, Ғанишер Раҳимов 1975 йил 26 октябрь куни Денов туманида таваллуд топган. 1997 йил Самарқанд давлат чет тиллар институтининг инглиз тили мутахассислиги йўналишини имтиёзли диплом билан битирган. Олим ўз меҳнат фаолиятини 1995-1996 йилларда Самарқанд давлат чет тиллар институти қошидаги лицей тарбиячиси лавозимида бошлайди. 1996-1998 йилларда Ўзбекистон Республикаси Фанлар Академияси археология институти илмий ишлаб чиқариш лабораторияси таржимони сифатида фаолият олиб борган.

1997 йил Самарқанд давлат чет тиллар институти аспирантурасига қабул қилинди, 1998-2000 йилларда Корея Республикаси Хосео университети магистранти, 2000-2001 йилларда Ўзбекистон Республикаси Фанлар Академияси археология институти илмий ишлаб чиқариш лабораторияси таржимони, 2001-2005 йилларда Самарқанд давлат чет тиллар институти халқаро бўлим бошлиғи, 2005-2006 йилларда ахборот технологиялар маркази бошлиғи, 2006-2008 йилларда таржима назарияси ва амалиёти кафедраси мудири, 2008-2014 йилларда институтнинг илмий ишлар бўйича проректори, 2014-2016 йилларда Самарқанд давлат чет тиллар институти ректори, 2016-2020 йилларда Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети ректори, 2020 йилдан ҳозирги вақтга қадар Самарқанд давлат университетининг Денов тадбиркорлик ва педагогика институти ректори лавозимида фаолият юритиб келмоқда.

2006 йил Ўзбекистон Миллий Университети қошидаги Илмий Кенгашда “Британия ва Америка сленгининг социалингвистик хусусиятлари” мавзусида номзодлик диссертациясини, 2018 йилда эса Тошкент давлат ўзбек тили ва адабиёти университети қошидаги Илмий кенгашда “Инглиз тилининг Ўзбекистонда тарқалиши” мавзусидаги докторлик диссертациясини ҳимоя қилди. ОАК томонидан 2008 йилда доцент, 2022 йилда профессор унвонига тасдиқланган.

Таниқли олим инглиз тилининг Ўзбекистонда тарқалиши, лексикология, морфология, тилнинг социалингвистик хусусиятлари соҳаларида илмий тадқиқот олиб борган.

Ғ.Раҳимовнинг олий ўқув юртлари талабалари учун “Таржима назарияси ва амалиёти“, “Замонавий социалингвистиканинг долзарб масалалари“, “Инглиз сўзлашув тили типологияси“, “Инглиз тили Ўзбекистонда: социалингвистик ва прагматик кўрсаткичлар“ ва бошқа шу каби дарслик, ўқув қўлланма ва монографиялари чоп этилди. Олим 2 та монография, 2 та дарслик, 60 дан зиёд илмий, 60 га яқин газета ва журнал мақолалари муаллифидир. 1998-2022 йиллар давомида АҚШ, Корея Республикаси, Исроил, Хитой, Япония, Россия Федерацияси, Ҳиндистон, Италия, Англия, Франция, Швеция, Испания ва бошқа давлатларда ўтказилган халқаро конференцияларда илмий маърузалари билан қатнашган. Таниқли олим ўрта махсус ва олий ўқув юртлари учун ўқув дастур, дарсликларни яратишга муносиб ҳисса қўшди.

Ғ.Раҳимов Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети ҳузуридаги илмий даражалар берувчи DSc.03/30.12.2019.Fil/Ped.27.01 рақамли Илмий кенгаш аъзоси. Ғ.Раҳимовнинг 2 нафар шогирди филология фанлари бўйича фалсафа доктори PhD илмий даражасига эга бўлишди. Булар: Вазира Очилова «Талабаларга инглиз тилидаги лексик бирликларни метакогнитив ёндашув асосида ўргатиш» (-Т.: 2021), Лутфулло Ҳамидов «Банк фаолиятига оид матнларнинг социопрагматик тадқиқи» (Самарқанд: 2021), мавзусида номзодлик ишларини муваффақиятли ҳимоя қилишди.

Ғ.Раҳимов “Ўзбекистон Республикаси мустақиллиги 25 йил” кўкрак нишони (2016), 2021 йилда “Ўзбекистон Республикаси мустақиллигининг 30 йиллиги” кўкрак нишони (2021) билан тақдирланган. Ғ.Раҳимов халқ депутатлари Сурхондарё вилоят кенгаши депутати.

РАҲИМОВ СОТИБОЛДИ

(1943-2017)

*Филология фанлари доктори, Андижон
давлат университети профессори*

Филология фанлари доктори, профессор, Халқаро антик дунё илмий академиясининг академиги Сотиболди Раҳимов Андижон давлат университети чет тиллар факультети инглиз тили фонетикаси кафедраси мудири лавозимида ишлаган.

Сотиболди Раҳимов 1943 йил Асака тумани Файзиобод қишлоғида туғилган. 1960 йилдан 1965 йилгача Тошкент чет тиллар педагогика институтида таҳсил олган. 1965-1968 йилларда Андижон давлат тиллар педагогика институти инглиз тили кафедраси ўқитувчиси лавозимида ишлаган. 1968 йилдан 1970 йилгача Москва давлат чет тиллар институтида стажёр-тадқиқотчи бўлди. 1970 йилдан 1973 йилгача МГИИЯ аспирантурасида ўқиган. 1973-1974 йилларда Андижон давлат тиллар педагогика институти инглиз тили кафедраси катта ўқитувчиси лавозимида ишлаган. 1977 йилда чет тиллар факультети декани, 1977-1983 йилларда инглиз тилининг лексикаси ва стилистикаси кафедраси мудири, доцент, 1983-1985 йилларда Москва тилшунослик институти докторанти, 1985-1991 йилларда инглиз тилининг лексикаси ва стилистика кафедраси мудири ва 1991-2010 йилларда инглиз тили лексикаси кафедраси мудири, профессор. 2010 йилдан 2017 йилгача Андижон давлат университетининг инглиз тили фонетикаси кафедраси мудири лавозимида ишлаган.

1974 йилда С.Р. Раҳимов Москва давлат чет тиллар институтида “Инкорлик категориясининг тил тизимида тутган ўрни” мавзусида номзодлик диссертациясини ҳимоя қилган. 1990 йилда Москва давлат ҳарбий чет тиллар институтида “Дейксис қиёсий тилшуносликнинг ўрганиш объекти сифатида” мавзусида докторлик диссертациясини ҳимоя қилган.

С.Раҳимов 2 та монография, 4 та ўқув қўлланма, 2 та луғат, 5 та ўқув-услубий қўлланма муаллифи. Унинг раҳбарлигида 2 та номзодлик диссертацияси ҳимоя қилинган. С.Раҳимов Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Истеъдод” жамғармаси томонидан “Устоз” унвони билан тақдирланган.

РЕШЕТОВ ВИКТОР ВАСИЛЬЕВИЧ

(1910-1979)

*Турколог, жамоат арбоби, СССР
Педагогика фанлари академиясининг
ҳақиқий аъзоси, филология фанлари
доктори, профессор, Ўзбекистонда хизмат
кўрсатган фан арбоби, Ўзбекистон рус
тили ва адабиёти педагогика институти
ректори*

В.В. Решетов исми туркийшуносликнинг кўзга кўринган олимлари, ўзбек тилшунослиги, ўзбек диалектологиясининг асосчилари, рус тилини рус бўлмаганларга ўргатиш амалиёти ва дарсликларни, шунингдек, икки тилли русча-ўзбекча ва ўзбекча-русча луғатларни яратишда пешқадамлардир.

Виктор Васильевич Решетов 1910 йил 10 (23) мартда Тошкент шаҳрида туғилган. У ўзбек болалари орасида ўсган, болалигидан ўзбек тилини яхши билган. 1931 йилда Ўрта Осиё давлат университетининг Шарқ факультети туркология бўлимини рус гуруҳларида ўзбек тили, олий ўқув юртларининг ўзбек гуруҳларида рус тили ўқитувчиси сифатида тамомлаган. Ўшандан бери В.В. Решетов бутун умри давомида педагогик, илмий-тадқиқот, илмий ва ташкилий фаолият билан фаол шуғулланган.

В.В. Решетовнинг меҳнат фаолияти ва илмий изланишлар доираси А.С. Пушкин номидаги тил ва адабиёт институтининг лингвистик секторида бошланди; шу йилларда истеъдодли олим, профессор Э.Д. Поливанов ушбу институтда ишламоқда эди. Унинг олим сифатида шаклланишига талабалик йилларидаёқ Марказий Осиё билимдонлари – туркологлар М.С. Андреев ва А.А. Семеновлар билан мулоқотда бўлиш катта рол ўйнади.

Университетни тугатгандан сўнг В.В. Решетов ўзбек ва рус тилларидан дарс берган, 1933 йилда Маданий қурилиш илмий-тадқиқот институти аспирантурасига ўқишга қабул қилинган.

В.В. Решетовнинг илмий қарашларини шакллантиришда профессор И.А. Батманов, Қирғизистон Фанлар академияси академиги, СССР Фанлар академиясининг мухбир аъзоси А.К. Боровков, Қирғизистон Фанлар академияси академиги К.К. Юдахин каби машҳур олимлар билан самарали ҳамкорлик қилишда ҳам катта роль ўйнади.

Ўзбекистон Фанлар академияси тизимида В.В. Решетов 1934 йилдан 1955 йилгача ишлаб, у ерда кичик илмий ходимдан А.С. Пушкин номидаги тил ва адабиёт илмий-тадқиқот институти директоригача бўлган йўлни босиб ўтди. 1952-1960 йилларда Тошкент давлат чет тиллар педагогика институтида умумий тилшунослик кафедрасини бошқарган.

1940 йилда В.В. Решетов “Маргиланский говор узбекского языка” (Ўзбек тилининг Марғилон шеvasи) мавзусида номзодлик диссертациясини ҳимоя қилди. 1952 йилда ҳимоя қилган докторлик диссертациясининг мавзуси “Кураминские говоры Ташкентской области” (Тошкент вилояти қураман шевалари) эди. 1953 йилда профессор унвони тасдиқланди.

1959 йилда В.В. Решетов академик ва Россия Федерацияси педагогик Фанлар Академияси президиуми аъзоси этиб сайланди. 1960 йилда у РПФ Академияси Миллий мактаблари илмий тадқиқот институти директори ва Миллий мактабда рус тили журналининг бош муҳаррири этиб тайинланди. Миллий мактаблар институти директори сифатида у рус тилини ўқитиш методикасининг бир қатор долзарб масалаларини ҳал этишда иштирок этди, тиллари ўзаро яқин бўлган миллий мактабларда рус тили методикасини яратиш ташаббусқори бўлди. Шунингдек, 1967 йилдан у СССР ПФАнинг ҳақиқий аъзоси этиб сайланган.

1963 йилдан умрининг охиригача В.В. Решетов Ўзбекистон рус тили ва адабиёти педагогика институтига раҳбарлик қилган, бу институтда ўз она тилида ўрта мактаб таълимини олган маҳаллий миллат вакилларида рус тили ўқитувчилари тайёрланарди. В.В. Решетов институт ректори сифатида ўқув жараёнини ташкил этиш, кафедралар

фаолиятини самарали йўлга қўйиш, ўқув-услугий адабиётларни яратишда салмоқли ишларни амалга оширди.

Олий ўқув юртлари ва илмий-тадқиқот институтларидаги фаолияти давомида В.В. Решетов туркийшунослик ва рус тилини миллий аудиторияга ўқитиш методикаси бўйича 150 дан ортиқ номдаги монографиялар, дарслиklar, ўқув қўлланмалар, мақолалар, тезислар, маърузалар ёзган. В.В. Решетов 20 дан ортиқ фан номзодлари ва докторларини тайёрлади.

В.В. Решетовнинг илмий тадқиқотлар марказида ўзбек диалектологияси, жумладан, ҳозирги ўзбек адабий тилининг шева муаммолари асослари ётар эди. В.В. Решетовнинг биринчи нашр этилган асари ҳозирги ўзбек насрининг лексик таркибига бағишланган (Тошкент, 1934). “Маргиланский говор узбекского языка” (1941), “Классификация узбекских говоров Ангренской долины” (1946), “Общая характеристика особенностей узбекского вокализма” (1950), “Некоторые вопросы узбекской диалектологии” (1952), “Кураминские говоры Ташкентской области” (1952), “О Наманганском говоре узбекского языка” (1953), “Состояние и задачи узбекской диалектологии” (1954), “К вопросу о взаимоотношении узбекских и южных киргизских говоров” ва “Изучение узбекских народных говоров” (1956), “Опорный диалект при образовании узбекского национального языка” (1958), “О диалектологическом атласе узбекского языка” (1958), “К вопросу об оканье в тюркских языках” (1959), “Монографическое изучение диалектов (На материале некоторых тюркских языков)” (1960), “Роль диалектных данных узбекского языка при разработке сравнительной грамматики тюркских языков” (1960), “Классификация узбекских говоров” (1966), “Вопросы адаптации фонологических систем и структурно-типологическое изучение неродственных языков” (1973) ва бошқалар.

Решетов В.В.нинг қўплаб асарлари ўзбек тилшунослигининг асосий фондига кирди: 1934 йилда ўзбек тили ўқитувчиларига ёрдам бериш мақсадида (Улуғ Турсунов тахрири остида)

“Грамматика узбекского языка” (Ўзбек тили грамматикаси) асарини нашр эттирди. 1935 йилда рус бошланғич мактаблари учун “Ўзбек тили” дарслиги (И.А.Батманов муҳаррири) нашр этилган “Узбекский язык. 1. Введение. Фонетика», «Узбекский национальный язык» (1960), «Основы фонетики и грамматики узбекского языка» (1961, 1965), «Узбекский язык» (китобда: “СССР халқлари тиллари”). 2-жилд. Туркий тиллар. - М.: 1966) ва бошқалар. Унинг номи билан ўзбекча-русча ва русча-ўзбекча луғатлар нашр этилди.

Решетов В.В.нинг самарали педагогик ва тадқиқот фаолияти ҳукумат томонидан юқори баҳоланди. У иккита Меҳнат Қизил Байроқ ордени, иккита “Знак Почета” ордени билан тақдирланган. Бир қанча медаллар, шунингдек, “Отличник просвещения СССР”, “Отличник народного образования Узбекской ССР”, “Отличник просвещения Азербайджанской ССР” кўкрак нишонлари билан тақдирланган. 1964 йилда В.В. Решетовга “Ўзбекистон ССРда хизмат кўрсатган фан арбоби” фахрий унвони берилди.

РИЗАЕВ БАҲОДИР ҲАЙДАРОВИЧ

*Филология фанлари доктори, Самарқанд
давлат чет тиллар институти немис тили
ва адабиёти кафедраси профессори*

15.01.1951 йил Самарқанд шаҳрида туғилган. 1972 йил Тошкент давлат педагогика чет тиллар институти (имтиёзли диплом билан) тугатган. Ихтисослиги - ўрта мактаб немис тили ўқитувчиси.

Меҳнат фаолияти.

1972 йил Самарқанд давлат университети немис филологияси кафедраси ўқитувчиси. 1972-1973 йиллар ҳарбий хизматда бўлган. 1974-1976 йиллар - лаборант, Самарқанд давлат университети немис филологияси кафедраси ўқитувчиси. 1976-1978 йиллар Совет Иттифоқи Фанлар Академиясининг тилшунослик институти Ленинград филиали тадқиқотчиси (стажёр). 1978-1981 йиллар Совет Иттифоқи Фанлар Академиясининг тилшунослик институти Ленинград филиали аспиранти. 1981-1994 йиллар немис филологияси кафедраси ўқитувчиси, катта илмий ходим, кафедра мудири, профессор (Самарқанд давлат университети). 1995-1999 йиллар Самарқанд давлат чет тиллар институти немис филологияси факультети декани. 1999-2003 йиллар Самарқанд давлат чет тиллар институти ўқув ишлари бўйича проректор. 2003-2005 йиллар Самарқанд давлат чет тиллар институти назарий фанлар кафедраси профессори. 2005-2015 йиллар Самарқанд давлат чет тиллар институти немис филологияси кафедраси профессори.

2015 йилдан ҳозирги кунга қадар Самарқанд давлат чет тиллар институти немис тили ва адабиёти кафедраси профессори.

Илмий қизиқишлари доирасига немис тили грамматикаси (грамматик семантика, семантик синтаксис), немис ва ўзбек тиллари аспектологиялари киради.

Номзодлик диссертация Совет Иттифоқи Фанлар Академиясининг тилшунослик институти Ленинград филиалида 30/09, 1981 йилда “Грамматическое значение фазы прекращения процесса и аналитические средства его выражения в современном немецком языке” ва докторлик диссертация Россия Фанлар Академиясининг Санкт-Петербург лингвистик тадқиқотлар институтида 2/10, 1992 йилда “Аспектная семантика временных форм немецкого глагола” мавзусида ҳимоя қилинди.

У 120 дан ортиқ илмий ва илмий - услубий ишлар чоп этган, жумладан, 2 дарслик: Немис тили дарслиги. Deutsch für Hochschulen. Deutsch in Themenheften. Тошкент, 2002; электрон дарслик «Аспектная семантика временных форм немецкого глагола (перфект и плюсквам-перфект)” Патент №ДГУ 00979. 22.07.2005); 6 та ўқув қўлланма ва махсус курслар: Фазовые аналитические конструкции современного немецкого языка. - Самарқанд: СамДУ, 1989; Немис тилини ўрганамиз. Уйда ўқиш амалиёти ўқув қўлланмаси. - Самарқанд: СамДЧТИ, 1999; Уйда ўқиш бўйича қўлланма. - Самарқанд: СамДЧТИ, 2000.; 3-курс талабалари учун немис тили бўйича ўқув қўлланма. "Mensch und Familie". - Самарқанд: СамДЧТИ, 2001; Kulturelles Leben. Soziale Milieus und Lebensstile in Deutschland. - Самарқанд: СамДЧТИ 2006; Семантика конструкций с финитивными глаголами (на материале немецкого, русского и узбекского языков. - Тошкент: Янги аср авлоди, 2020; 6 та монография: Проблемы немецкой аспектологии. – Тошкент: Ўқитувчи, 1988; Проблема аспектной семантики временных форм немецкого глагола. Аспектная семантика претерита - Тошкент: Фан, 1999; Аспектная семантика перфектных и плюсквамперфектных форм немецкого глагола. - Самарқанд: СамГИИЯ, 2003; Темпорально-аспектная семантика презентных и футуральных форм немецкого глагола (курс лекций). - Самарқанд: СамГИИЯ, 2008; Функционально-семантическое поле лимитативности в современном немецком языке. - Самарқанд: СамГИИЯ, 2013; Аналитические средства

семантического поля финитивности в современном немецком языке. - Самарқанд: СамГИИЯ, 2019.

Унинг раҳбарлигида 3 та докторлик (PhD) диссертацияси ҳимояланган.

У 1999 йилда "Олий ва ўрта махсус таълим фидойиси" кўкрак нишони билан тақдирланган.

РОЙЗЕНЗОН ЛЕОНИД ИВАНОВИЧ

Филология фанлари доктори, профессор

Л.И. Ройзензон (1920-1977) – ўзбек олими, филология фанлари доктори, СамДУ профессори, умумий ва славян тилшунослиги бўйича мутахассис, машхур фразеолог. Леонид Иванович Житомир вилоятида туғилган. Иккинчи жаҳон уруши қатнашчиси, “Красная Звезда” ордени, “За освобождение Будапешта”, “За победу над Германией в Великой Отечественной войне 1941-1945 гг.” медаллари билан мукофотланган. 1952 йилда Ўзбекистонга кўчиб ўтган ва шу ерда ишлаган. СамДУ (ўша пайтда Ўзбекистон Давлат университети) да катта ўқитувчи, сўнгра доцент лавозимларида ишлаган.

1964 йилдан СамДУ умумий ва славян тилшунослиги кафедрасини бошқарган. 1957 йил Львов университетида “Временные союзы в чешском языке (исторические термины)” мавзусида номзодлик диссертациясини ҳимоя қилди. Профессор унвони унга 1972 йилда Беларус Фанлар Академиясида 1970 йилда “Славянская устная полипрефиксация” докторлик диссертациясини ҳимоя қилганидан кейин берилган. Л. Ройзензоннинг илмий қизиқишлари ҳайратланарли кенглик билан ажралиб турарди. Буни унинг ижодий меросига қараб баҳолаш мумкин: тилшунослик назарияси ва тарихи, лексикология ва лексикография, сўз ясалиши, морфология, синтаксис, стилистика, адабиётшуносликка бағишланган монография, ўрта дарслик, юзлаб мақолалар ёзилган. Самарқандда тилшунослик (биринчи навбатда, фразеология) муаммоларига бағишланган олтита йирик анжуман ва симпозиумларнинг ташкилотчиси бўлган. Айнан у эллагинчи йилларнинг охиридан ва 1977 йилда бевақт вафотигача ушбу олимнинг асарларида марказий ўринни эгаллаган. Унинг раҳбарлигида рус ва умумий тилшуносликнинг турли муаммолари бўйича 19 та номзодлик

диссертацияси ҳимоя қилинди. Унинг шогирдлари А.М. Бушуй, И. Абрамец, А.Г. Ломов, Э.А. Малиновский, К. Гюлумянц, А. Дуличенко, В. Вирясова ва бошқалар.

Рус ва бошқа славян тилларининг грамматик тузилиши, оғзаки сўз ясалиши, луғат ва фразеологияси, славян тилларининг туркий, герман тиллари билан алоқаси бўйича кўплаб илмий нашрлар муаллифи. Унинг кўплаб нашрларида рус тилининг нутқ услуби ва маданиятининг ўзига хос хусусиятлари кўриб чиқилди: “Стилистические наблюдения над возвратными глаголами с приставкой делать в современном русском языке” (1958), “К истории русского стиля” (1958), “Заметки об эпической речи” (1967)». Илмий нашрларида мураккаб замон гаплар характерланади, қадимги ва ҳозирги чех тилидаги уюшмаган гаплар тавсифланади. У “Лекции по общей и русской фразеологии” (1973), “Русская фразеология” (1977) илмий ишларнинг муаллифи.

1971 йилда бўлиб ўтган учинчи Самарқанд форумида Самарқанд университети тилшунослари томонидан фразеология муаммоларини ўрганиш бўйича етакчи университет сифатида эътироф этилди. Мазкур конференция қарорларини бажариш мақсадида “Фразеология бюллетени” нашр этилиши бошланди, тўплам таҳрир ҳайъати таркибига Чехословакия, Польша, Болгария, Германия, Беларус, Россия, Ўзбекистоннинг таниқли олимлари аъзо бўлишди. Ахборотноманинг бош муҳаррири этиб профессор Л.И. Ройзензон тайинланди.

Л.И. Ройзензон Марказий Россия, Сибир, Украина, Карелия ҳудудида фаолият юритувчи рус, украин, чех ва поляк диалектларининг лексик ва фразеологик таркибини ўрганишни асосий зарурат деб ҳисоблади. Шу мақсадда кафедра бир неча йиллар давомида талабаларни энг чекка бурчаклардаги диалектологик ва фольклор амалиётига юборди. Тўпланган материаллар курс ва тезислар, номзодлик диссертациялари, мақолалар, маърузалар асосини ташкил этди.

САДИҚОВ ЗОҲИД ЯҚУБЖАНОВИЧ

*Филология фанлари доктори, доцент.
Наманган давлат университети инглиз
тили ва адабиёти кафедраси мудири*

Садиқов Зоҳид Яқубжанович 1961
йилнинг 3 ноябрида Наманган шаҳрида
туғилган.

1983 йил Наманган давлат
педагогика институти (ҳозирги НамДУ)

чет тиллар факультетини немис ва инглиз тиллари ихтисослиги
бўйича имтиёзли диплом билан тамомлаган.

3.Я. Садиқов 1983-1985 йилларда Наманган шаҳридаги 2-
сонли мактабда чет тили ўқитувчиси, 1986-1988 йилларда
ҳарбий хизматда, 1988-1990 йилларда НамДПИда чет тили
ўқитувчиси, 1998-2005 йилларда НамДУ 1-сонли Академик
лицейида директорлик қилган. 2005-2017 йилларда НамДУ
немис ва француз тиллари кафедрасида доцент, кафедра
мудири вазифаларида ишлаган. 2016-2018 йилларда НамДУ
қошидаги хорижий тилларга ихтисослаштирилган мактабга
директорлик қилган.

3.Я. Садиқов илмий тадқиқот ишлари билан 1990 йилдан
бошлаб жиддий шуғулланади. 1990-1993 йилларда ТошДУ
(ҳозирги Миллий университет)да аспирантурада ўқиган. 1994
йилда Ўзбекистон фан арбоби, профессор Ғ. Саломов
рахбарлигида “Юсуф Хос Ҳожиб „Қутадғу билиг“ асари
олмонча талқини“ мавзусида номзодлик диссертациясини
Ўзбекистон Фанлар Академияси тил ва адабиёт институти
қошидаги илмий кенгашда ёқлаган. 2002 йилда доцент илмий
унвонини олган.

2020 йилнинг ноябрь ойида Ўзбекистон Миллий
университети қошидаги ихтисослаштирилган илмий кенгашда
„Юсуф Хос Ҳожиб „Қутадғу билиг“ асари немисча ва инглизча
таржималари қиёсий-қоғиштира таҳлили“ мавзуида
филология фанлари доктори илмий даражасини (DSc) олиш
учун диссертация ёқлади. Унинг иши ОАК томонидан 2021 йил
30 ноябрда тасдиқланди.

З.Я. Садиқов диссертация мавзуси юзасидан 1та монография, 1та ўқув қўлланма, 2та услубий қўлланма, 1 та луғат, 1 та хронологик библиография, 51та илмий мақола ва мақола тезислар эълон қилган. Булардан 5 таси Германия, АҚШ ва Жанубий Кореянинг халқаро импакт факторли журналларида, 15 таси ОАК руйхатидаги Республика журналларида чоп этилган.

З.Я. Садиқов қўплаб халқаро тадқиқот ва таълим грантлари совриндоридир. У 2000 йилда АҚШ АССЕЛС ташкилоти гранти асосида Калифорния университетида, 2004 йилда Темпус гранти асосида Австриянинг Грац университетида, Германиянинг ДААД тадқиқот гранти асосида 2008 йилда Германия Кассел университетида, 2011-2014 йилларда Германия Майнз университетида, 2018 йилда „Истеъдод“ гранти асосида яна Германия Майнз университетида бўлган.

З.Я. Садиқов Олий ва ўрта махсус таълим вазирлигининг “Ўрта махсус касб-хунар таълими аълочиси” кўкрак нишони билан мукофотланган.

САИДОВ ЁЌУБ СИДДИҚОВИЧ

*Филология фанлари доктори, Бухоро давлат
университети ўзбек тилишунослиги
кафедраси профессори*

1960 йил 1 февралда Бухоро вилояти Ромитан туманининг Элобод қишлоғида туғилган. 1978 йил Тошкент давлат университети (ҳозирги Ўзбекистон Миллий университети)нинг филология факультетига ўқишга кириб, уни 1983 йилда муваффақиятли тугатган. 1984-1986 йилларда дастлаб Ромитан туманидаги ўрта умумтаълим мактабида, сўнгра Бухоро банк-иқтисодиёт коллежида ўқитувчи лавозимида ишлаган. 1987 йилдан то ҳозирги кунга қадар Бухоро давлат университетининг ўзбек тилшунослиги кафедрасида дастлаб ўқитувчи (1987-2002), сўнгра доцент (2003-2017), ҳозирда эса профессор (2018 йилдан) лавозимларида фаолият юритиб келмоқда. 1991-1993 йилларда аспирантурада, 2006-2009 йилларда эса докторантурада таҳсил олган.

Ё. Саидовнинг илмий ишлари ўзбек тилининг тарихий лексикологияси, бадий асарлар лингвопоэтикаси, қадимги туркий тил ҳамда лингвокультурологик бирликлар тадқиқи, ўзбек тилининг шаклланиш ва ривожланиш тарихига бағишланган. У 2002 йилда «Фитрат бадий асарлари лексикаси» мавзуида Ўзбекистон ФАнинг Алишер Навоий номидаги тил ва адабиёт институтида номзодлик, 2018 йилда эса «Жадид бадий асарлари лексикаси тадқиқи» мавзуида Алишер Навоий номидаги Тошкент давлат ўзбек тили ва адабиёти университетида докторлик (DSc) диссертациясини муваффақиятли ҳимоя қилган. Унинг мазкур тадқиқотида жадид адабиёти намояндаларининг ўзбек адабий тили тараққиётида тугган ўрни белгиланган, уларнинг бадий асарларида қўлланилган лексик бирликлар (чунончи, умумтуркий, қадимги туркий сўзлар)нинг лингвостатистик,

мавзуй, тарихий-этимологик, лексик-семантик, функционал ва лингвопоэтик хусусиятлари очиб берилган.

Ё.Саидовнинг «Жадидлар ва миллий тил» (2006), «Жадид шеърятти лексикаси» (2017) каби монографиялари; олий ўқув юрти талабалари учун мўлжалланган «Ўзбек тили тарихи. I қисм» (2005), «Ўзбек тили тарихи. II қисм» (2006), «Ўзбек диалектологияси» (2006), «Ўзбек адабий тили тарихи» (2019), «Ўзбек адабий тили тарихи» (2019), «Ўзбек тили кўчма сўзларининг изоҳли луғати» (2021) каби ўнга яқин дарслик, ўқув-услубий ва ўқув қўлланмалари; «Девону луғотит турк»даги халқ мақоллари» (2015), «Ўзбек тилига ўзлашган сўзлар луғати» (2016) каби луғат-маълумотномалари; «Маърифатга ошно кўнгил» (2018) каби эсселари ҳамда 200 га яқин илмий мақолалари нашр этилган. Йигирмадан ортиқ илмий мақолалари эса ривожланган хорижий мамлакатлар, чунончи, АҚШ, Россия, Туркия давлатларининг нуфузли журналларида босилиб чиққан. Халқаро ва Республика миқёсида ўтказилган кўплаб илмий-амалий конференцияларда маърузалар билан чиқиш қилган.

У юздан ортиқ талабаларнинг битирув малакавий ишларига, йигирмадан ортиқ магистрантларнинг магистрлик диссертацияси ишига илмий раҳбарлик ва олтимишга яқин илмий-бадий асарларга масъул муҳаррирлик, кўплаб номзодлик ҳамда докторлик диссертацияларига эса тақризчилик қилган. Унинг илмий раҳбарлигида ҳозирги кунда саккизта шогирди докторлик диссертациялари устида жиддий тадқиқотлар олиб бормоқда. Улардан икkitаси докторлик (PhD) диссертациясини ҳимоя қилган, биттаси эса докторлик (DSc) тадқиқотини ҳимоя этиш арафасида турибди.

Ё.Саидов Вазирлик ва университетнинг Фахрий ёрликлари билан бир неча марта мукофотланган. 2020 йилда «Маънавият фидойиси» кўкрак нишони билан тақдирланган.

САПАРОВА ҚУНДУЗ ОТАБОВНА

*Филология фанлари доктори,
Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари
университети умумий тилишунослик
кафедраси профессори*

Сапарова Қундуз Отабоевна 1974 йил
Хоразм вилояти Янгиариқ туманида
туғилган. Миллати – ўзбек.

1992-1996 йилларда Навоий давлат педагогика
институтининг филология факультетида таҳсил олиб, рус тили
ва адабиёти ўқитувчиси ихтисослигини эгаллаган.

1997 йилда Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари
университетининг аспирантурасига қабул қилиниб, 2000 йил 24
ноябрда “Рус тили сегмент ва суперсегмент (акцент)
фоностилистикасининг муаммолари” мавзусида номзодлик
диссертациясини муваффақиятли ёқлади.

2001-2005 йиллар мобайнида ЎзДЖТУ докторантура
бўлимида таҳсил олди ва “Рус ва ўзбек тиллари
фоностилистикасининг қиёсий-типологик тадқиқи”
мавзусидаги диссертацияни тайёрлаб, мазкур ишни 2010 йилда
муваффақиятли химоя қилди.

2006 йилда доцент, 2021 йилда профессор илмий
унвонларига эга бўлган.

Қундуз Сапарова рус тили кафедрасида ўқитувчи, катта
ўқитувчи, доцент, профессор лавозимларида фаолият юритди,
замонавий рус тили кафедрасига бир неча йил мудирлик қилди.
Ҳозирда “Умумий тилшунослик” кафедрасининг профессори
лавозимида фаолиятини давом эттирмоқда.

Ҳозирги кунда фоностилистика, социолингвистика,
прагматингвистика, лингвоаксиология, лингвокогнитология,
лингвокультурология, тил ўқитиш методикаси ва бошқа
йўналишларда илмий изланишлар олиб бормоқда.

170 га яқин илмий ишлари Ўзбекистон, Англия, Польша,
Россия, Украина, Белоруссия, Ҳиндистон, Қозоғистон,

Тожикистон ва бошқа давлатларнинг нуфузли илмий журналларида, илмий анжуманлар тўпламларида чоп этилган.

4 та монография, 3 та дарслик, 2 та ўқув қўлланма муаллифидир. Хусусан, Сапарова Қундуз Отабоевна томонидан олий ўқув юртлари талабалари учун “Замонавий рус тили. Фоностилистика” (ҳаммуаллифликда), “Рус тилининг фоностилистикаси”, “Илмий тадқиқот методологияси” номли дарсликлари, “Филологик йўналишларда магистрлик диссертацияси (ёзиш ва расмийлаштириш бўйича методик тавсиялар)” номли ўқув қўлланмаси (ҳаммуаллифликда), “Рус ва ўзбек тилларининг фоностилистикаси”, “Туркий фоностилистика (ўзбек тили мисолида)” (ҳаммуаллифликда), “Рус ва ўзбек тиллари полисемантларининг фоностилистикаси”, “Когнитив фоностилистика” номли монографиялари чоп этилган.

Сапарова Қундуз Отабоевна раҳбарлиги остида Мажидова Раъно Уришевна “Антропоцентрик мақолларнинг аксиологик тадқиқи (ўзбек ва рус тиллари материаллари асосида)” мавзусида филология фанлари доктори (DSc), Минникулов Ислон Ўрол ўғли “Инглиз ва ўзбек тилларида шарт муносабатларини ифодаловчи тил бирликларининг прагматик аспекти (шарт гаплар мисолида)” мавзусида ва Рўзметов Сурож Аллаберганович “Рус ва ўзбек тилларида ўзлашма сўзлар қўлланилишининг геронтологик жиҳати” мавзусидаги филология фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD) диссертация ишларини муваффақиятли ҳимоя қилишди.

САФАЕВ АХМЕД САФАЕВИЧ

(1915-1985 гг.)

Филология фанлари доктори, профессор.

Ахмед Сафаевич Сафаев 1915 йил Ташауз шахрида хунарманд этикдўз оиласида туғилган. 1938 йил педагогика техникумини тамомлаб, Ташауз шахрида рус тили, биология ва математика ўқитувчиси бўлиб ишлаган.

1941 йил А.С. Сафаев Тошкент давлат педагогика институтининг рус тили ва адабиёти факультетини тамомлаган. Шундан сўнг ўрта мактабда рус тили ўқитувчиси, директор бўлиб ишлади. 1943 йил сентябрдан уруш тугагунга қадар А.С. Сафаев фаол армияда эди. Демобилизациядан сўнг 1949 йилгача Ташауз ўқитувчилар институтида катта ўқитувчи, сўнгра тил ва адабиёт кафедраси мудири лавозимларида ишлади.

1949 йилдан 1954 йилгача А.С. Сафаев Тошкент театр институтида катта ўқитувчи, тил ва адабиёт кафедраси мудири лавозимларида ишлаган.

1954 йилдан 1962 йилгача Тошкент давлат университетининг факультетлараро рус тили кафедрасида ишлаган ва рус тилидан дарс берган.

1962 йилда А.С. Сафаев “Главные члены простого предложения в узбекском языке” (Ўзбек тилида содда гапнинг бош аъзолари) мавзусида номзодлик диссертациясини химоя қилди.

1962 йилдан 1980 йилгача Тошкент халқ хўжалиги институтининг рус тили кафедрасига мудирлик қилди. Бу ерда у “Второстепенные члены предложения в узбекском языке” (Ўзбек тилида кичик гап аъзолари) номли докторлик диссертациясини ҳам химоя қилди, унда гап бўлинишининг янги концепциясини таклиф қилди, бу анъанавий тилшуносликнинг одатий схемасидан ташқарига чиққан деярли барча лингвистик (синтактик) ходисаларни қамраб олиш

имконини берди. Бу муаммо унинг “Исследования по синтаксису узбекского языка” (Ўзбек тили синтаксиси бўйича тадқиқотлар) (Тошкент, 1971) монографиясига бағишланган эди. Кейинчалик муаллиф ўз тушунчасини “Семантико-синтаксическое членение в узбекском языке” (Ўзбек тилида семантик-синтактик артикуляция) (Тошкент, 1977) монографиясида батафсил ва ҳар томонлама баён қилган.

А.С. Сафаев раҳбарлигида бир қанча номзодлик диссертациялари ҳимоя қилинган.

САФАРОВ ШАХРИЁР САФАРОВИЧ

*Филология фанлари доктори, Самарқанд
давлат чет тиллар институти
профессори, Самарқанд Конфуций
институти фахрий директори*

Профессор Шахриёр Сафарович Сафаров Қоратепа қишлоғида туғилган, ўрта маълумотни 41-мактабда олган, ушбу мактабни 1962 йилда тамомлаган. Самарқанд давлат университетининг инглиз тили факультетини тугатган. Ш.С. Сафаров номзодлик ва докторлик диссертацияларини Ленинградда (ҳозирги Санкт-Петербург) ҳимоя қилган. У бутун фаолияти давомида кафедра мудири, проректор, жумладан, узоқ йиллар Самарқанд давлат чет тиллар институти ректори лавозимларида ишлаган. Шунингдек, Инсон ҳуқуқлари бўйича вакилнинг ихтиёрий асосда ҳудудий вакили, Инсон ҳуқуқлари бўйича Республика комиссиясининг аъзоси ҳисобланади.

Ш.С. Сафаров когнитив тилшунослик ва прагмалингвистика соҳасида, тилнинг лексик ва синтактик даражалари нуктаи назаридан нутқ ҳаракатларининг прагматик табиати муаммолари, нутқ тизими бирликларининг қиёсий ва типологик тавсифи, контенсив типология, дискурсив мавзуларда самарали ишлайди, коммуникантлар фаолияти, турли тил тузилмалари вакилларининг нутқий хулқ-атвори фрагментларини таққослаш, лингвокогнитология ва матн ҳосил қилувчи ҳаракатлар қонунлари доирасида фаол иш олиб бормоқда. Унинг кўплаб асарлари орасида монографиялар, дарсликлар, ўқув қўлланмалар, хорижий ва маҳаллий нашрларда чоп этилган мақолалар мавжуд. Жумладан, “Теория и практика терминологической номинации” [Ўқув қўлланма] (ҳаммуаллиф Х. Саиткулов, 1986), “Когнитив тилшунослик”. [Монография] (2006), “Тил қурилиши: таҳлиллари ва методологияси”. [Монография] (ҳаммуаллиф Т.А. Бушуй, 2007), “Прагмалингвистика”. [Монография] (2008), “Семантика”. [Монография] (2013), “Лингвистика дискурса”

[Монография] (2018), “Принципы системно-семантического анализа синтаксических единиц”, “Речевые действия этноспецифической личности”, “Контрастивная прагмалингвистика: актуальные задачи и перспективы”, “К методологии межъязыкового сопоставления дискурсивных образований”, “Система речевого общения: универсальное и этноспецифическое”, “Этнокультурные компоненты дискурсивной деятельности”, “Тил назарияси ва лингвометодология”, “Когнитив-дискурсив талқинни метафоралаштириш”, “Лингвистическая типология как научное направление (история и перспектива)”, “Тил назарияси ва лингвометодология”, “Тап қурилиши: лингвистик таҳлил ва лингводидактика”, “The Chinese language policy” ва б.

Профессор Ш.С. Сафаров ўзининг когнитив тилшунослик илмий мактабини яратди. Унинг раҳбарлигида кўплаб фан номзодлари ва фан докторлари ҳимоя қилинди. Унинг шогирдлари ҳамон устози раҳбарлигида самарали меҳнат қилмоқда.

Олим ўзи туғилиб ўсган Ургут вилоятидаги 41-мактабда кутубхона ташкил этди. У мактабга илмий ва ўқув адабиётлардан иборат китоблар, фильмлар тўпламини совға қилди. Кутубхона олти бўлимдан иборат: ижтимоий-сиёсий адабиётлар, тадбиркорлик дарслари, ўзбек, рус ва инглиз тилларидаги адабиётлар ҳамда профессор Ш. Сафаровнинг илмий ишлари. Жами кутубхонада 2000 га яқин китоб мавжуд. Бу мактаб болалари хитой тили ва маданиятини ўрганадилар (ракс, у-шу гимнастикаси, хаттотлик).

2013 йил Самарқандда Конфуций институтини очишга қарор қилинди. 2014 йил Шанхай халқаро муносабатлар институти билан алоқалар ўрнатилди ва ушбу институт Самарқандда ҳам очилди.

Ўзбек олими Конфуций институти фаолиятининг учта асосий йўналишини белгилаб берди. Биринчидан, хитой тили ва адабиётидан дарс бериш. Институтда ўқув жараёни уч босқичда амалга оширилади: бошланғич, ўрта ва олий. Институтда хитой тили бўйича билимларни оширишга

қаратилган турли тадбирлар ва танловлар ўтказиб келинмоқда. Самарқандлик ўқувчилар бир неча бор “Хитой кўприги” халқаро танлови ғолиби бўлган. Бундан ташқари, Конфуций институти битирувчилари ва бошқалар бу ерда Хитой университетларига кириш ҳуқуқини берувчи HSK сертификати учун имтиҳон топширишлари мумкин.

Иккинчидан, тадқиқот фаолияти. Жумладан, ҳар йили “Буюк Ипак йўлининг маданий мероси” мавзусида халқаро илмий-амалий конференция нафақат филолог олимлар, балки бутун дунёдан бошқа ижтимоий фанлар вакиллари, мутахассислар ва сиёсатчилар иштирокида ўтказилади.

Учинчидан, халқ дипломатиясини ривожлантириш. Ўқув дастурида Хитой тарихи, маданияти ва анъаналари билан танишиш алоҳида ўрин тутади.

Ўзбекистонлик олим Самарқанд Конфуций институти Ўзбекистон ва Хитой ўртасидаги ўзаро манфаатли ҳамкорликни янада ривожлантириш, хитой ва ўзбек халқлари ўртасидаги ўзаро ҳамжиҳатлик ва дўстликни мустаҳкамлашда алоҳида ўрин тута оладиган ноёб маданий-маърифий марказдир, деб ҳисоблайди олим.

ТЕШАБОЕВА ДИЛФУЗА МЎМИНОВНА

*Филология фанлари доктори, профессор
Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари
университети маданиятлараро
коммуникациянинг лингвистик таъминоти
кафедраси мудири*

Филология фанлари доктори,
профессор Тешабоева Дилфуза Мўминовна

1966 йил Фарғона вилоятида зиёлилар оиласида туғилган.

1995 йилда Фарғона давлат педагогика институтини миллий мактабда рус тили ва адабиёти мутахассислиги бўйича; 2000 йилда Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университетини инглиз тили мутахассислиги бўйича тамомлаган.

1995 - 1998 йилларда Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети аспирантура бўлимида; 2001 - 2004 йилларда Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети докторантурасида таҳсил олган.

1999 йилдан – 2013 йилга қадар Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети оммавий ахборот воситалари тили ва услуби кафедраси катта ўқитувчиси, 2013 - 2017 йиллар давомида Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети жаҳон адабиёти ва адабиётшунослик кафедрасининг мудири, 2017- 2021 йиллар давомида Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети иккинчи чет тилини интенсив ўқитиш кафедрасининг мудири, 2021 йилдан Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети маданиятлараро коммуникациянинг лингвистик таъминоти кафедраси мудири, профессори сифатида фаолият юритмоқда.

Илмий қизиқишлари доираси медиалингвистика, медиакурс, корпус лингвистикаси, риторика, нутқ маданияти, таҳрир маҳорати, терминология, хорижий тилларни ўқитиш методикасини ўз ичига олади.

2000 йил 22 сентябрда М. Улуғбек номидаги Миллий университет хузуридаги ДК 067.02.10 рақамли

Ихтисослашган кенгашда “Речевой этикет делового письма в торговой сфере (на материале узбекского и русского языков)” мавзусидаги 10.02.20 - Қиёсий-тарихий, типологик ва чоғиштира тилшунослик, лингвистик таржимашунослик ихтисослиги бўйича бажарилган номзодлик диссертациясини муваффақиятли ҳимоя қилган.

2012 йил 24 мартда ЎзДЖТУ қошидаги К.067.04.02 рақамли Ихтисослашган кенгашда “Оммавий ахборот воситалари тилининг нутқ маданияти аспектида тадқиқи (Ўзбекистон Республикаси ОАВ мисолида)” мавзусидаги 10.02.19 – Тил назарияси ихтисослиги бўйича докторлик диссертациясини муваффақиятли ҳимоя қилган.

1995-2022 йиллар давомида 136 та илмий мақола ва тезислари республика ва халқаро миқёсдаги журнал ва тўпламларда chop этилган. Шунингдек, Д.М.Тешабоевнинг “Узбекский язык для стран СНГ”, “Нутқ маданияти”, “Медиалингвистика ва таҳрир” номли дарсликлари, “Оммавий ахборот воситалари тили”, “Foreign language (English for journalism)” номли ўқув қўлланмалари, “Речевой этикет делового письма”, “Оммавий ахборот воситаларида нутқ маданияти”, “Медиамаконда матн” номли монографиялари ҳам нашр этилган.

Д.М. Тешабоева илмий раҳбарлигида 13 нафар шогирди филология фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD) диссертацияларини ҳимоя қилди ва илмий даражага эга бўлди.

ТИХОНОВ АЛЕКСАНДР НИКОЛАЕВИЧ

Филология фанлари доктори, профессор

Самарқанд атамашунослик мактабини яратган Александр Николаевич Тихонов (20.11.1931 - 16.03.2003) — тилшунос, луғатшунос, рус тилининг деривацияси бўйича мутахассис бўлган. У сўз ясовчи луғатларни тузиш тамойилларини, сўз ясовчи уянинг назарий муаммоларини ишлаб чиқишга катта ҳисса қўшди.

Александр Николаевичнинг лингвистик қарашлари ва илмий дунёқарашини шакллантиришда академик В.В. Виноградовнинг асарлари ҳал қилувчи аҳамиятга эга бўлди. СССР Фанлар академиясининг Рус тили институти катта илмий ходими Э.А.Земской раҳбарлигида А.Н. Тихоновнинг “Глаголы с чистовидовыми приставками в современном русском языке” (Ҳозирги рус тилидаги соф префиксли феъллар) номли номзодлик диссертацияси 1963 йилнинг май ойида МДУда яқунланди ва ҳимоя қилинди.

1968 йилда Самарқанд педагогика институти проректори, рус тилшунослиги кафедрасига мудирлик қилган А. Тихонов фан номзодлари – русшуносларни тайёрлашга катта эътибор беради. Шу йилларда кафедрада рус тилидаги сўз ясалиши муаммолари устида жадал иш олиб борилади.

А.Тихонов муҳаррирлигида бир қатор илмий ишлар тўпламлари нашр этилиб, улар дарҳол тил жамоатчилиги - совет ва хорижий ҳамкасбларнинг эътиборини тортди. Александр Николаевич ташаббуси билан 1972 йилда СамДПИда русча сўз ясалишининг долзарб муаммоларига бағишланган биринчи республика илмий конференцияси тайёрланди ва ўтказилди. Унинг ишида мамлакатимизнинг барча илмий марказлари, иттифокдош республикалар, ГДР ва Болгариядан таниқли дериватологлар қатнашдилар.

Рус тилидаги сўз ясалишининг долзарб муаммоларига бағишланган бешта Самарқанд илмий анжумани сўз ясалиши фанининг назарияси ва амалиётига, мураккаб сўз ясалиш бирликларини ўрганишга улкан ҳисса қўшди. А.Тихонов муҳаррирлигида мазкур анжуманларнинг 9 жилдлик материаллари нашр этилган бўлиб, уларда 800 та маъруза ва хабарлар чоп этилган.

А. Н. Тихоновнинг ижодий ҳаёти анча самарали бўлди. Ўз устида кўп ишлаган ва давлатни, шунингдек, замонавий илм-фан, ижтимоий ҳаёт эҳтиёжларини яхши билган Александр Николаевич тилшунослик фанининг турли соҳаларида кашшоф бўлиб ишлайди, унинг ҳар бир сўз бойлиги янги турдаги лексикографик иш учун асос яратади. Унинг иштирокида ва муҳаррирлигида биринчи русча-ўзбекча тематик луғат, ўзбек тилининг биринчи тескари луғати (ва туркий тиллар асосида яратилган биринчи шундай луғат), чуваш тилининг биринчи тескари луғати яратилган, муҳаррирлигида ўзбек тилининг биринчи морфемик луғати яратилган.

1972 йил, айниқса, лексикографиямизда биринчи бўлиб “Школьный словообразовательный словарь русского языка” ва йирик “Словообразовательный словарь русского языка” ниҳоясига етиб, 1973 йилда “Просвещение” ва “Русский язык” нашриётларига топширилганда самарали бўлди. Ўша йили унинг “Формально-семантические отношения слов в словообразовательном гнезде” (Сўз ясаш уясидаги сўзларнинг формал-семантик муносабатлари) номли докторлик диссертацияси устида иш якунланиб, 1974 йилда СССР Фанлар академияси Рус тили институтида муваффақиятли ҳимоя қилинган.

Б. Бодская, С. Емельянова, Р. Карунц, Л. Рацина, В. Низинская, Г. Садовская, Н. Черненко, Э. Лагутова, Р. Ряснянская, С. Саидова, В. Черепанова, А. Лукашенец, С. Қорабекова, Л. Хачатурова, А. Пардаев, А. Шереметева ва Александр Николаевичнинг кўплаб шогирдлари докторлик диссертацияларини муваффақиятли ҳимоя қилдилар.

1982 йилда Ўзбекистон Олий Кенгаши Президиумининг фармони билан республикада филология фанларини ривожлантириш, илмий кадрлар тайёрлашдаги хизматлари учун Александр Николаевич Тихонов “Заслуженный деятель науки Узбекской ССР” фахрий унвони билан тақдирланди. Йигирманчи асрнинг охирида у Россия Федерацияси ҳукумати мукофоти лауреати бўлди.

ТУРНИЁЗОВ НЕЪМАТ ҚАЮМОВИЧ

*Самарқанд давлат чет тиллар институти
ўзбек тили ва адабиёти кафедраси
профессори,
филология фанлари доктори*

Неъмат Қаюмович Турниёзов 1940 йил 5 февралда Самарқанд вилояти Пахтачи туманининг ҳозирги Ш. Назаров номидаги жамоа хўжалигида тавлуд топди.

1962 йил Неъмат Қаюмович Турниёзов СамДУ (ўша пайтда ЎзГУ) филология факультетининг француз тили бўлимини тугатиб, шу факультетнинг чет тиллар кафедрасида ўқитувчи лавозимида ишлай бошлади.

1968 йил Тошкент давлат чет тиллар институтининг аспирантурасига кириб, уни 1971 йилда тугатди.

1972 йил ЎзФА тил ва адабиёт институтининг ихтисослашган кенгашида “Ўзбек ва француз тилларида аниқловчи эргаш гаплар” мавзусида номзодлик диссертациясини муваффақиятли ҳимоя қилди.

1972 йил Самарқанд давлат университетининг француз ва лотин тиллари кафедрасининг мудири лавозимида фаолият кўрсата бошлади.

1978-1985 йилларда университетнинг француз ва лотин тиллари кафедрасининг доценти ва чет тиллар факультетининг декани вазифасида ишлади.

1986 йил Москвадаги СССР Фанлар Академияси тилшунослик институтида “Ҳозирги ўзбек тилида гипотактик қурилмаларнинг синтактик деривацияси” мавзусида докторлик диссертациясини ҳимоя қилди.

1988 йил Самарқанд давлат университетининг француз ва лотин тиллари кафедраси мудири, 1990 йил Самарқанд давлат педагогика институти ўзбек тили кафедраси мудири, 1991 йил Самарқанд давлат университети ўзбек тили кафедраси профессори, 1992 йил Самарқанд давлат университети

педагогика ва психология факультети тил ва адабиёт кафедраси мудири, 1997 йил Самарқанд давлат чет тиллар институти умумий ва амалий тилшунослик кафедраси мудири сифатида фаолият олиб борган. Ҳозирда Неъмат Қаюмович Турниёзов Самарқанд давлат чет тиллар институти ўзбек тили ва адабиёти кафедраси профессори сифатида иш юритмоқда.

Неъмат Қаюмович Турниёзов 1984 йил “За отличные успехи в работе” , 1999 йил “Олий ва ўрта махсус таълим фидойиси”, 2000 йил “Олий таълим аълоҳиси” кўкрак нишонлари билан, 2002 йил “Устоз” фахрий унвони, 2006 йил “Мустақилликнинг 15 йиллиги” эсдалик кўкрак нишони билан тақдирланган.

Ҳозиргача 140 га яқин илмий ишлари чоп этилган. Шулардан, монографиялар: 1. Функционал синтаксисга кириш. – Тошкент: Фан, 2003 (ҳаммуаллиф К. Турниёзова); 2. Структур синтаксис асослари . – Тошкент: Фан, 2009 (ҳаммуаллиф К. Турниёзова, Х. Хайруллаев); 3. Принципы синтаксической деривации гипотаксиса в современном узбекском языке. 1985; Ўзбек тили деривацион синтаксиси. – Тошкент: Наврўз, 2010 (ҳаммуаллиф Б. Турниёзов, Ш. Турниёзова).

Ўқув қўлланмалар: 1. Принципы формирования синтаксической структуры сложноподчинённого предложения в современном узбекском языке. – Ташкент: Укитувчи, 1985; 2. Гап ва унинг структураси. – Самарқанд: 1985; 3. Очерки по сопоставительному изучению сложноподчинённых предложений во французском и узбекском языках. – Самарқанд: СамГУ, 1980; 4. Ўзбек тили структурал синтаксисига кириш. – Самарқанд: СамДУ, 1989; 5. Ўзбек тили деривацион синтаксисига кириш. – Самарқанд: СамДУ, 1990; 6. Ўзбек тили структур функционал синтаксиси асослари. – Самарқанд: СамДУ, 1993 (ҳаммуаллиф М. Нушаров, К.Турниёзова); 7. Қўшма гап синтаксиси. – Самарқанд, 1993; 8. Тилшуносликка кириш. – Самарқанд: 2006; 9. Матн лингвистикаси. – Самарқанд: 2004; 10. Ўзбек тили. – Самарқанд 2006; 11. Ўзбек тили. Электрон дарслик. 2006; 12. Хорижий мамлакатлар лингвистик назариялари. – Самарқанд, 2007.

ТУРНИЁЗОВ БЕХЗОД НЕЪМАТОВИЧ

*Самарқанд давлат чет тиллар
институтини ўзбек тили ва адабиёти
кафедраси доценти, филология фанлари
доктори*

Турниёзов Бехзод Неъматович 1967 йил 28 декабрда Самарқанд шаҳрида таваллуд топди. 1993 йил СамДУ ўзбек филологияси факультетини тугатди. У халқ маорифи соҳасида ўрта мактабларда, иқтидорли болалар гимназиясида она тили ва адабиёт фанларидан дарс берди. 2000 йил Самарқанд давлат чет тиллар институтининг тадқиқотчиси сифатида илмий фаолият олиб борди. 2006 йил профессор Р.Р.Сайфуллаева раҳбарлигида «Ҳозирги ўзбек тилида тенг компонентли мураккаб синтактик қурилмалар деривацияси» мавзусида номзодлик, 2022 йилда эса «Каузатив қурилмалар синтактик деривацияси» мавзусида докторлик диссертациясини муваффақиятли ҳимоя қилди.

Олимнинг илмий қарашлари синтактик деривация ва каузация масалаларини ёритишда ўз ифодасини топди. У тилшуносликнинг каузатология соҳаси мавжудлигини асослаб берди.

Бехзод Турниёзов тилшуносликнинг шу йўналишларида баракали ижод қилиб келмоқда. Унинг асосий илмий ишлари: 1. «Тенг компонентли мураккаб синтактик қурилмалар деривациясига доир» (2002), 2.«Тенг компонентли МСҚ деривацияси ва уларнинг устпредикативлик ҳодисасига муносабати» (2003), 3.«Бириктирув боғловчили мураккаб синтактик қурилма деривацияси хусусида» (2004), 4. «Ҳозирги ўзбек тилида тенг компонентли мураккаб синтактик қурилмалар деривацияси» (Монография, 2008), 5. «Дериватология ва унинг шаклланиши хусусида» (2009), 6. «Гап ва унинг синтактик деривацияси хусусида» (2010), 7. «Ўзбек тили деривацион синтаксиси» (Монография (хаммуаллифликда), 2011), 8.

«Kauzativ ma'no va uning tilshunoslikda o'rganilish holati» (2018), 9. «Kauzativlikning semantik maqomi» (2019), 10. «Morfologik kauzatsiya haqida» (2019), 11. «Xorijiy mamlakatlar lingvistik nazariyalari fanini o'qitishda loyiha ta'lim texnologiyasidan foydalanish» (O'quv-uslubiy qo'llanma, 2019), 12. «Kauzativlikning ifodalanishida pragmatik omillar» (2020), 13. «Kauzal ma'noning klassik davrda o'rganilishi» (2020), 14. «Epistemik darajadagi kauzal munosabatlar» (2020), 15. «Kauzatsiyada faktivlik» (2020), 16. «Caucasemantic derivation» (2020), 17. «Affiksatsiya usulida kauzativlikning voqelanishi» (2020), 18. «Analytical causation in uzbek language» (2021), 19. «Kauzativlikning makromatnda ifodalanishi» (2021), 20. «Kauzatsiya» (2022), 21. «Causativity: Critical Considerations» (2022), 22. «Kauzativ qurilmalar sintaktik derivatsiyasi» (Monografiya, 2022) va boshqalar.

ТУРНИЁЗОВА ШАХНОЗА НЕЪМАТОВНА

*Филология фанлари доктори (DSc) ўзбек
тили ва адабиёти кафедраси
Самарқанд давлат чет тиллар институти*

1979 йил 19 сентябрда Самарқанд шаҳрида туғилган. Маълумоти олий, филолог, ўзбек тили ва адабиёти ўқитувчиси ихтисослиги бўйича 1999 йил Самарқанд давлат университети (кундузги), 2003 йил Самарқанд давлат университети (магистратура)ни тамомлаган. 1995-1999 йй. Самарқанд давлат университети талабаси, 1998-2008 йй. Самарқанд шаҳар 55-сон умумтаълим мактаби ўзбек тили ва адабиёти ўқитувчиси, 2001-2003 йй. Самарқанд давлат университети магистранти, 2003-2006 йй. Самарқанд давлат чет тиллар институти аспиранти, 2006-2008 йй. Самарқанд давлат чет тиллар институти тадқиқотчиси, 2008-2014 йй. Самарқанд давлат чет тиллар институти умумий ва амалий тилшунослик кафедраси ўқитувчиси, 2014-2015 йй. Самарқанд давлат чет тиллар институти назарий тилшунослик ва шарқ тиллари кафедраси ўқитувчиси, 2015-2017 йиллар Самарқанд давлат чет тиллар институти араб тили назарияси ва амалиёти кафедраси ўқитувчиси, 2018-2020 йй. Самарқанд давлат чет тиллар институти докторанти (DSc), 2021 йилдан ҳозирги вақтга қадар Самарқанд давлат чет тиллар институти доценти сифатида фаолият олиб бормоқда. Илмий кизиқишлари тил бирликларининг деривацион қонуниятлари, прагматингвистика, когнитология масалалари доирасида.

2010 йил 20 майда Тошкентда Алишер Навоий номидаги тил ва адабиёт институтида “Ҳозирги ўзбек тилида матн шаклланишининг деривацион хусусиятлари” мавзусида номзодлик диссертациясини ҳимоя қилди.

2021 йил 29 июнда Фарғона давлат университети ҳузуридаги илмий даражалар берувчи илмий кенгашда “Матн

деривациясида лексик воситаларнинг ўрни” мавзусида докторлик (DSc) диссертациясини химоя қилди.

Ш. Турниёзованинг илмий ишлари: 1. Турниёзов Н.К., Турниёзов Б.Н., Турниёзова Ш.Н. Ўзбек тили деривацион синтаксиси. Монография, - Тошкент: 2011 йил, 2. Ҳозирги ўзбек тилида матн шаклланишининг деривацион хусусиятлари. Монография, - Тошкент: 2016 йил, 3. Матннинг прагматик белгилари хусусида айрим мулоҳазалар // Хорижий филология. 1-сон 2018 йил. 50-52- бетлар, 4. Кириш сўзлар матн деривациясида лексик восита сифатида // СамДУ илмий ахборотномаси, - Самарқанд: 2018. 68-72- бетлар, 5. Матн деривациясида лексик такрорнинг ўрни // БухДУ илмий ахборотномаси, - Бухоро: 2018. 78-83 бетлар, 6. Матннинг когнитив-прагматик муаммолари // Тил ва адабиёт таълими, 1-сон 2019. 39-41- бетлар, 7. Синоним сўзлар жумлалараро боғланишни таъминловчи восита сифатида // Хорижий филология. 2 –сон. 2019 йил. 34-37 – бетлар, 8. Матн деривациясида олмошларнинг ўрни // Тил ва адабиёт таълими, 12-сон. 2019. 45-48 б., 9. Микроматн ва унинг деривацион хусусиятлари хусусида айрим қайдлар (инглиз ва ўзбек тиллари материаллари асосида) // Хорижий филология. 2 – сон. 2016 йил. 29-31 бетлар, 10. Макроматн деривацияси муаммолари ҳақида айрим мулоҳазалар// Хорижий филология. 1 – сон. 2015 йил. 77-79 бетлар, 11. Some remarks on text linguistics. International Scientific Journal ISJ Theoretical & Applied Science Philadelphia. Published March 30, 2020, 12. Cognitive- pragmatic problems of the Text. EPRA International Journal of Research & Development (IJRD), March 6, 2020, 13. Text Is A Syntactic Unit At The Top Level. International Journal of ResearchA. February 2. 2020, 14. Матннинг лингвистик масалалари хусусида. Таржима, ахборот, мулоқот – сиёсий ва ижтимоий кўприк. // Халқаро илмий-амалий анжуман материаллари. – Самарқанд: 2018. 438-439-бетлар, 15. «Матн шаклланишида антонимик воситаларнинг ўрни» Тилшуносликдаги замонавий йўналишлар: муаммолар ва ечимлар// Халқаро илмий-амалий 1-сон онлайн конференция.- Андижон: 2020). 321-324- бетлар, 16. Дериватологияда матн

тадқиқи хусусида // Бадий матннинг адабий- лисоний тадқиқи мавзусидаги республика илмий-амалий анжуман материаллари. 2019 йил. 4-5 апрель. 1 – китоб.- Наманган: 2019. 16-18-бетлар, 17. Матн деривациясида боғловчиларнинг ўрни. Замонавий тилшунослик ва деривацион қонуниятлар. // Республика илмий-амалий анжуман материаллари. – Самарқанд: 2019. 24-25-бетлар, 18. Синтактик деривация ҳодисаси ҳақида. Таржима, ахборот, мулоқот – сиёсий ва ижтимоий кўприк. // Халқаро илмий-амалий анжуман материаллари. – Самарқанд: 2019. 107-108-бетлар, 19. Турниёзов Н.Қ, Турниёзова Ш.Н. Матнда предикативлик ва устпредикативлик ҳодисаси // Осиё мамлакатлари тамаддуни ва ипак йўли// Халқаро илмий анжуман материаллари. – Самарқанд: 2019. 11-12-бетлар, 20. Семантическая связь компонентов текста. Осиё мамлакатлари тамаддуни ва ипак йўли// халқаро илмий анжуман материаллари. – Самарқанд: 2019. 238-239 –бетлар, 21. Турниёзов Н.Қ., Турниёзова Ш.Н. «Матн деривациясида ўрин ва пайт равишларининг ўрни» (Буюк Ипак Йўлида умуминсоний ва миллий қадриятлар: тил, таълим ва маданият // Халқаро илмий-амалий конференция материаллари. – Самарқанд: 2020). 26-29-бетлар, 22. Абзац воқеланишининг деривацион хусусиятлари хусусида. Замонавий тилшунослик ва деривацион қонуниятлар // Республика илмий-амалий анжуман материаллари.-Самарқанд: 2018. 24-26-бетлар, 23. Матн деривациясида боғловчиларнинг ўрни. Замонавий тилшунослик ва деривацион қонуниятлар // Республика илмий-амалий анжуман материаллари. – Самарқанд: 2019. 24-25-бетлар, 24. Матн шаклланишининг лексик воситалари ҳақида. Роман-герман тилшунослигининг долзарб масалалари. Республика илмий-амалий анжуман материаллари тўплами, - Тошкент: 2016 йил. 272-278-бетлар, 25. Матн деривацияси хусусида баъзи мулоҳазалар // Зиёкор. – Самарқанд: 2002. - № 11. – Б. 44-48, 26. Турниёзов Н., Турниёзова Ш. Микро ва макроматн муносабатига доир // Тилшуносликнинг назарий ва амалий масалалари. – Самарқанд: СамДЧТИ нашри, 2004. – 11-15-бетлар, 27. Матн тилнинг нутққа кўчирилишида асосий

объект // *Matn lingvistikasi (ilmiy to'plam)*. – Samarqand: SamDChTI nashri, 2005. – 62-64-betlar, 28. Сўз бирикмаси қолипидаги микроматн деривацияси // Қиёсий тилшунослик: анъаналар ва истиқбол. Республика илмий- назарий конференция материаллари. – Самарқанд: 2006. – 140-142-бетлар, 29. Абзац – макроматн // *Xorijiy filologiya*. – Самарқанд, 2007.- № 1. – Б. 45-47, 30. Турниёзова Ш. Матн ва уни сегментлаш масаласи ҳақида баъзи мулоҳазалар // СамДЧТИ профессор-ўқитувчиларнинг илмий-амалий конференция материаллари. – Самарқанд: 2008. – 109-111-бетлар, 31. Матн ва прагматик контекст // Тил тараққиётининг деривацион қонуниятлари. Республика илмий-назарий конференция материаллари. - Самарқанд: СамДЧТИ нашри, 2009. – 225-227 - бетлар, 32. Абзац воқеланишининг баъзи деривацион хусусиятлари // *Ўзбек тили ва адабиёти*. – Тошкент: 2007. – № 4. – Б. 84-86.

ТУРСУНОВ БЕРДИҚУЛ ТУРСУНОВИЧ

*Филология фанлари доктори,
Самарқанд давлат чет тиллар
институтининг
немис тили кафедраси
профессори*

Таниқли олим, малакали педагог, меҳрибон инсон Турсунов Бердиқул Турсунович 1940 йил 25 февралда Самарқанд вилояти Пастдарғом туманининг Арабхона қишлоқ советига қарашли қишлоғида таваллуд топган. Дастлаб етти йиллик маълумотни 42-мактабда, ўрта маълумотни эса 33-ўрта мактабда олган. Ўқиганда ҳам аъло баҳоларга ўқиб, ўша вақтлардаёқ ўзининг тиришқоқлиги, илмга чанқоқлиги билан из қолдирган.

1962 йил Алишер Навоий номидаги СамДУнинг чет тиллар факультетига ўқишга қабул қилинган. У таҳсил давомида фақат аъло баҳоларга ўқиб, факультетнинг энг олди талабаларидан бўлган. Натижада, ўқишни имтиёзли диплом билан битириб, шу йилдан факультетда немис тили кафедрасида ўқитувчи сифатида меҳнат фаолиятини бошлаган ва талаба - ёшларга немис тилидан сабоқ бериб келган. 1970 йил Бердиқул Турсунов сиртки аспирантурага ўқишга кириб, 1973-1975 йилларда Санкт-Петербург (Ленинград) шаҳридаги собиқ СССР Фанлар Академиясининг Ленинград бўлими тилшунослик институтида “Парцеллированные придаточные предложения в немецком и узбекском языках” мавзусида номзодлик диссертациясини ҳимоя қилган. Кафедрада катта ўқитувчи, доцент сифатида фаолият юритиб, “Немис тили тарихи”, “Герман филологиясига кириш назарий грамматикаси”, “Тилшуносликка кириш” каби фанлардан талабаларга маърузалар ўқиб келган.

Бердиқул Турсунов томонидан юзлаб илмий-услубий мақолалар, қўлланмалар чоп этирилган, жумладан, 80 дан

ортиқ илмий, илмий-методик ишлар чоп этилган бўлиб, шулардан 14 таси ўқув, илмий методик ва методик қўлланмалар бўлиб ҳамда “Ҳозирги замон немис тилида нутқ формулаларининг ситуатив функционал хусусиятлари”, “Немис тилининг амалий грамматикаси” номли китоблари нашрдан чиққан ва уларнинг барчаси ўқув жараёнига татбиқ қилинган.

Бердикул Турсунов илмий ишларини давом эттириб, 1993 йил Санкт-Петербург университетида “Присоединение как особый тип синтаксической связи” мавзусида докторлик диссертациясини ҳимоя қилди. 1999 йил 27 май Ўзбекистон Республикаси Олий аттестация комиссиясининг 59/1 - сонли баённомаси билан Турсунов Бердикул Турсуновичга профессор унвони берилди.

Турсунов Бердикул Турсунович жуда кўплаб лавозимларда ишлаб келди:

1974-1980 йиллар немис тили кафедраси мудири; 1980-1990 йиллар факультет бошланғич партия қўмитасининг котиби; 1993-1994 йиллар филологик марказ бошлиғининг ўқув-ишлари бўйича ўринбосари; 1994-1997 йиллар немис тили грамматикаси ва тарихи кафедраси мудири; немис-француз филологияси факультет деканининг муовини; 1997-1999 йиллар Самарқанд давлат университети чет тиллар факультети декани; 1999-2000 йиллар Самарқанд давлат чет тиллар институти ректорининг биринчи проректори; 2000-2002 йиллар Самарқанд давлат чет тиллар институти илмий ишлар бўйича проректори лавозимларида фаолият кўрсатиб келди.

Бердикул Турсунов раҳбарлигида институт талабалари диплом ишларини, аспирант тадқиқотчилар эса номзодлик диссертацияларини ёзишган. У кишининг раҳбарлигида уч киши фан номзодлигини ҳимоя қилишиб филология фанлари номзоди илмий даражасини олишди. Бердикул Турсунов илмий ўлида қанчалик талабчан, фидойи бўлса оиласига ҳам шундай қарар эди. У киши рафиқаси филология фанлари номзоди, доцент Сайёра Облоқулова билан тўрт фарзандни ва 10 та набирани вояга етказди. Уларнинг барчасини ўқитиб олий

маълумотли қилди ва фарзандлари, набиралари ҳам илм йўлини танлаб, ота-она изидан боришмоқда.

Турсунов Бердикул Турсунович Ўзбекистон Республикаси мустақиллигига 15 йил (2006) тўлганлиги муносабати билан эсдалик кўкрак нишони билан тақдирланган.

ТУРСУНОВ УЛУҒ ТОШМУҲАММЕДОВИЧ

(1905-1971)

Турколог, профессор

*Ўзбекистонда хизмат кўрсатган фан
арбоби*

Атоқли турколог олим Улуғ Тошмухаммедович Турсунов 1905 йил 9 январда Фарғона вилоятининг Қўқон шаҳрида туғилган. 1924 йилда Фарғона вилоят педагогика техникумини тамомлагандан сўнг У.Т. Турсунов Марғилон шаҳрига, сўнгра Қўқонга ўқитувчиликка юборилади.

1927 йил Ленинград Шарқ тиллар институтига ўқишга кириб, уни 1930 йилда тугатган. 1939 йилда У.Т. Турсунов Ўзбекистон ССР Маориф халқ комиссарлиги ҳузуридаги Ўзбекистон тил ва терминология қўмитасида илмий ходим бўлиб ишлаган, кейин маданий қурилиш институтида сектор мудир, катта илмий ходим бўлиб ишлаган, Ўрта Осиё давлат университети педагогика факультетида дарс берган. 1934 йилда А.С. Пушкин номидаги тил ва адабиёт институти директор ўринбосари, тилшунослик сектори мудир этиб тайинланади. 1936 йилдан умрининг охиригача Самарқанд давлат университети ўзбек тилшунослиги кафедрасида дастлаб доцент, сўнгра мудирлик лавозимларида ишлади.

У.Т. Турсуновнинг биринчи илмий иши – Ўзбек тилида феъл ясалиши (1930). Кейинги асарлари ўзбек имлоси, терминологияси, ўзбек тили тарихи, диалектологияси, фразеологияси, бадий асар тилини ўрганиш, лексикология, лексикографиянинг долзарб масалаларига бағишланган.

1941 йил У.Т. Турсунов “Ўзбек тилида гап бўлақларининг ясалиши” мавзуидаги номзодлик диссертациясини ҳимоя қилди. У қатнашган Улуғ Ватан уруши тугагандан сўнг У.Т. Турсунов илмий-педагогик фаолиятга қайтди. Ўзбек тилшунослиги масалаларига бағишланган “Ўзбек

тилида гап бўлаклари” (1947), “Ўзбек тилида гап бўлақларининг таснифи” (1951), “Ўзбек тилшунослигида атамашунослик масаласи”, “Совет давридаги ўзбек совет тилшунослиги (1955) га бағишланган қатор асарлари нашр этилди. Кейин нашр эттирган асарлари: “Ҳозирги ўзбек адабий тилининг айрим масалалари”, “Ўзбек терминологиясини бойитиш йўллари”, “Материаллар. Самарқанд вилояти ўзбек шевалари таснифи”, “Ўзбек тилида унлилар уйғунлиги ҳақида”, “Ўзбек диалектологияси ўз тараққиётининг янги босқичида”, “Халқ дostonлари тилини ўрганишнинг диалектология учун аҳамияти”.

У.Т. Турсуновнинг узоқ йиллик муваффақиятли илмий-педагогик фаолиятини ҳисобга олиб СССР ВАК 1958 йилда ўзбек тилшунослиги кафедраси профессори унвонини берди. 1965 йилда У.Т. Турсунов Ўзбекистонда хизмат кўрсатган фан арбоби унвони билан тақдирланган.

У.Т. Турсунов қатор дарслик ва ўқув қўлланмалар ҳам ёзган: “Ҳозирги ўзбек тили” (1960, А.М. Мухторов билан ҳамкорликда), “Рус ва ўзбек тилларининг қиёсий грамматикаси” (1962, А.И.Абразҳеев билан ҳамкорликда), “Ҳозирги ўзбек адабий тили» (1965, А.М. Мухторов ва Ш.Р. Раҳматуллаевлар билан ҳамкорликда), «Ўзбек тили тарихи очерклари» (1969, Б.У.Ўринбоев билан ҳамкорликда), «Ўзбек тили луғати масалалари» (1969, 1971, Н.Р. Разҳдабов билан ҳамкорликда) ва бошқалар.

Юқори малакали илмий кадрлар тайёрлашда У.Т. Турсуновнинг катта ҳиссаси бор. Унинг илмий раҳбарлигида қирққа яқин номзодлик диссертацияси ҳимоя қилинган.

У.Т. Турсунов ҳукумат мукофотлари билан тақдирланган: Меҳнат Қизил Байроқ ордени, Қизил Юлдуз, Фахр белгиси ва кўплаб медаллар.

УЛУҚОВ НОСИРЖОН МУҲАММАДАЛИЕВИЧ

*Филология фанлари доктори,
Наманган давлат университети ўзбек тили
ва адабиёти кафедраси профессори*

Улуқов Носиржон Муҳаммадалиевич 1966 йил 25 ноябрда Наманган вилояти Чортоқ туманининг Короскон қишлоғида зиёли оиласида туғилган.

1983 йил Чортоқ туманидаги 3-ўрта мактабни олтин медаль билан битирган ва шу йили Наманган давлат педагогика институтининг ўзбек тили ва адабиёти факультетига имтиёзли қабул қилинган. 1985-1987 йилларда ҳарбий хизматда бўлган, кейин ўқишни сиртқи бўлимда давом эттирган.

1987 йил Чортоқ туманидаги 1-ўрта мактабда ўзбек тили ва адабиёти ўқитувчиси сифатида меҳнат фаолиятини бошлаган. 1990 йилда Наманган давлат педагогика институти ўзбек тили ва адабиёти факультетининг сиртқи бўлимини муваффақиятли тугатган.

1991 йил Наманган давлат педагогика институтининг сиртқи бўлимига методист лавозимида ишга қабул қилинган. 1992 йил ноябрда ўзбек тилшунослиги кафедрасига ўқитувчиликка ўтказилган.

1997 йил “Ўзбекча диний матнлар экзотик лексикаси” мавзuida номзодлик диссертациясини муваффақиятли ҳимоя қилган.

1996-2004 йилларда ўзбек тилшунослиги кафедрасида ўқитувчи, катта ўқитувчи лавозимларида ишлаган, 2005 йилда доцент унвонини олган.

У 1993-2000 йилларда ўзбек филологияси факультети деканининг ўқув ишлари бўйича ўринбосари, 2004-2005 йилларда ўзбек филологияси факультети декани, 2009-2010 йилларда ўзбек ва рус тиллари факультети декани, 2010-2012

йилларда ўзбек тили ва адабиёти кафедраси доценти лавозимларида ишлаган.

2010 йилда “Ўзбек тили гидронимларининг тарихий-лисоний тадқиқи” мавзuida докторлик диссертациясини ҳимоя қилди. Ўзбек тилшунослигида биринчи марта гидронимия соҳасини монографик тадқиқ этди ва ўзбек ономастикасининг гидронимика йўналишига асос солди.

2012-2013 йилларда Наманган вилояти педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти проректори, ректори бўлган. 2013-2016 йилларда НамДУ ўзбек тили ва адабиёти кафедраси доценти, 2019-2020 йилларда кафедра мудир лавозимларида ишлади. Ҳозирда кафедра профессори лавозимида фаолият кўрсатмоқда.

Ҳозирга қадар хорижда ва Республикамизда 300 дан зиёд илмий, илмий-оммабоп, методик мақолалари, “Битирув-малакавий иш”, “Туркий филологияга кириш”, “Ўзбек ономастикаси”, “Она тили. 6-синф ўқитувчилар учун методик қўлланма”, “Ўзбек ономастикаси терминларининг изоҳли луғати”, “Она тили. 9-синф ўқитувчилари учун методик қўлланма”, “Янги педагогик технология асослари”, “Тилшунослик назарияси” фанидан курс ишлари”, “Гидронимик индикаторларнинг лисоний тадқиқи”, “Ona tili madhi”, “Илм ҳикмати”, “Ботаник терминлар луғати”, “Tilshunoslik nazariyasi (amaliy va seminar mashg‘ulotlari)”, “Magistrlik dissertatsiyasi”, “Turkiy filologiyaga kirish”, “Tilshunoslik nazariyasi” каби 15 дан зиёд илмий, ўқув-методик китоблари, “Ўзбек тили гидронимларининг тарихий-лисоний тадқиқи” (2008), “Экзотик лексика” (2021) номли монографиялари чоп этилган. Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги тавсияси билан 2016 йилда “Tilshunoslik nazariyasi” номли китоби 5120100 – Филология ва тилларни ўқитиш (ўзбек филологияси) бакалавриат таълим йўналиши 1-курс талабалари учун ўқув қўлланма сифатида нашр этилди.

Унинг илмий раҳбарлигида 5 нафар ёш тадқиқотчи филология фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD) диссертациясини ҳимоя қилган.

Н.Улуков Наманган давлат университети PhD 03/04.06.2020/ Fil76/04 рақамли илмий кенгаш раиси ва Фарғона давлат университети ҳузуридаги илмий кенгаш ҳамда илмий семинар аъзоси сифатида фаолият юритмоқда.

Н.Улуков “Олий таълим муассасасининг энг яхши педагоги” танлови Республика босқичининг гуманитар фанлар таълим соҳаси бўйича 2016 йил учун “Энг яхши педагог-тадқиқотчи” номинацияси бўйича 1-ўринни олиб қолиб бўлди ва Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус таълим вазирлигининг Фахрий дипломи билан тақдирланган ҳамда “Маънавият фидойиси” кўкрак нишони соҳибидир.

**УМАРХЎЖАЕВ МУХТОР
ЭШОНХЎЖАЕВИЧ**

*Филология фанлари доктори,
профессор
Андижон давлат университети
немис тили ва адабиёти
кафедраси мудири*

Мухтор Эшонхўжаевич Умархўжаев 1943 йил 15 сентябрда Андижон шаҳрида туғилган.

1962-1967 йиллар Тошкент давлат чет тиллар педагогика институтида немис тили ҳамда ўзбек тили ва адабиёти ихтисослиги бўйича таҳсил олган.

1968-1972 йиллар Москва давлат чет тиллар институти ва Германиянинг Лейпциг университети аспиранти сифатида илмий изланишлар олиб борди.

1972 йил Москва давлат чет тиллар институтида “Принципы составления многоязычного фразеологического словаря” мавзусида номзодлик диссертациясини мувафаккиятли ҳимоя қилди.

1978-1979 йиллар Москва ва Берлин университетларида докторантлик илмий тадқиқотларини давом эттириб, 1981 йил СССР Фанлар Академияси тилшунослик институтида «Основы фразеологии» мавзусида докторлик диссертациясини ҳимоя қилди. 1984 йил филология фанлари доктори М.Э. Умархўжаевга профессор унвони берилди.

Проф. М.Э. Умархўжаев 1972 йил Андижон давлат тиллар педагогика институтининг немис тили кафедрасида ўз иш фаолиятини бошлади ва 1973 йили кафедра мудири, доценти, 1980 йили фонетика ва грамматика кафедрасининг мудири этиб сайланди. 1983-2000 йиллар Андижон давлат тиллар педагогика институти ректори лавозимида самарали, фаол меҳнат қилди. 1989-1990 йиллар СССР халқ депутати этиб сайланди.

Проф. М.Э. Умархўжаев жаҳон германистикаси, қиёсий, типологик ва умумий тилшунослик, таржима назарияси ва амалиёти фанлари ривожига, шунингдек, чет тилларни ўқитиш

назариясини такомиллаштиришга, уни жаҳон стандартлари талаблари даражасига кўтаришга муносиб ҳисса қўшиб келмоқда. Олимнинг 200 дан ортиқ илмий мақола, монография, ўқув ва услубий қўлланмалари, жумладан, «Умумий тилшунослик» (2010), «Олмон тили лексикологияси ва фразеологияси» (2010), «Ҳаммабоп инглиз тили» (1997), «Минг бор эшитгандан бир бор кўрган афзал» инглизча-немисча-ўзбекча тасвирий-тематик луғат (2013) ва «Минг бор эшитгандан бир бор кўрган афзал» немисча-русча-ўзбекча тасвирий-тематик луғат (2014), «Гёте ва ислом» (таржима), “Жаҳон адабиёти”. (2012), «Диний атамалар ва иборалар» изоҳли луғат (2016), “Қизил китобга тушмас туйғулар” (ўзбек ва инглиз тилларида) – “Precious eternal feelings” (2020) каби китоблари билан бир қаторда «Кўнглим кабутарлари» (1997), “Уйғоқ сатрлар” (2013) шеърӣ тўплamlари нашр этилган.

Проф. Умархўжаевнинг назарӣ ва амалӣ тилшуносликнинг муҳим йўналишларига бағишланган илмий ишлари фразеология ва фразеография, қиёсий-чоғиштира тилшунослик, таржимашунослик ва луғатшуносликда акс этган. Шунӣ таъкидлаш лозимки, назарӣ ва амалӣ тилшуносликнинг кўрсатилган йўналишлари ичида биринчи йўналиш, яъни «фразеология ва фразеография масалалари» йўналиши унинг илмий изланишларида, серкирра полиглот олим сифатида шаклланишида жуда муҳим ўрин тутadi. Боиси шундаки, ушбу соҳада олим ўзининг янги, бетакрор фразеологик ва фразеографик концепциясини яратиш билан кенг тилшунослар оммаси орасида катта эътибор қозонган. Олимнинг «Очерки по современной фразеографии» (Ташкент, 1977), «Основы фразеографии» (Ташкент, 1983) номли монографиялари ва шунингдек, бир қатор хорижий журналларда чоп этилган, салоҳияти монографиялардан кам бўлмаган инқилобий мақолалари (“К проблеме фразеографии” (Fremdsprachen. Leipzig, 1971), „Bemerkungen zu phraseologischen Forschung in der UdSSR“ (Sprachpflege, Leipzig“ , 1971, Heft 4), “Современные вопросы фразеографии” (Вопросы языкознания, Москва 1979) мазкур соҳалар бўйича

ҳозиргача таянч назарий илмий изланишлар бўлиб хизмат қилмоқда.

Проф. М.Э. Умархўжаевнинг фразеографик концепциясида «фразеография» атамаси илк бор тилшуносликка киритилди. У бетакрор инқилобий характерга эга бўлди. У ўз концепциясида биринчи бор тилшуносликда фразеографиянинг алоҳида йўналиш сифатида тан олиш кераклиги ғоясини илгари сурди, унинг назарий ва амалий асосларини ишлаб чиқиш билан бунини исботлади.

Филология фанлари доктори, профессор Мухтор Эшонхўжаевич Умархўжаев 1995 йилдан Россия ижтимоий ва педагогика фанлари Академиясининг аъзоси, 2007 йилдан Германиянинг Лейпциг университети транслатология институти фахрий профессори, шунингдек, республикамизнинг бир қатор олийгоҳлари илмий Кенгашларининг аъзоси сифатида фаолият олиб бормоқда. Унинг илмий раҳбарлигида 1 нафар фан доктори, 3 нафар фан номзодлари, 3 нафар фалсафа докторлари (PhD) илмий ишларини мувафақиятли ҳимоя қилдилар.

Проф. М.Э. Умархўжаевнинг “Таржимашунослик ва луғатшунослик инновация марказини ташкил этиш асосида луғат ва матн таржимони интеллектуал платформасини яратиш” лойиҳаси Ўзбекистон Республикаси Инновацион ривожланиш вазирлиги томонидан қўллаб-қувватланди ва 2020 йил Андижон давлат университети чет тиллар факультети қошида “Андижон луғатшунослик ва таржимашунослик илмий-амалий инновациялар маркази” ташкил этилди.

2018 йил проф. М.Э. Умархўжаев ёш авлодни тарбиялаш, илмий кадрлар етиштириш ишларидаги фидокорона меҳнатлари учун “Дўстлик” ордени билан тақдирланди.

УМУРҚУЛОВ БЕКПЎЛАТ

*Термиз давлат университети ўзбек
тилшунослиги кафедраси мудир, филология
фанлари доктори, доцент*

Бекпўлат Умуркулов 1949 йил 25
мартда Сурхондарё вилояти Бойсун
туманида зиёли оиласида туғилган.
Маълумоти – олий.

1966 йилда Бойсун туманидаги 1-сон умумтаълим
мактабини тугатган.

Бекпўлат Умуркулов иш фаолиятини 1966-1967 йилда
Шеробод туманидаги 3-ўрта мактабда бошлаган. 1967 йил
Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика институтининг
филология факультетига ўқишга кириб, 1971 йил тугатган.

1971-1972 йиллар Гагарин районидаги (ҳозирги
Музработ) «Мехнат зафари» газетасида катта адабий ходим
бўлиб ишлаган. 1972-1973 йил ҳарбий хизматда бўлган. 1973-
1976 йиллар Гагарин районидаги 1-ўрта мактабда ўқитувчи
бўлиб ишлаган.

1976-1987 йиллар Ўзбекистон Республикаси Фанлар
академияси А.С. Пушкин номидаги тил ва адабиёт институтида
илмий ходим бўлиб ишлаган.

1987 йилдан бошлаб Термиз давлат педагогика институти
(ҳозирги Термиз давлат университети) да ишлаб келмоқда.

1990 йилда доцент илмий унвони берилган.

2019 йилдан ҳозирга қадар Термиз давлат университети
ўзбек тилшунослиги кафедрасининг мудир лавозимида
фаолият олиб бормоқда.

Б. Умуркуловнинг бадиий асар тилини таҳлил қилиш
масалалари бўйича 100 га яқин илмий, илмий-оммабоп
мақолалари республика ва хориж илмий нашрларида чоп
этилган. 8 та қўлланма, 2 та рисола, 3 та монография, 1 та
дарслик (ҳаммуаллифликда) нашр эттирган.

Б. Умуркуловнинг муҳаррирлигида 17 та ўқув-услубий қўлланма ва илмий тўпламлар нашр этилган.

Б.Умуркулов 1983 йилда Ўзбекистон Республикаси Фанлар академияси А.С. Пушкин номидаги тил ва адабиёт институтида Э.Бегматов раҳбарлигида “Ҳозирги ўзбек поэзиясининг лексик хусусиятлари” мавзусида номзодлик, 2020 йилда Ўзбекистон Республикаси Фанлар академияси Ўзбек тили, адабиёти ва фольклори институтида И.Мирзаев раҳбарлигида “Ўзбек бадиий насрининг лингво-услубий шаклланиш асослари” мавзусида докторлик диссертациясини ҳимоя қилган.

2020 йилда Б.Умуркулов раҳбарлигида Ҳамидов Абдумалик Киринович “Мурод Муҳаммад Дўст асарлари лингвопоэтикаси” мавзусида филология фанлари бўйича фалсафа доктори илмий даражасини олган.

ХАЙРУЛЛАЕВ ХУРШИДЖОН ЗАЙНИЕВИЧ

Филология фанлари доктори (DSc),
Самарқанд давлат чет тиллар институти
ўзбек тили ва адабиёти кафедраси
профессори

Хайруллаев Хуршиджон Зайниевич 1976 йил 17 февралда Самарқанд вилояти Каттакўрғон тумани Полвонтепа маҳалласида зиёли оиласида туғилган. 1997 йилда Алишер Навоий номидаги Самарқанд давлат университетини (филология: ўзбек тили ва адабиёти мутахассислиги бўйича), 2016 йилда Самарқанд давлат чет тиллар институтини (филология ва тилларни ўқитиш: инглиз ва араб тиллари йўналиши бўйича) битирган.

1997-2000 йилларда миллий тиллар ихтисослиги бўйича Самарқанд давлат чет тиллар институти аспирантурасида ўқиган. Шундан сўнг, СамДЧТИ умумий ва амалий тилшунослик кафедрасида ўқитувчи, катта ўқитувчи, доцент, профессор, кафедра мудири лавозимларида фаолият юритиб келмоқда. Хайруллаев Хуршиджон Зайниевич СамДЧТИда илмий-педагогик кадрлар тайёрлаш бўлими мудири, магистратура факультети декани, ички назорат ва мониторинг бўлими бошлиғи, ўқув ишлари проректори в.б., Шарқ филологияси ва таржимашунослик факультети декани, таржима назарияси ва амалиёти факультети декани, СамДУ ўзбек филологияси факультети декани, СамДЧТИ тил назарияси ва адабиётшунослик кафедраси мудири вазифаларида ишлаган ва айни пайтда СамДЧТИ ўзбек тили ва адабиёти кафедраси мудири лавозимида ишламоқда.

Унинг илмий фаолияти тил назарияси, хусусан, тил тараққиётининг деривацион қонуниятлари, тил ва нутқ бирликларининг тавсифи, лингвистик бирликларнинг парадигматик, синтагматик ва иерархик қонуниятлари, шунингдек, тил ва нутқ бирликларининг реал қўлланиши билан

боғлиқ ички ва ташқи тилшунослик муаммолари доирасидаги масалалар ечими билан боғлиқ.

Хайруллаев Хуршиджон Зайниевич 2001 йил июнь ойида Ўзбекистон Республикаси Фанлар Академияси Тил ва адабиёт институти ҳузуридаги ихтисослашган Кенгашда “Сўз, сўз бирикмаси ва гапнинг предикативликка муносабати” мавзусидаги номзодлик диссертациясини муваффақиятли ҳимоя қилган. 2001 йилда филология фанлари номзоди илмий даражасини олган. Мавзу юзасидан 30 дан ортиқ илмий мақолалари ва монографиялари чоп этилган. 2008 йилда доцент илмий унвонини олган.

2018 йил 31 октябрда Алишер Навоий номидаги Тошкент Давлат ўзбек тили ва адабиёти университети ҳузурида ташкил этилган бир марталик Илмий Кенгашда “Тил ва нутқ бирликларининг иерархик муносабатлари” мавзусида 10.00.11 – Тил назарияси. Амалий ва компьютер лингвистикаси ихтисослигида филология фанлари доктори (DSc) диссертациясини муваффақиятли ҳимоя қилган ва филология фанлари доктори (DSc) илмий даражасига эга бўлган. 2022 йилда профессор илмий унвони берилган.

Хайруллаев Хуршиджон Зайниевич 100 дан ортиқ илмий ишлар муаллифидир. Маҳаллий ва нуфузли хорижий нашрларда, хусусан, илмий журналларда мақолалари эълон қилинган ва эълон қилиниб келмоқда. Унинг тил ўқитишнинг назарий ва амалий масалаларини мужассам этган “Тилшуносликка кириш”, “Умумий тилшунослик”, “Русский язык” (ҳаммуаллиф) каби дарсликлари ва бошқа ишларидан олий таълим муассасаларида фойдаланиб келинмоқда. Х.Хайруллаевнинг шу кунгача тўртта монографияси чоп этилган бўлиб, улар: “Предикативлик ҳодисаси ва унинг ифода объектлари” (2001), “Тил бирликларининг поғонали муносабати” (2008), “Нутқ бирликларининг поғонали муносабати” (2008), “Структур синтаксис асослари” (ҳаммуаллиф) деб номланган.

Ҳозирги кунда унинг раҳбарлигида бир нечта филология фанлари бўйича фалсафа доктори диссертациялари ҳимоя

қилинди ва ҳимоя олди жараёнида турибди. Шунинг билан бирга 10 га яқин филология фанлари доктори (DSc) ва 30 дан зиёд филология фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD) диссертацияларига оппонентлик қилган. Унинг меҳнатлари Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус таълим вазирлигининг Фахрий ёрлиғи ва эсдалик совғалари билан тақдирланган.

ХАМРОЕВА ШАҲЛО МИРЖОНОВНА

*Филология фанлари доктори (DSc),
Алишер Навоий номидаги Тошкент
давлат
ўзбек тили ва адабиёти университети
амалий филология кафедраси доценти*

Хамроева Шахло Мирзjonовна 1981 йил 12 июлда Бухоро шаҳрида зиёли оилада туғилган.

1988-1998 йилларда Бухоро шаҳар 10-сон умумтаълим мактабида, 1998-2002 йилларда Бухоро давлат университети ўзбек филологияси факультети бакалавриат босқичида, 2003-2005 йилларда лингвистика (ўзбек тили) йўналиши бўйича магистратурада таҳсил олган.

Меҳнат фаолиятини 2002 йилда Бухоро шаҳридаги 10-сон умумтаълим мактабида она тили ва адабиёт фани ўқитувчиси сифатида бошлаган. 2007 йилдан 2018 йилгача БухДУ қошидаги 1-сон академик лицейида она тили ва адабиёт фанидан дарс берган. 2018-2019 йилларда БухДУ ўзбек тилшунослиги кафедраси ўқитувчиси вазифасида ишлаган. 2020 йил 1 январда Алишер Навоий номидаги Тошкент давлат ўзбек тили ва адабиёти университети докторантурасига қабул қилинган. Педагогик стажи 20 йил.

Шахло Хамроеванинг 10 дан ортиқ илмий-услубий қўлланма, 90 дан ортиқ илмий, илмий-услубий мақола, 10 дан ортиқ мультимедия воситалари республика ва вилоят таълим муассасалари орасида кенг оммалаштирилган. Унинг “Ҳозирги ўзбек адабий тили фанидан таълим технологияси”, “Морфологиядан машқлар тўплами”, “Ҳозирги ўзбек адабий тилидан асосий атамалар луғати”, “Адабиёт дарсларини ўтишда ўқув лойиҳа усули (Сўфи Оллоёр ҳаёти ва ижоди мисолида)”, “Ўзбек тили доимий анжумани ва она тили таълими мақсади”, “Она тили таълимида замонавий педагогик технологиялар (Ўрта умумтаълим ҳамда ўрта махсус таълим мисолида)”, “Корпус лингвистикаси атамаларининг қисқача изоҳли луғати”

каби лугат, ўқув ва услубий қўлланмалар, “Ўзбек тили морфологик анализаторининг лингвистик таъминоти”, “Основы создание лингвистическое обеспечение морфологического анализатора узбекского языка” монографиялари муаллифи.

Корпус лингвистикаси бўйича амалга оширган лойиҳалари учун “Абдулла Қаҳҳорнинг муаллифлик корпуси” (Гувоҳнома № 000895), “Абдулла Қаҳҳорнинг “Бемор” ҳикояси корпуси” (Гувоҳнома № 000896), “Ўзбек тилининг миллий ва муаллифлик корпуси учун ЭҲМ дастури” (№ DGU 05735) каби муаллифлик гувоҳномалари ҳаммуаллифи.

Шахло Хамроева 2018 йилда филология фанлари доктори, профессор Б.Менглиев раҳбарлигида “Ўзбек тили муаллифлик корпуси тузишнинг лингвистик асослари” мавзусида филология фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD) диссертациясини ҚарДУ ҳузуридаги Илмий кенгашда ҳимоя қилган.

2021 йилда “Ўзбек тили морфологик анализаторининг лингвистик таъминоти” мавзусида 10.00.11 – Тил назарияси. Амалий ва компьютер лингвистикаси ихтисослигида филология фанлари доктори диссертациясини ФарДУ ҳузуридаги Илмий кенгашда ҳимоя қилган.

2020 йил 1 январда ТошДЎТАУ докторантурасига қабул қилинган. 2018-2020 йилларда “Ўзбек тили муаллифлик корпуси тузишнинг лингвистик асослари” номли монография эълон қилган; корпус ва морфоанализатор тузишга доир 10 дан ортиқ илмий мақолалари ЎзР ОАК рўйхатидаги илмий нашрлар ҳамда импакт факторли журналлар, 30 га яқин тезислари республика ва хорижий конференция тўпламларида чоп этилган.

Диссертант Алишер Навоий номидаги Тошкент давлат ўзбек тили ва адабиёти университетида 2020-2023 йилларда амалга ошириладиган “Ўзбек тили таълимий корпусини яратиш” амалий лойиҳаси иштирокчиси.

Татаристон Фанлар академияси Амалий тилшунослик ва семиотика институтида амалга ошириляётган “Многофункциональный Интернет-сервис “Портал тюркской

морфемы” номли амалий лойиҳанинг жамоатчилик асосидаги иштирокчиси.

Бажарилиши 2021-2024 йилга мўлжалланган № ИЛ-402104209 рақамли “Ахборот-қидирув тизимлари (Google, Yandex, Google translate) учун автоматик ишлов бериш воситаси – ўзбек тилининг морфолексикони ва морфологик анализатори дастурий воситасини яратиш” мавзусидаги инновацион лойиҳа раҳбари.

Оилали, 2 нафар фарзанди бор.

ХУДОЙБЕРГАНОВА ДУРДОНА СИДИҚОВНА

*Филология фанлари доктори, профессор
ЎзР ФА ўзбек тили, адабиёти ва фольклори
институтининг
ҳозирги ўзбек тили бўлими мудири*

Д. Худайберганова 1960 йил 17 мартда Тошкент шаҳрида туғилган. 1977-1982 йилларда Тошкент давлат университети (ҳозирги ЎзМУ) нинг ўзбек филологияси факультетини таҳсил олган. 1984 йилдан ҳозирги вақтгача ЎзР ФА Ўзбек тили, адабиёти ва фольклори институтининг катта лаборант, кичик илмий ходим, катта илмий ходим, етакчи илмий ходим вазифаларини бажарган. Ҳозирги вақтда мазкур институтнинг Ҳозирги ўзбек тили бўлими мудири.

Д.Худайберганова 2002-2007 йилларда ЎзДЖТУ Ўзбек тили кафедрасининг ўринбосари сифатида фаолият кўрсатди, 2018-2020 йилларда Алишер Навоий номидаги ўзбек тили ва адабиёти университети қошидаги профессор-ўқитувчилар малакасини ошириш тармоқ марказининг аъзо-фанидан маърузалар ўқиди.

Д.Худайберганова тилшуносликнинг лингвистик ва адабий тилшунослик, матн тилшунослиги, луғатшунослик, поэтик ономастика, когнитив тилшунослик каби соҳаларининг илмий тадқиқотлари билан боради. У замонавий ўзбек тилшунослигининг ривожига сезиларли ҳисса қўшиб келган олимлардан биридир. Д.Худайберганова 1998 йилда академик Азим Ҳожиёв раҳбарлигида “Ўзбек тилидаги ўхшатишларнинг семантик-стилистик таҳлили” мавзусида номзодлик диссертациясини, 2015 йилда “Ўзбек тилидаги бадиий матнларнинг антропоцентрик таҳлили” мавзусида докторлик диссертациясини ҳимоя қилди. Олимнинг докторлик диссертацияси мавзуси дунё тилшунослигининг етакчи йўналишларидан бири бўлган антропоцентрик ёндашув тамойилларини ўзбек тилини ўрганишга татбиқ этилганлиги

билан долзарблик касб этади. Олима ўз ишида, хусусан, антропоцентрик тилшунослик йўналишларидан бири ҳисобланган лингвомаданиятшуносликнинг назарий асосларига доир қарашларни ёритиб, ўзбек тилшунослигида ушбу соҳа шаклланишига катта ҳисса қўшди. Д.Худайберганованинг илмий изланишлари самараси сифатида “Матннинг антропоцентрик тадқиқи” (-Т.: 2013), “Лингвокультурология терминларининг қисқача изоҳли луғати” (-Т.: 2015), “Тил. Тафаккур. Маданият” (-Т.: 2020), “Ташкилот, корхона ва муассаса номларининг изоҳли-тавсиявий луғати” (-Т.: 2021) “Антропоцентрик тилшунослик терминларининг изоҳли луғати” (-Т.: 2022) ва ҳаммуаллифликдаги “Ҳозирги ўзбек адабий тили” (-Т.: 2002), “Ўзбек тили ўхшатишларининг изоҳли луғати”, (-Т.: 2013), “Ўзбек тили поэтонимларининг изоҳли луғати” (-Т.: 2013), “Тилимиз таровати” (-Т.: 2022) номли китоблари ҳамда 100 га яқин илмий мақолалари эълон қилинган. Шунингдек, у 5 жилдли “Ўзбек тилининг изоҳли луғати”нинг 3-4- жилдларини тузишда муаллиф ва таҳрир хайъати аъзоси сифатида, “Ўзбек тилининг имло луғати”ни тайёрлашда илмий муҳаррир сифатида иштирок этган. Олиманинг “Ўзбек тили поэтонимларининг изоҳли луғати” ҳамда “Лингвокультурология терминларининг қисқача изоҳли луғати” нафақат ўзбек тилшунослиги, балки туркийшуносликда ҳам шу турдаги дастлабки луғатлар ҳисобланади. Д.Худайберганованинг илмий мақола ва тезислари Россия Федерацияси, Польша, Германия, Туркия, Македония, Жанубий Корея, Ҳиндистон, Қозоғистон давлатларининг нуфузли нашрларида чоп этилган. Олима бир қанча халқаро илмий анжуманларда ўз маърузалари билан иштирок этган.

Д.Худайберганова Ўзбекистон Президенти ҳамда ҳукуматининг Давлат тили билан боғлиқ қонун ва қарорлари ижросини амалга оширишда фаол иштирок этиб келмоқда. У бир неча йиллар давомида Ўзбекистон телерадиокомпаниясининг “Янги алифбони ўрганамиз” номли ўқув кўрсатувини олиб борди, ўзбек тили билан боғлиқ

республика миқёсидаги тадбирларда мунтазам қатнашиб келади. Ҳозирги вақтда Республика Президенти қарори асосида тайёрланаётган кўп жилдли “Ўзбек тилининг изоҳли луғати” нинг ўзбек-лотин ёзувидаги нашрини тайёрлашда муаллиф ва муҳаррир сифатида, “Ўзбек тили синонимларининг катта изоҳли луғати” ва “Ўзбек тили фразеологизмларининг катта изоҳли луғати”ни тайёрлашда муаллиф сифатида иштирок этмоқда.

Д.Худайберганова республикада малакали филолог кадрлар тайёрлаш ишига ҳам ўз ҳиссасини қўшиб келмоқда. У 2009-2012 йилларда тилшунослик бўйича Республика Мувофиқлаштирувчи кенгаши илмий котиби, 2010-2012 йилларда институт ҳузуридаги фан доктори илмий даражасини берувчи Илмий кенгаш котиби вазифаларини бажарган. 2017-2019 йилларда Алишер Навоий номли ўзбек тили ва адабиёти университети, 2018 йилдан ЎзР ФА ўзбек тили, адабиёти ва фольклори институти ҳузуридаги Илмий кенгашлар аъзоси, 2018 йилдан институт ҳузуридаги Илмий кенгаш қошидаги Илмий семинар раиси, 2020 йилдан Термиз давлат университети ҳузуридаги Илмий кенгаш аъзоси, “Ўзбек тили ва адабиёти” журнали таҳрир хайъати аъзосидир. У 8 та докторлик, 30 дан ортиқ номзодлик ишларига оппонентлик қилган. Д.Худайберганова раҳбарлигида 5 та тадқиқотчи номзодлик ишини ҳимоя қилган. Ҳозирги вақтда 2 нафар докторант, 2 нафар таянч докторантнинг илмий ишига раҳбарлик қилмоқда.

Д.Худайберганова бадиий ижод билан ҳам шуғулланади, республика матбуотида эълон қилинган шеърлари мутахассислар эътирофига сазовор бўлган. “Сўзга айланган юрак” номли шеърый тўплами чоп этилган.

Д.Худайберганова оилали, 3 нафар фарзанди, 6 нафар набираси бор.

**ШАДМАНОВ ҚУРБОН
БАДРИДДИНОВИЧ**

*Фалсафа фанлари доктори
(филология фанлари номзоди),
Бухоро давлат тиббиёт
институтининг инглиз тили кафедраси
профессори*

1949 йил Бухоро шаҳрида
туғилган.

1972 йилда Киев давлат чет
тиллар педагогика институтининг инглиз тили факультетининг
имтиёзли диплом билан тугатган; мутахассислиги - инглиз ва
француз тиллари ўқитувчиси.

Меҳнат фаолиятининг 1972 йил Бухоро вилояти Пешку
туманида ўрта мактаб ўқитувчиси лавозимидан бошлаган. 1974-
1976 йилларда Бухоро давлат педагогика институтининг, чет тиллар
факультетининг инглиз тили кафедраси ўқитувчиси. 1976-1980 Киев
давлат чет тиллар институтининг стажёри, аспиранти. 1980 йил шу
институт илмий кенгашида "Латинизмлар в английском языке
эпохи позднего Возрождения (на материале имён
существительных, пополнивших абстрактно-философскую
лексику в 16 веке)" мавзусида филология фанлари номзоди
илмий даражаси учун диссертация ҳимоя қилди.

1981-1992 йилларда Бухоро давлат озиқ-овқат ва енгил
саноат технологияси институтининг тиллар кафедраси доценти,
мудир.

1985 йил доцент илмий унвонини олди.

1992-1995 йиллар Тошкент давлат университети (роман-
герман тиллари факультетининг) докторанти. 1995 йил
"Особенности становления и развития английской философии
Возрождения (категориально-понятийный аспект)" мавзусида
фалсафа фанлари доктори (тил фалсафаси соҳасида) илмий
даражасини олиш учун докторлик диссертациясини тугатди.

1995-1997 йиллар ТошДУ халқаро журналистика
факультетининг инглиз тили кафедраси мудир. 1999-2003 Низомий

номидаги Тошкент давлат педагогика университети кафедра мудири, чет тиллар факультети декани.

2003-2007 ЎзР ФА чет тиллар кафедраси мудири. 2007 йилдан бошлаб БухДУ роман-герман филологияси факультети инглиз тилшунослиги кафедраси мудири. Айни пайтда Бухоро давлат тиббиёт институти инглиз тили кафедраси профессори.

Олим олий ўқув юрти талабалари ва кенг жамоатчилик учун қатор илмий изланишлар олиб бормокда. Илмий изланишлар доираси – тарихий лексикология, тил фалсафаси, фалсафа тарихи, Шарқ-Ғарб илмий, маънавий-маданий ва фалсафий алоқалар (синхрон-диахрон аспект). Шу йўсинда инглиз тилшунослиги, тарихий лексикология ва Европа, Англия ва Шарқ, жумладан, XII-XVI асрлар Марказий Осиё тил фалсафаси ва фалсафа тарихи ривожига салмоқли ҳисса қўшди.

Монография, рисоалар

Методологический анализ историко-философского знания (хаммуаллифликда). – Киев: Наукова Думка, 1984; Язык-Идеология-Семантика. – Ташкент: Фан, 1993; Особенности английской философской мысли и лексики XIV-XVII веков. – Ташкент: Фан, 2006; Диалог времен: Центрально-Азиатская философская мысль IX-XIII веков и Европейское Возрождение. – Бухара, 2008; Английская духовность и язык: взаимообусловленность лингвофилософского диалога Восток-Запад. – Бухара, 2010; Этика Возрождения: лексико-эпистемологическое оформление. – Бухара, 2010; Английская духовность и язык. - Германия, Дюссельдорф: изд-во Ламберт, 2015; Френсис Бекон ва унинг “Тажрибалар ёхуд ахлокий ва сиёсий насиҳатлар”ида донолик ва ҳақиқатнинг онтологик ва эпистемологик асослари. –Бухоро: 2022.

Халқаро монографиялар

Интеллектуальный контекст истолкования историко-философского знания (коллектив монография). – Магнитогорск, 2017; Лингвофилософская наука в поликультурном пространстве XXI века проблемы и решения

(коллектив монография). - Бухара-Уфа-Алматы, 2018; Общество. Язык. Государство: ретроспектива и перспектива (коллектив монография). – Бухара-Магнитогорск, 2019; Millifelsefe. Национальная философия. National Philosophy. (коллектив монография). Baki, 2019; Эстетико-философская картина мира в системе Восток и Запад: ретроспектива и перспектива (коллектив монография). - Бухара-Уфа-Нукус, 2021.

Дарслик ва ўқув қўлланмалар

Педагогика институтлари учун контрол ишлар вариантлари. – Тошкент: 1985; Метод.указания и контрольные задания по специальности. – Бухара: 1990; Хозирги замон Буюк Британия ҳаётидан ўлкашуносликдан услубий қўлланма /инглиз тилида. – Тошкент: РУМК, 1992; Давайте обсуждать актуальные проблемы /инглиз тилида/ - Тошкент: РУМК, 1992; Кимё ва экология /француз тилида/ - Тошкент: РУМК, 1992; Ўзбек тили ва инглиз тилидан тест топшириқлари /ўқув қўлланма РУММ, - Тошкент: 1994; Суверенный Узбекистан сегодня (инглиз тилида). –Тошкент: 2002; Let's discuss urgent problems: БухДУ, 2008; Метод.рекомендации по изучению структуры, семантики и функций языковых единиц в филологических курсах. БухГУ, 2009; History of the English language: sketches. Инглиз тили тарихидан ўқув қўлланма. – Бухара: 2010; Диалог времён: фалсафа тарихидан ўқув қўлланма.-БухДУ, 2010; Another book for reading and discussion. Ўқув қўлланма. – Термез: 2012; How English Is Spoken Today? /ўқув қўлланма/. –Bukhara: 2014; Учебное пособие по об-венно-полит.лексике. –Бухара: 2014; Notes on English Lexicology. Бухара, 2015; How English Is Spoken Today? Бухоро, 2015; A Course in Modern English for Post-Graduates. Practice Book. Toshkent: Navro'z nashriyoti, 2015; A Course in Modern English for Post-Graduates. Practice Book. Elektron darslik. – Бухара: 2017; Lexicology of the English Language (darslik). – Andijon, 2019; Ingliz tili tarixidan lavhalar (o 'rganilayotgan til nazariy aspektlari). O'quv qo'llanma. –Toshkent: 2020.

Луғатлар ва сўзлашгичлар

Қисқача инглизча-ўзбекча-русча ўқув луғати. – Т.: Фан, 1993; Ўзбекча-инглизча-русча сўзлашгич. – Термиз, 2012; Uzbek-English-Russian Phrasebook. – Buxoro: Durdona, 2019.

Таржималар

Асарлар: По следам Авесты (инглиз тилига таржима). – Тошкент: Ғ. Ғулом нашриёти, 2007.

Бадий ва анимацион фильмлар: Клеопатра (инглиз тилидан ўзбек тилига); Робин Гуд (инглиз тилидан ўзбек тилига); Алиса ғаройиботлар мамлакатада (инглиз тилидан ўзбек тилига); Бэмби (инглиз тилидан ўзбек тилига); Имом Бухорий (ўзбек тилидан инглиз тилига).

400 дан ортиқ илмий мақола ва тезислар нашр эттирган.

Қ. Шадманов илмий раҳбарлигида 7 та фан номзоди диссертациялари ҳимоя қилинган ва 7 фалсафа доктори (PhD) диссертацияси тайёрланди.

2009 йил Англиянинг Кембридж университети Халқаро Биографик Маркази томонидан "XXI асрнинг энг нуфузли 2000 интеллектуали" совриндори сифатида сертификат ва кумуш медаль соҳиби. 5та халқаро энциклопедияда муаллиф ҳақида махсус ахборот мавжуд: 2000 Jutstanding Intellectuals of the 21st Century. 2009. Cambridge, England; Философы современной России. Энциклопедический словарь. - М.: 2017; Выдающиеся деятели науки и культуры современной России. Энциклопедический словарь. - М.: 2019; Жаҳон фалсафаси қомуси. – Тошкент: 2020; I Международная энциклопедия ученых Содружества Независимых Государств - 2019. Нур-Султан, Казахстан, 2019.

ЭЛТАЗАРОВ ЖЎЛИБОЙ ДОНАБОЕВИЧ

Филология фанлари доктори,
профессор

Элтазаров Жўлибой Донабоевич (1960, Жиззах вилояти, Фориш тумани) — филолог ва турколог олим, филология фанлари доктори (2007), профессор (2000). СамДУнинг ўзбек ва тожик филологияси факультетини битирган (1985). СамДУда ва собиқ СССР ФА тилшунослик институти туркология секторида аспирантура ўтаган (1986-1989), СамДУ ўзбек тилшунослиги кафедрасида кабинет мудири, ўқитувчи, доцент (1991-99), Бусан чет тиллар университети профессори (1998 - 2000), Берлин, Хумболдт ва Берлин Фрей университетлари меҳмон профессори (2003-2005), Осака университети, Токио чет тиллар университети (2007-2010, 2013), Муғла Ситки Кочман университети профессори (2010-2014), СамДУ ўзбек тилшунослиги кафедраси мудири (2016-2017), филология факультети декани (2005-2007, 2015-2016, 2016-2020) ва Ипак Йўли туризм ва маданий мерос университети биринчи проректори (2020 йилдан) лавозимларида ишлаган.

Илмий ишлари ўзбек тилшунослиги, туркология ҳамда Марказий Осиё тадқиқотларига оид. “Сўз туркумларига оид лингвистик назариялар” (1996), “Қадимги туркий тил” (2001), “Жанубий Корея: ўтмиш ва бугун (2002), “Тилдаги тежамлилиқ тамойили ва қисқарув (2004), “Сўз туркумлари парадигмасидаги ўзаро алоқа ва кўчиш ҳоллари” (2006), “Пост Совет Марказий Осиёдаги тил, тарих ва маданиятга оид баҳслар” (2009, япон тилида), “Туркистон олимлари” (2016, турк тилида), “Инсон капиталининг шаклланишида таълим ва илм-фаннинг роли” (2015), “Ўзбекистонда XX асрда амалга оширилган тил ва имло ислохотлари тарихи (социолингвистик таҳлил) (2017), “Ўзбек ва жаҳон тилшунослигида сўз туркумларини ўрганиш тарихидан” (2021), “Бухоро Халқ

Жумхуриятининг 100 йиллиги” (2021), “Эсдаликлар: дунёни таниш ва дунёга танилишнинг қиймати” (2021) каби монография ва китобларнинг, япон университетлари учун дарслик ва ўқув қўлланмаларнинг (An Introduction to Uzbek Grammar and Conversation. –Osaka: Osaka University Press, 2009. -230 P.; 2-edition: –Osaka: Osaka University Press, 2009. -232 P.; **ウズベク語の読者帳**- Reader of Uzbek Language.–Tokyo: AA-ken, 2013. -65 P.; **ウズベク慣用句 - 対話の本文** - Uzbek Phrase Book – texts of dialogies. ILCAA Intensive Language Course 2013. –Tokyo: AA-ken, 2013. -55 P.); турк университетлари учун дарсликларнинг (Özbekçe Öğreniyoruz. - İstanbul: Kesit yayınları, 2021. -318 S. Özbekçe Öğreniyoruz. - İstanbul: IQ yayınevi, 2010. -262 S.) муаллифи. 8 нафар фан номзоди, филология фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), фан докторларининг илмий раҳбари. Ўзбекистон Республикасининг қатор эсдалик медаль ва нишонлари, Мўғулистоннинг «Чингизхон» медали, Туркия Республикасининг “Устун хизмат” нишонлари билан мукофотланган (2006, 2009, 2015, 2017, 2018, 2021). Турк тили тадқиқ жамияти (Türk Dil Kurumu) (2020), Ҳарвард университети, Марказий Осиё тадқиқотлари жамияти (2001) аъзоси.

ЮЛДАШЕВ ИБРОҲИМ ЖЎРАЕВИЧ

*Ўзбекистон давлат санъат ва маданият
институтини ректори,
филология фанлари доктори, профессор*

Юлдашев Иброҳим Жўраевич 1957 йилнинг 1 январиди Фарғона вилоятининг Учкўприк туманида туғилди. 1979 йил Тошкент давлат маданият институтини имтиёзли диплом билан битириб, ёш мутахассис сифатида институтда ўқитувчи сифатида иш бошлади. 1988 йил “Ўзбек тили кутубхоначилиқ-библиография терминологияси” мавзусида номзодлик диссертациясини ҳимоя қилди. 1989 йил октябрдан 2016 йил май ойига қадар Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университетида ўқув бўлими бошлиғи, кечки Тарих-филология факультети декани (1990-1993), институт қошидаги академик лицей директори, Ўзбек тили ва адабиёти (1999-2005), Тарих (2010-2013) факультети декани, Ўқув адабиётлари таъминоти ва мониторинги маркази раҳбари (2005--2010), университет касаба уюшмаси қўмита раиси, ахборот-ресурс маркази директори (2017-2016) каби лавозимларда меҳнат қилди. 2005 йил “Ўзбек китобатчилиқ терминологияси: шаклланиши, тараққиёти ва тартибга солиш” мавзусида докторлик диссертациясини ҳимоя қилди. 2012 йил Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси томонидан “Ўзбек тили” ихтисослиги бўйича профессор илмий унвонида тасдиқланди.

2016 йил май ойидан янги ташкил этилган Алишер Навоий номидаги Тошкент давлат ўзбек тили ва адабиёти университетининг ўқув ишлари бўйича проректори этиб тайинланди.

2017 йил ноябрдан Ўзбекистон давлат санъат ва маданият институти ректори сифатида иш бошлади. У институтда ўқув жараёни сифати, кадрлар масаласига ҳамда илмий салоҳиятни юксалтиришга, айниқса, мазкур соҳа учун

ёш илмий кадрлар етиштиришга фавкулдда катта эътибор қаратди. Натижада 2018-2019, 2019-2020 ўқув йилларида 15 нафардан ортиқ ёш ўқитувчи фалсафа доктори (PhD) илмий даражаси, 60 нафардан ортиқ профессор-ўқитувчи доцент ҳамда профессор илмий унвонларига эга бўлди. Илмий салоҳият 17 фоиздан 48,7 фоизга кўтарилди. 200 дан ортиқ фандан янги ўқув адабиётлари яратилди. 20 дан ортиқ хорижий Олий таълим муассасалари билан ўзаро ҳамкорлик йўлга қўйилди. 2018, 2019, 2020 йилларда уч нафар талаба Зулфия номидаги Давлат мукофотига, бир неча талаба Ўзбекистон Республикаси Президенти, Алишер Навоий, Ислон Каримов номидаги Давлат стипендиялари соҳиби бўлишди. Бундан ташқари институтнинг бир неча нафар талабаси Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги томонидан ҳар йили ўтказиладиган “Йил талабаси” республика танловининг ғолиблари ҳисобланишади.

У ўрта махсус, касб-хунар таълими учун “Давлат тилида иш юритиш”, “Нутқ маданияти ва Давлат тилида иш юритиш” (Н.Маҳмудов, А.Рафиевлар билан ҳаммуаллифликда) дарсликлари, Олий таълим ўқув юр்தларининг филология факультети талабалари учун “Тилшунослик асослари” ўқув қўлланмаси, “Mutaxassislikka kirish. Tilshunoslikka kirish” дарслиги, “Ўзбек китобат санъати ва терминологияси”, “Ҳимматнинг қиймати” монографияларнинг муаллифидир. 100 дан ортиқ илмий мақолалари хориж ва республикамиздаги нуфузли журналларда чоп этилган.

Озарбайжон, Туркия, Россияда ўтказилган халқаро илмий-амалий анжуманларда маърузалар билан қатнашган, илмий мақолалари Россия Федерацияси, Туркия, Озарбайжон ва Қозоғистоннинг нуфузли илмий журналларида нашр этилган. Илмий раҳбарлигида 4 та филология фанлари бўйича фалсафа доктори диссертациялари ҳимоя қилинган. Ҳозирда 3 нафар тадқиқотчининг фалсафа доктори (PhD) диссертацияларига раҳбарлик қилмоқда. Ўндан ортиқ филология фанлари бўйича диссертацияларга расмий оппонентлик қилган.

Узоқ йиллардан буён Ўзбекистон Фанлар академияси Ўзбек тили, адабиёти ва фольклори институти, Ўзбекистон Миллий университети, Тошкент давлат ўзбек тили ва адабиёти университети ҳузуридаги илмий даражалар берувчи илмий кенгашлар аъзоси, шунингдек, Ўзбекистон давлат санъат ва маданият институти ҳузуридаги илмий даражалар берувчи илмий кенгаш раиси сифатида фаолият юритиб келмоқда.

Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги ҳамда Маданият вазирликлари томонидан “Олий таълим аълочиси” ва “Маданият ва санъат фидокори” кўкрак нишонлари билан тақдирланган.

Оилали, уч нафар фарзанднинг отаси, етти нафар набиранинг бобосидир.

ЮСУПОВ ЎТКИР ҚУРБОНОВИЧ

(1938-2017)

Профессор В.К. Юсуповнинг илмий кизиқишлари: умумий тилшунослик, немисшунослик, қиёсий тилшунослик, когнитив лингвистика, халқаро алоқа, лингвопрагматика, лингвокультурология, таржимашунослик ва чет тилларни ўқитиш

методикаси бўлган.

Ўткир Қурбонович Юсупов 1938 йил 15 февралда Тошкент шаҳрида хизматчи оиласида туғилган. 1955 йилда 111-сонли ўрта мактабни кумуш медаль билан тамомлаб, Тошкент давлат чет тиллар педагогика институтининг инглиз тили факультетига ўқишга кирди. 1960 йил институтни имтиёзли диплом билан тугатиб, Фарғона вилояти Қува шаҳридаги 9-сонли мактабга инглиз тили ўқитувчиси лавозимига юборилди.

У.Қ. Юсупов 1961 йил Тошкент давлат чет тиллар педагогика институтининг аспиранти бўлди. 1971 йилда ЎзР ФА тил ва адабиёт институтида “Инглиз ва ўзбек тилларидаги шарт эргаш гапли қўшма гапларнинг қиёсий таҳлили” мавзусида номзодлик диссертациясини ҳимоя қилган. 1977 йил 25 майда Олий аттестация комиссиясининг қарори билан инглиз тили кафедраси доценти илмий унвони берилган. Юсупов 1985 йил “Чоғиштира тилшуносликнинг муаммолари” мавзусида докторлик диссертациясини ҳимоя қилди. 1987 йил Олий аттестация комиссияси қарори билан унга инглиз тили кафедраси профессори илмий унвони берилган.

Илмий дунёда унинг “Қиёсий тилшунослик муаммолари” монографик асари юқори баҳоланди. Ушбу монография Москва чет тиллар педагогика институтига кириш учун тавсия этилган адабиётлар рўйхатига киритилган.

У.К. Юсуповга мансуб илмий ишлар - “Қиёсий тилшунослик муаммолари” (1980), “Инглиз, ўзбек ва рус тилларининг грамматик тузилмалари” (1986), “Қиёсий

тилшуносликнинг назарий асослари” (2007), “Инглиз тили грамматикасидан универсал қўлланма” (1986) каби асарлари бор. “Инглиз ва ўзбек тилларининг контрастив лингвистикаси” (2013), “Инглизча-ўзбекча грамматик диаформалар” (2015), “Ҳозирги ўзбек тили” дарслиги (2017). 2017 йилда унинг “Чоғиштира тилшунослик илмий мактаби” асари чоп этилди; унда олимнинг тилшунослик ривожига қўшган ҳиссаси акс эттирилган.

Ўткир Қурбонович 15 ортиқ фан доктори ва фан номзодларини тайёрлади. Бир неча марта Буюк Британия ва Москвада малака оширган.

ҚИЛИЧЕВ ЭРГАШ

*Филология фанлари номзоди, профессор
Бухоро давлат университети ўзбек
тилушунослиги кафедраси профессори*

1940 йил, 26 март. Бухоро вилоят,
Вобкент тумани.

Самарқанд давлат университети,
филология факультети, 1963 йил, филолог-ўқитувчи
ихтисослиги.

1956-1958 йиллар чилангар.

1958-1963 йиллар Самарқанд давлат университети
талабаси.

1963-1965 йиллар Бухоро давлат педагогика институти
ўзбек тилшунослиги кафедраси ўқитувчиси ва институт Ёшлар
Иттифоқининг биринчи котиби.

1965-2010 йиллар Бухоро давлат педагогика институти
(1992 йилдан университет), ўзбек тилшунослиги кафедрасининг
ўқитувчиси, катта ўқитувчиси (1969), доценти (1973) ва
профессори (1991). Ҳозирда нафақахўр.

1966-1969 йиллар Тошкент давлат университети
аспиранти. 1969 йил 30 октябрда Тошкент давлат университети
илмий кенгашида профессор Аюб Ғуломов илмий
рахбарлигида “Садриддин Айний асарларида архаизм ва
историзмлар” мавзусида филология фанлари номзоди илмий
даражасини олиш учун диссертация ёқлади.

1981-1986 йиллар ўзбек филологияси ва чет тиллар
факультети, 1997-2000 йиллар ўзбек филологияси факультети
декани.

1994-1995 йиллар университетнинг ўқув ишлари бўйича
проректор.

1993 йил Самарқанд давлат университети қошидаги К
0870622 рақамли номзодлик диссертациялари ҳимоя қилиш
илмий кенгаши аъзоси.

Э. Қиличев ўзбек тилшунослигининг ҳозирги ўзбек адабий тили ҳамда стилистика муаммолари ва уларнинг ўқитилиши бўйича илмий тадқиқотлар олиб борди. Бу соҳада турли номлар остида ўн тўртта алоҳида китоб, шулардан бештаси Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги ҳамда Халқ таълими вазирлиги томонидан тасдиқланган дарслик ва ўқув қўлланмаларидир. Шунингдек, олим икки юздан ортиқ илмий ва илмий-методик мақолалар ҳам нашр эттирди. Улар: Бадий тасвирнинг лексик воситалари. – Тошкент: Фан, 1982, Ўзбек тилининг практик стилистикаси. –Тошкент: Ўқитувчи, 1985, Ҳозирги ўзбек адабий тилидан методик кўрсатмалар ва конспектив курс III (Морфемика, сўз ясалиши, морфология). – Тошкент: Матбуот, 1989, Ўзбек тилининг амалий стилистикаси. –Тошкент: Ўқитувчи, 1992, Ҳозирги ўзбек адабий тили. Тўлдирилган 4-нашри. –Бухоро: “Бухоро университети” нашриёти, 2009, Нутқ маданияти ва услубият асослари. – Бухоро: 2002 (Б.Э. Қиличев билан ҳамкорликда), Матннинг лингвистик таҳлили. – Бухоро: “Бухоро университети” нашриёти, 2000, Ўзбек тили ономастикаси. - Бухоро, “Бухоро университети” нашриёти, 2001, Услубият назарияси. - Бухоро: “Бухоро университети” нашриёти, 2006, Лингвистик терминларнинг ўзбекча-русча-инглизча ўқув луғати. – Бухоро: “Бухоро” нашриёти, 2010 (М.Р. Қиличева билан ҳамкорликда) ва бошқалар.

Э. Қиличевнинг илмий раҳбарлигида олти фан номзоди илмий даражасини олиш учун диссертация ҳимоя қилинган.

Э. Қиличев Ўзбекистон Республикаси Халқ маорифи аълочиси, Бутуниттифоқ Ёшлар союзининг юбилей кўкрак нишонлари, Меҳнат Фахрийси медали ҳамда юкори ташкилотларнинг қатор Фахрий Ёрлиқлари билан мукофотланган. У Бухоро Давлат университетида хизмат кўрсатган профессор Фахрий унвонига эга.

ҚЎНҒУРОВ РАҲМАТУЛЛА ҚЎНҒУРОВИЧ

(1933-1994)

Таниқли тилшунос олим, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган фан арбоби, филология фанлари доктори, профессор Раҳматулла Қўнғурович Қўнғуров 1933 йил 7 февралда Самарқанд (ҳозирги Жиззах) вилоятининг Фориш туманида дунёга келган.

1947 йил ўрта мактабни, 1951 йил Жиззах педагогика билим юрти, 1956 йил ЎзДУ (ҳозирги СамДУ)ни тугатган. 1956 йилдан умрининг охирига қадар Самарқанд Давлат университети ўзбек тилшунослиги кафедрасида аспирант, ассистент, ўқитувчи, катта ўқитувчи, доцент, профессор лавозимларида фаолият кўрсатган.

23 йил давомида (1971-1994 йилларда) шу кафедрага мудирлик қилган.

Р.Қ. Қўнғуров 1962 йилда проф. У. Турсунов раҳбарлигида “Ҳозирги ўзбек адабий тилида тасвирий сўзлар” мавзусида номзодлик ва 1982 йилда “Ўзбек тилида от формасини ясовчи морфемаларнинг семантик-стилистик хусусиятлари” мавзусида докторлик диссертацияларини ҳимоя қилган.

Р.Қ. Қўнғуровнинг илмий-педагогик фаолияти кўп қиррали. У яратган илмий, илмий-оммабоп, ўқув-методик асарларнинг сони 300 дан ортиқ бўлиб, бу тадқиқотлар тилшуносликнинг деярли барча соҳаларини, айниқса, ҳозирги ўзбек тилининг грамматик хусусиятларини, жой номлари тарихини, луғат таркибини кузатишга бағишланган. “Ўзбек тилида тасвирий сўзлар” (1966), “Ўзбек тили грамматикаси” (1975), “Ўзбек тилида ўзгармайдиган сўзлар. 1, 2- қисмлар” (1978, 1980), “Ўзбек тилининг чаппа луғати” (1977), “Ўзбек тилининг морфем луғати” (1977), “Зулфия поэзияси тилининг луғати” (1981), “Чуваш тилининг чаппа луғати” (1987) каби

марказий нашриётларда чоп этилган китоблар бунинг далилидир.

Олимнинг илмий фаолиятида ўзбек тили стилистикаси муаммоларини тадқиқ этиш алоҳида ўрин тутди.

XX асрнинг 70-йилларидан бошлаб бу соҳа билан жиддий шуғулланиш натижасида яратилган “Ўзбек тили стилистикасидан очерклар” (1975), “Ўзбек тилининг тасвирий воситалари” (1977), “Субъектив баҳо формаларининг семантик ва стилистик хусусиятлари” (1980), “Ўзбек тили стилистикаси” (1983), “Ўзбек тилининг функционал стиллари” (1984), “Нутқ маданияти асослари” (1984, 1985, 1986), “Нутқ маданияти ва услубият асослари” (1992), “Эпистоляр жанрнинг тузилиши ва унинг айрим тил хусусиятлари” (1992) каби ўнлаб монографиялар, дарсликлар ва ўқув қўлланмаларида ўзбек тили стилистикасининг асосий йўналишлари бўйича муҳим масалалар ўртага қўйилди ва улар маълум маънода ўз ечимини топди.

Р.Қ. Қўнғуров шу йўналишда ўнга яқин фан доктори ва фан номзодлари тайёрлади. 14 та диссертация ишига оппонентлик, 30 га яқин илмий тўпламларга масъул муҳаррирлик қилди. Ана шу улкан хизматлари ўзбек тилшунос олимлари томонидан юксак баҳоланди ва Самарқандда ўзбек тили стилистикаси мактаби яратилганлиги эътироф этилди.

Р.Қ. Қўнғуровнинг хизматлари ҳукуматимиз томонидан муносиб тақдирланган. У бир қатор медаллар, “Мустақиллик” (1992) нишони соҳиби, Ўзбекистон халқ таълими аълочиси бўлган.

Р.Қ. Қўнғуров 1994 йил ҳаётдан бевақт кўз юмди. Қисқа, аммо, ғоят сермазмун умри давомида ўзидан муносиб фарзандлар ва шогирдлар, салмоқли илмий асарлар қолдирди. Улар бугун халқ хўжалиги ва маориф тизимининг турли соҳаларида самарали меҳнат қилишмоқда.

ҲАКИМОВА МУҲАЙЁ КАРИМОВНА

Филология фанлари доктори, доцент

1976 йил 21 апрелда Фарғона вилояти Қўқон шаҳрида хизматчи оиласида таваллуд топган.

1993 йил ўрта мактабни, 1998 йил Қўқон давлат педагогика институти ўзбек тили ва адабиёти факультетини тамомлаган.

1998 йил ҚДПИ ўзбек тилшунослиги кафедрасига ўқитувчи лавозимига ишга қабул қилинган. 1999-2002 йилларда аспирант; 2002-2005 йилларда Муқимий номидаги ҚДПИ Ўзбек тилшунослиги кафедраси ўқитувчиси; 2005-2008 йилларда Низомий номидаги ТДПИ ўзбек тилшунослиги кафедраси ўқитувчиси, 2007-2011 йилларда докторант, 2011-2016 йилларда ТДПИ ўзбек тилшунослиги кафедраси ўқитувчиси, катта ўқитувчиси, доцент вазифаларида ишлаган. 2016 йилдан Алишер Навоий номидаги ўзбек тили ва адабиёти университетида катта ўқитувчи, доцент лавозимларида ишлаб келмоқда.

Ҳозирда Алишер Навоий номидаги Ўзбек тили ва адабиёти университети Ўзбек тилшунослиги кафедраси доценти.

2005 йилда “Ўзбек тилида вақт маъноли луғавий бирликлар ва уларнинг матн шакллантириш имкониятлари” мавзусида номзодлик, 2020 йилда “Ўзбек тилида абстракт номлар семантикаси” мавзусида докторлик диссертацияларини ҳимоя қилган.

Ўзбек тилшунослигида семасиологияга оид илк “Семасиология” ўқув қўлланмаси М.Ҳакимова томонидан 2009 йилда яратилган. 2 та монография, 1 қўлланма, 4 та ўқув-услубий қўлланма, 80 дан ортиқ илмий мақолалар муаллифи. 20 дан ортиқ илмий мақолалари Америка, Россия, Македония, Ҳиндистон, Германия, Озарбайжондаги хорижий, жумладан,

юқори импакт факторли, Скопус рўйхатидаги журналларда чоп этилган.

Германия, Россия, Озарбайжон, Тожикистон, Қозоғистон Республикаларида ўтказилган халқаро илмий-амалий анжуманларда маърузалар билан қатнашган.

Ҳозирда 2 та фалсафа доктори (PhD) диссертациялари 10 дан зиёд магистрлик ишларига раҳбарлик қилмоқда. 2 та докторлик (DSc) ва 5 та номзодлик диссертацияларига расмий оппонентлик қилган.

2020 йилдан Алишер Навоий номидаги Тошкент давлат ўзбек тили ва адабиёти университети ҳузуридаги ДСс.27.06.2017.Фил.19.01. рақамли Илмий кенгаш ҳузуридаги илмий семинар, 2021 йилдан Термиз давлат университети ҳузуридаги ПхД.03/31.2021.Фил78.04 рақамли илмий кенгаш ва илмий семинар, Қўқон давлат педагогика институти ҳузуридаги PhD.03/04.2021.Фил.132.01 рақамли илмий кенгаш аъзоси.

Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги ҳамда университет ректорининг фахрий ёрлиқлари билан тақдирланган.

“Кўриш имконияти чекланган талабалар учун тилшунослик фанлари бўйича аудиокитоб таъминотини яратиш”, “Ўзбек тилида нейминг: меъёрий-ҳуқуқий асосларини яратиш” давлат амалий грантларида илмий фаолият олиб борган.

“2020-2030 йилларда ўзбек тили ва тил сиёсатини такомиллаштириш концепцияси”ни яратишдаги ишчи гуруҳда фаолият олиб борган ва ўзбек тилининг нуфузи ва софлигини сақлаш бўйича оммавий ахборот воситаларида қатор чиқишлар қилиб келмоқда.

ҲАМРОЕВА ҲУЛКАР ҲАМИДУЛЛАЕВНА

*Филология фанлари доктори,
Ўзбекистон давлат хореография
академияси санъат назарияси ва тарихи
кафедраси доценти*

Филология фанлари доктори,
доцент. Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси
аъзоси, Ўзбекистон Миллий Телерадиокомпанияси
“Ўзбекистон” телерадиоканали катта муҳаррири.

1961 йил 10 май куни Самарқанд вилояти, Каттақўрғон туманида зиёли оилада таваллуд топган. 1978 йилда мактабни олтин медаль билан битириб, ҳозирги Ўзбекистон Миллий университети ўзбек филологияси факультетига ўқишга кирди. 1983 йил университетни имтиёзли диплом билан тугатиб, Каттақўрғон туманидаги 3-мактабда ўзбек тили ўқитувчиси сифатида иш бошлади. 1990-1996 йилларда Ўзбекистон Миллий университети ўзбек тили кафедрасида меҳнат фаолиятини давом эттирди.

1996 йилдан Ўзбекистон Миллий Телерадиокомпанияси “Ўзбекистон” телерадиоканали катта муҳаррири сифатида ўзбек тилшунослиги ва адабиётшунослиги, она тили фидойилари, атоқли тилшунос олимлар ҳақида туркум эшиттиришлар тайёрлади. 2012 йилда филология фанлари доктори, профессор Р.Р.Сайфуллаева илмий раҳбарлигида “Озод Шарафиддинов публицистикасининг тили ва услуби” мавзусида номзодлик диссертациясини ёклади.

Олима услубшунослик, лингвопоэтика, нутқ маданияти, адабий алоқалар, санъатшунослик, ўзбек тили ўқитиш методикасига оид илмий тадқиқотлар билан шуғулланади.

Ҳ.Ҳамроеванинг олий ўқув юртлари талабалари учун “Нотиклик санъати” ўқув-услубий ва “Нутқ маданияти ва нотиклик санъати асослари” ўқув қўлланмаси (ҳаммуаллифликда) Қозоғистон Республикасининг Олмаота

шаҳридаги “Эпиграф” нашриётида чоп этилган. 2021 йилда у “Ўзбек миллий рақс санъати терминлари тадқиқи” мавзусида диссертация ҳимоя қилиб, филология фанлари доктори илмий даражасига эришди. Унинг “Ўзбек миллий рақс санъати терминлари тадқиқи”, “Гавҳар Матёкубова. Илм ва ижод интеграцияси”, “Хоразм “Лазги” рақси: тарихи ва тавсифи” каби монографиялари АҚШнинг “Амазон” нашриётида чоп этилди.

Филология фанлари доктори Ҳ.Ҳамроева Москва давлат Лингвистика университетида, Жанубий Қозоғистон давлат педагогика университетида “Нотиклик санъати” фанидан маҳорат дарсларини ўтган ҳамда Миср давлатидаги Қоҳира университетининг малака ошириш курсида таҳсил олган. Қозоғистон Халқ Ассамблеяси томонидан “Қозоғистоннинг Ўзбекистондаги дўстлик элчиси” сертификати билан тақдирланган. У “Хоразм рақс ҳаракатлари терминларининг ўзбекча- русча- инглизча- французча- туркча қисқача изоҳли луғати” ҳаммуаллифларидан бири. Илмий мақолалари Германия, Хитой, Ҳиндистон, Туркия, Россия, Қозоғистон, Миср, Озарбайжон, Франция, Япония давлатларининг нуфузли илмий тўпламларида нашр қилинган.

У тўртта патент, 150 дан зиёд илмий, 200 га яқин илмий-услубий ва публицистик мақолалар муаллифи. Олима 2019-2022 йилларда Москва, Чимкент, Туркистон, Боку, Олмаота, Нурсултон, Нукус, Истамбул, Қоҳира шаҳарларида ўтказилган халқаро илмий-назарий конференцияларда илмий маърузалари билан қатнашди. Унинг ҳаммуаллифлигида “Ота юртнинг саболари” антологияси Истамбулда турк тилида, “Янги Ўзбекистон –Учинчи Ренессанс” тўплами Қоҳирада араб ва инглиз тилларида, “Янги Ўзбекистон – маънавий юксалиш сари” антологияси Дрезден шаҳрида немис тилида нашр этилди. Таниқли ўзбек шоири Аъзам Ўктамнинг (1960-2002) “Осмон яқин...”, “Тўмарис билан суҳбат”, “Кўкдан ёғилган нурлар” китобларини нашрга тайёрлади. У “Миллий университет филолог олималари”, “Озод домла ўғитлари”, “Академик Ғанижон Абдурахмонов”, “Анвар Обиджон.

Реформатор”, “Сўз масъулияти”, “Шу азиз Ватан барчамизники”, “Истиқлол тилшунослиги олималари” каби китоблар ва рисоалар муаллифи.

Ҳ. Ҳамроева “1-даражали меҳнат фахрийси”, “Маданият ва санъат фидойиси” кўкрак нишонлари ҳамда Қозоғистон ўзбеклари этномаданий бирлашмалари дўстлик ҳамжамиятининг “Дўстлик” медали билан тақдирланган.

Мундарижа

Муқаддима.....	3
Абдиев Муродқосим Болбекович.....	6
Абдиназимов Шамшетдин Нажимович.....	9
Абдуазизов Абдузухур Абдумажидович.....	13
Абдуллаев Аҳмад Бузрукович.....	15
Абдушукуров Бахтиёр Бўронович.....	19
Абузалова Меҳринисо Қодировна.....	21
Авалиани Юлия Юльевна.....	23
Ашурова Дилором Умаровна.....	26
Бабакулов Исмаил Туркманович.....	28
Бакиров Поён Уралович.....	30
Баҳриддинова Башорат Мадиевна.....	32
Боровков Александр Константинович.....	34
Бушуй Анатолий Михайлович.....	37
Бушуй Татьяна Анатольевна.....	40
Бўронов Жамолиддин.....	43
Дадабоев Ҳамидулла Орипович.....	46
Дониёров Худойберди Дониёрович.....	49
Джуманова Дилбар Раҳимовна.....	51
Доспанов Оракбай Доспанович.....	56
Жабборов Хўжамурод Жабборович.....	59
Жўраева Бибиш Муҳсиновна.....	62
Жўраева Малоҳат Муҳаммадовна.....	64
Зиёев Авазжон Ихтиёрович.....	68
Ирискулов Муҳамадавас Турсунович.....	71
Йўлдошев Бекмурод.....	74
Каримов Суюн Амирович.....	76
Кўчимов Шўҳрат Норқизилович.....	79
Лутфуллаева Дурдона Эсоновна.....	82
Мадвалиев Абдувахоб Паттахович.....	84
Малиновский Евгений Андреевич.....	88
Маматов Абди Эшонкулович.....	90
Маматов Абдуғафур Эшонкулович.....	92
Маҳкамов Неъмат.....	94

Маҳмараимова Шоҳиста Тўхтаевна.....	97
Маҳмудов Низомиддин Мамадалиевич.....	100
Менглиев Бахтиёр Ражабович	104
Мирзаев Ибодулло Камолович	109
Мирзаев Мустақим	112
Мирсанов Гайбулло Кулмуродович.....	114
Насруллаева Нафиса Зафаровна	116
Неъматов Ҳамид Ғуломович	118
Одилов Ёркинжон	120
Равшанов Маҳмуд.....	123
Раҳимов Ғанишер Худойқулович.....	125
Раҳимов Сотиболди	128
Решетов Виктор Васильевич	130
Ризаев Баҳодир Ҳайдарович	134
Ройзензон Леонид Иванович	137
Садиков Зоҳид Яқубжанович	139
Саидов Ёқуб Сиддиқович	141
Сапарова Кундуз Отабоевна	143
Сафаев Аҳмед Сафаевич	145
Сафаров Шаҳриёр Сафарович	147
Тешабоева Дилфуза Мўминовна	150
Тихонов Александр Николаевич	152
Турниёзов Неъмат Қаюмович.....	155
Турниёзов Беҳзод Неъматович	157
Турниёзова Шаҳноза Нигматовна.....	159
Турсунов Бердикул Турсунович.....	163
Турсунов Улуғ Тошмуҳаммедович	166
Улуков Носиржон Муҳаммадалиевич	168
Умархўжаев Мухтор Эшонхўжаевич.....	171
Умурқулов Бекпўлат.....	174
Хайруллаев Хуршиджон Зайниевич	176
Хамроева Шахло Миржоновна.....	179
Худойберганова Дурдона Сидиқовна	182
Шадманов Курбон Бадриддинович.....	185
Элтазаров Жўлибой Донабоевич.....	189
Юлдашев Иброҳим Жўраевич	191

Юсупов Ўткир Қурбонович	194
Қиличев Эргаш.....	196
Қўнғуров Раҳматулла Қўнғурович.....	198
Ҳакимова Муҳайё Каримовна	200
Ҳамроева Ҳулкар Ҳамидуллаевна	202

ЎЗБЕКИСТОН ТИЛШУНОСЛИК ҚОМУСИ

ЭНЦИКЛОПЕДИК ЛУҒАТ

1-жилд

ISBN 978-9943-9519-9-0

Муҳаррир: Г.Раҳимова
Мусахҳиҳ: Ш.Абдурахимов
Тех.муҳаррир: Ҳ.Амирдинов

“Самарқанд давлат чет тиллар институти” нашриёти
140104, Самарқанд ш., Бўстонсарой кўчаси, 93

Нашриёт тасдиқномаси:
№ 1243-7560-5999-432с-2125-1811-8655

Босмахона лицензияси:

4268

Босишга рухсат этилди: 10.05.2023 йил.
Офсет босма қоғози. Қоғоз бичими 60x84^{1/12}.
“Times New Roman” гарнитураси. Рақамли босма усули.
Ҳисоб-нашриёт т.: 12,8. Шарт б.т.: 7,3.
Адади 100 нусха. Буюртма 03/7.

СамДЧТИ нашр-матбаа марказида чоп этилди.
Самарқанд ш., Бўстонсарой кўчаси, 93-уй.